

ספר

ש ל ח נ ש מ ו א ל

וענפיה

אחרונים עד
אחרוני דורנו

הלכה

מרן השלחן ערוך
והרמ"א

שורשי

מקרא, משנה, גמרא
ראשונים

על סדר השלחן ערוך

הלכות שומרים

הכירות וקבלנות: ש"כ-ש"ל	הלכות פקדון: רצ"א-ש"ב
שכירות פועלים: של"א-של"ט	שומר שכר: ש"ג-ש"ה
הלכות שאלה: ש"מ-שמ"ז	הלכות אומנים: ש"ו
מבחני הסמכה לדיינות	הלכות שוכר: ש"ז-שי"ט

הספר מביא בשורשי הלכה את מקורות הדינים: מקרא, משנה, גמרא וראשונים (מהבית יוסף) ומראה את השתלשלות ההלכה (שו"ע והרמ"א) מתוך המקורות. משם בענפי ההלכה מובאים האחרונים ואחרוני האחרונים (המפרשים על הדף, כולל פתחי תשובה) עד תשובות אחרוני דורנו, והכל בצורה בהירה וקלה להבנה. בנוסף תמצא בסוף הספר מבחני הסמכה לדיינות.

נערך בס"ד על ידי:

שמואל בן ר' שלום אהרן חיים ירושלמי

שנת התשפ"א ירושלים.

ניתן לראות דוגמיות הספרים:

באתר ודיברת: <https://vedibarta.org/yerushalmi.html> בצורה מרוכזת

או באתר סמיכה לרבנות <http://www.smicha.co.il>

או ב google שולחן שמואל vedibarta

וכן ניתן להוריד מהאתר סיכומי אבן עזר וחושן משפט

S2079395@GMAIL.COM

חשוב מאוד !! הסבר על אופן כתיבת הספר

- שו"ע והרמ"א: "מצווה על היורשים לפרוע חוב אביהם". "עד שיפרעו לו" (יורשי ראובן) : *לפון מדוייקת של השו"ע והרמ"א. עם דברי הסבר קצרים* (יורשי ראובן).
 - הפניות **א. ב.** : באופן שו"ע תמצא נקודות הפניה ^(N) אף : שורשי הלכה ואנפי הלכה.
 - מקורות: [בעל התרומה והרא"ש] : בסוף כל הלכה יופיע מקור ההלכה.
 - ❖ **שורשי הלכה (המקורות)** כאן תמצא את מקורות השו"ע והרמ"א, מהדמרא והראשונים כפי שכתמו בבית יוסף
 - ❖ **ענפי הלכה (האחרונים)** כאן תמצא את דעות האחרונים ואחרוני האחרונים של השו"ע והרמ"א.
 - הערה: ¹ : הרחבת הנושא בהצרה ¹. מטרה בסוף הדף.
 - הסימונים: ✓ (מודגש) - כן פסק שו"ע. ✓ (לא מודגש) - כ"פ הרמ"א
- ר"ת שכיחים: רי"ו - רבינו ירוחם. נו"ב - נודע ביהודה. פת"ש - פתחי תשובה. ה"ה - הרב המגיד, או הוא הדין. כ' - כתב. בת' - בתשובה. ש"ח - שומר חנם. ש"ש - שומר שכר. צ' - צריך. א"צ - אין צריך. בעה"ב - בעל הבית. ע"ש - עיר שושן או עיין שם. נמ"י - נימוקי יוסף. רי"ו - רבנו ירוחם.

כל הזכויות שמורות למחבר

ניתן להשיג את הספרי "שולחן שמואל" וספרי "מעגלי החיים"
במחיר מוזל, ליחידים ולקבוצות
אצל המחבר בטלפון: 02-5811133 בפלאפון: 054-8456-923
הערות והארות יתקבלו בשמחה לכתובת מעלות דפנה 133/3 ירושלים

תוכן עניינים

16	הלכות פקדון
ח"מ רצ"א:	דין שומר חנם מאימתי מתחייב בשמירה, וכיצד היא השמירה, ובו כ"ח
16	סעיפים
ח"מ רצ"ב:	שלא לשלוח יד בפקדון, ואם שלח בו יד, ובו כ"ב סעיפים
51	ח"מ רצ"ג:
ח"מ רצ"ג:	מתי ניתן הפקדון ליתבע, ואם יכול להחזירו בכל מקום, ובו ד' סעיפים
76	
ח"מ רצ"ד:	הכופר בפקדון או שטוען נגנב, ובו ו' סעיפים
82	
ח"מ רצ"ה:	שילם הנפקד כיצד משביעין אותו, ובו ג' סעיפים
90	
ח"מ רצ"ו:	המפקיד בעדים וטוען הנפקד: נגנב או: להד"מ, ובו ח' סעיפים
95	
ח"מ רצ"ז:	הכופר בפקדון אפילו נותן המפקיד סימן, ובו סעיף אחד
103	
ח"מ רח"צ:	נפקד אומר: איני יודע כמה אני חייב, והמפקיד טוען ברי, ובו ב' סעיפים
111	
ח"מ רצ"ט:	שנים שהפקידו ביד אחד ואחד מהם בא לתבוע, ובו סעיף אחד
113	
ח"מ ש:	שנים שהפקידו, אחד ק' ואחר ר', וכל אחד תובע מאתים, ובו ד' סעיפים
114	
ח"מ ש"א:	דין השומרים בעבדים וקרקעות ובהקדשות ובשל עניים, ובו י' סעיפים
120	
ח"מ ש"ב:	דיני שומרים א' האיש וא' האשה, ובו ב' סעיפים
130	
132	הלכות שומר שכר
ח"מ ש"ג:	שומר שכר באיזה דבר חייב או פטור ומאימתי מתחייב, ובו ט"ו סעיפים
132	
ח"מ ד"ש:	המעביר חבית ממקום למקום ונשבר, מתי חייב, ובו ו' סעיפים
144	
ח"מ ש"ה:	שומר שכופר או שטוען נאנס או נגנב, ובו ז' סעיפים
152	
158	הלכות אומנים
ח"מ ש"ו:	האומנים שומרי שכר, ואם קלקלו, וטבח שניבל, ובו ח' סעיפים
158	
174	הלכות שוכר
ח"מ ש"ז:	דיני השוכר וחיובו ופטורו ואם השאיל או השכיר, ובו ז' סעיפים
174	
ח"מ ש"ח:	השוכר בהמה לרכוב עליה כמה יטעון עליה, ובו ז' סעיפים
181	
ח"מ ש"ט:	השוכר את הבהמה לילך למקום ידוע והוליכה למקום אחר, ובו ה' סעיפים
188	
ח"מ ש"י:	השוכר את החמור ונסתמא או מת או נשבר, ובו ג' סעיפים
196	
ח"מ ש"יא:	השוכר הספינה ופרקה בחצי הדרך או טבעה בחצי הדרך, ובו ו' סעיפים

- 206 -----
- ח"מ שי"ב: המשכיר בית לחברו לזמן קצוב או סתם, ובו כ' סעיפים ----- 214
- ח"מ שי"ג: המשכיר בית לחברו בבירה גדולה באיזה מקום רשאי להשתמש, ובו ד' סעיפים ----- 239
- ח"מ שי"ד: מה הדברים שעל המשכיר לעשות או על השוכר, ובו ב' סעיפים -- 243
- ח"מ שט"ו: דין המשכיר בית על תנאי, ובו ד' סעיפים ----- 246
- ח"מ שט"ז: המשכיר בית לחברו לזמן קצוב ורצה השוכר להשכירו לאחרים, ובו ג' סעיפים ----- 249
- ח"מ שי"ז: אמר השוכר: פרעתי שכר הבית, והמשכיר אומר: לא פרעת, ובו ד' סעיפים ----- 256
- ח"מ שי"ח: השוכר רחיים מחברו ושוב לא נצטרך, ובו סעיף אחד----- 263
- ח"מ שי"ט: מי שהטעה חברו עד שהכניס פירותיו לביתו, ובו סעיף אחד ----- 264
- 267 ----- **חכירות וקבלנות**
- ח"מ ש"כ: מקבל או חוכר מחברו היאך יתנהג זה עם זה, ובו ה' סעיפים----- 267
- ח"מ שכ"א: המקבל בית השלחין ושדה האילן ויבשו, ובו ב' סעיפים----- 274
- ח"מ שכ"ב: מכת מדינה, ובו ב' סעיפים ----- 280
- ח"מ שכ"ג: המקבל שדה מחברו ולקתה בעומריה, ובו סעיף אחד ----- 284
- ח"מ שכ"ד: המקבל שדה לזורעה מין ידוע ובא לשנותה, ובו סעיף אחד ----- 286
- ח"מ שכ"ה: המקבל שדה מחברו אם רשאי לזורעה פשתן, ובו סעיף אחד ----- 288
- ח"מ שכ"ו: המקבל שדה לזורעה שומשמין וזרעה חטין, ובו סעיף אחד ----- 290
- ח"מ שכ"ז: דין מקבל שבא להסתלק ועדיין לא נגמרו הזרעים, ובו ב' סעיפים - 292
- ח"מ שכ"ח: דין מקבל שרוצה להסתלק מפני רעת השדה, ובו ב' סעיפים----- 293
- ח"מ שכ"ט: המקבל שדה לזמן ומת והניח בן, ובו סעיף אחד ----- 296
- ח"מ ש"ל: המקבל שדה ליטע כמה אילנות, ובו ה' סעיפים ----- 297
- 301 ----- **השוכר את פועלים**
- ח"מ של"א: השוכר פועלים ינהג עמהם כמנהג המדינה, ובו ג' סעיפים----- 301
- ח"מ של"ב: דין האומר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים, ושכרן יותר ממה שאמר לו, ובו ו' סעיפים ----- 307
- ח"מ של"ג: השוכר את הפועל ובא הפועל לחזור קודם שהתחיל או אחר כן, ובו ח' סעיפים ----- 317
- ח"מ של"ד: השוכר את הפועל להשקות השדה, והשוכר מלמד וחלה בנו, ובו ד' סעיפים ----- 348
- ח"מ של"ה: השוכר את הפועל למלאכה סתם או למלאכה ידועה, ובו ג' סעיפים 355

- ח"מ של"ו: השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חברו, ובו ד' סעיפים 362
 ח"מ של"ו: דין אכילת פועל בשעת מלאכה ממה אוכל או מתי אוכל, ובו כ' סעיפים
 367 -----
 ח"מ של"ח: דין אכילת בהמה בשעת מלאכה ואיסור חסימתה, ובו ט' סעיפים -- 382
 ח"מ של"ט: לתת שכר אדם בהמה וכלים בזמנו, ומתי זמנו, ובו י"א סעיפים -- 387
 398 ----- **הלכות שואל**
 ח"מ ש"מ: השואל חייב באונס, ובהמה שמתה מחמת מלאכה, ואם שלחה על יד בנו
 או עבדו, ובו ח' סעיפים ----- 398
 ח"מ שמ"א: השואל מחברו חפץ סתם או לזמן קצוב, ובו ח' סעיפים ----- 412
 ח"מ שמ"ב: אין השואל רשאי להשאיל, ובו סעיף אחד ----- 423
 ח"מ שמ"ג: דין השואל אחר כלות זמן השאלה, ובו ב' סעיפים ----- 424
 ח"מ שד"מ: טען שמתה מחמת מלאכה או רוצה לשלם או להישבע, ובו ד' סעיפים
 426 -----
 ח"מ שמ"ה: דין שאל פרה ושכר אחרת, ובו ב' סעיפים ----- 432
 ח"מ שמ"ו: דין פטור שאלה בבעלים עם כל דיניו, ובעל בנכסי אשתו, ובו י"ט
 סעיפים ----- 433
 ח"מ שמ"ז: דין הזיק שור של שואל לשל משאיל או איפכא, ובו סעיף אחד --- 452
 454 ----- **שאלות ממבחני הרבנות הראשית**

דברים אחדים

"אודה ה' בכל לבב" על שזיכני ושם חלקי מיושבי בית המדרש גם בזמני הקורונא?# לעסוק בתורה הקדושה. לאחר לימוד מאומץ זכיתי להוציא לאור חלק נוסף בחו"מ ג: הלכות שומרים, שמכיל את הנושאים: הלכות פקדון, שומר שכר, הלכות אומנים, הלכות שוכר, חכירות וקבלנות, שכירות פועלים, והלכות שאלה. ה' יזכני להוציא ספרים נוספים.

בעריכת הספר הושקעה מחשבה רבה כדי שיהיה קל להבנה, ולשינון מהיר של החומר. הסוגיות פורקו לנקודות ובכל נקודה הובאו המקורות ושיטות הפוסקים בצורה ברורה, עד לפסקי שו"ע והרמ"א על פי המקורות. משם הובאו לכל נקודה דיוני האחרונים. וזאת על ידי כמה כלים:

א. חלוקת השו"ע והרמ"א לסעיפי משנה ותת סעיפים, דבר המקל לפרק את הנושאים לרכיבים פשוטים וקלים להבנה. תוך כדי הוספת ביאורים קצרים בגוף השו"ע.

ב. לכל סעיף וסעיף משנה ישנה הפניה למקור ממנו נפסקה ההלכה, ומשם הפניה לדיונים באחרונים על נושאים אלו.

ג. עריכת מחלוקות הראשונים/האחרונים בצורה של נקודות עם הטעמים, ופעמים רבות אף סיכום הדברים בטבלאות, כדי לזכור הדברים ביתר קלות.

ד. הדגשים המופיעים בספר נותנים ראיית 'על' עוד לפני הכניסה לפרטים.

יש לציין כי מומלץ ללמוד תחילה את הסוגיות במקורן (גמרא, ב"י ואחרונים), ואז הספר יעזור מאוד להשלים את התמונה, וכמו כן בשינון החומר.

יהי רצון מלפניך בורא העולם, שלא תצא תקלה מתחת ידי, ובמה ששגיתי העמידני על האמת, כי "שגיאות מי יבין". אני קורא ומבקש מכל מי שימצא טעויות או שיש לו הערות והארות על הספר שיודיענו ואשמח לקבל את התיקונים.

הן בפקס 02-582-2581 או באימל: s2079395@gmail.com

תחילה רצוני להודות לנוות ביתי, על כל העזרה והסיוע שלה כדי שאוכל להתפנות ללימוד, כמו כן ברצוני להודות לכל העוזרים והמסייעים להוצאת הספר. יהי רצון שהקב"ה ימלא כל משאלות לבם לטובה, ויפוצו מעינותיהם חוצה.

הקב"ה ישלם להם שכרם מושלם.
אני הקטן – שמואל ירושלמי

תפילה לפני הלימוד

יהי רצון מלפניך יי אלוקי ואלוקי אבותיי שלא יארע דבר תקלה על ידי, שלא אומר על טמא טהור ולא על טהור טמא, ולא על מותר אסור ולא על אסור מותר, ולא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חברי, ולא ייכשלו חברי בדבר הלכה ואשמח בהם. ותאיר עיני במאור תורתך ותצילני מכל מכשול וטעות, הן בדיני איסור והתר, הן בדיני ממונות, הן בהוראה, הן בלימוד. גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך, ומה ששגיתי כבר, העמידני על האמת ואל תצל מפני דבר אמת עד מאוד, "כי יי ייתן חכמה מפיו דעת ותבונה".

תפילות להצלחה

רבונו של עולם! אל תרפה את ידי לעת זקנתי מלעסוק בתורה ומלקיים מצוות. אל תשליכני לעת זקנה ככלות כוחי אל תעזבני.

ואל תקהה את שיני, ואל ימות שום אחד מבני ביתי בחיי. ונהייה תמיד מיושבים בדעתנו ושכלנו לעובדך באמת.

ותן בנו כוח ובריאות ואומץ וחוזק בכל אברינו וגידינו אכ"ר.
(ומצא חיים)

רבונו של עולם! עזור לי ולכל בריאי רבונו עמך ישראל, שלא נחלה ולא נחטא ולא ניפול למיטה חס ושלום. ולא נצטרך לרופאים ולא להתעסק ברפואות.

ולכל חולי עמך בית ישראל שלח להם רפואה שלמה במהרה. והצילנו מכל צער וצרה דוחק ועוני ומכל דבר רע, כדי שנוכל לעבוד עבודתך וללמוד תורתך בלי שום מונע.
(עבד המלך)

אחר לימודו יאמר

מודה אני לפניך יי אלוקי ששמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי מיושבי קרנות. שאנו משכימים והם משכימים, אנו משכימים לדברי תורה והם משכימים לדברים בטלים, אנו עמלים ומקבלים שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר, אנו רצים והם רצים אנו רצים לחיי העולם הבא והם רצים לבאר שחת, שנאמר: "וְאַתָּה אֱלֹקִים תּוֹרֶם לְבָאֵר שַׁחַת אָנָּשִׁי דָּמִים וּמָרְמָה לֹא יִחָצוּ יְמֵיהֶם וְאֲנִי אֶבְטַח בְּךָ".

לעילוי נשמת מר אבי ר' אהרון שלום חיים ירושלמי בן מרים. ת.נ.צ.ב.ה.

הסכמות

מהספר הוקדם

Rabbi CHAIM P. SCHEINBERG

Rosh Hayeshiva "TORAH ORE"

and Morah Hora'ah of Kiryat Mattersdorf

הרב חיים פינחס שיינברג

ראש ישיבת "תורה אור"

ומורה הוראה דקריית מטסדורף

בס"ד, חודש שבט, תשס"ט

מכתב ברכה

הנה הביאו לפני קונטרס נוסף מלא ברכת ה' הנקרא בשם "שורשי ההלכה וענפיה", אשר חברו וליקטו הרה"ג רבי שמואל ירושלמי שליט"א, והוא סיכום הלכתי בהלכות חושן המשפט, מסודר בצורה ברורה משורש ההלכה בחומש ובתלמוד ועד ביאור דברי השלחן ערוך והפוסקים האחרונים, והכל עשה באופן נאות ויפה, דבר דבור על אופניו, וע"כ אברכהו שספרו זה יעלה לרצון לפני כל המעיינים בו, ויפיקו הנאה מהנכתב בו, ויזכה לשבת כל ימיו באהלה של תורה מתוך הרחבת הדעת ומנוחת הנפש.

חיים פינחס שיינברג

Yitzchak Yosef
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

יצחק יוסף
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ו שבט תשע"ד
4-571/ע"ד

דברי ברכה

הובאו לפני גליונות הספר "שורשי הלכה וענפיה" בעיניי אבן העזר חופה וקידושין, מעשה ידי היקר והנעלה, שוקד באהלה של תורה, יראתו קודמת לחכמתו, חריף ובקי, משנתו זך ונקי, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, ראיתי שסיכם ההלכות בטוב טעם ודעת דברי השו"ע והרמ"א, מקורות ההלכה בשורשיה בגפ"ת והראשונים, והוסיף דברי האחרונים הדנים בנושאים שונים, בהלכות אקטואליות העולות על שלחן מלכים, המתחדשות בזמננו, והכל עשה בעטו עט סופר מהיר, וסידרם בסדר נכון, בשפה ברורה וקלה, למען ירוץ הקורא בו, דבר דבור על אופניו, תפוחי זהב במשכיות כסף, איישר חיליה לאורייתא.

וברכתי להמחבר שליט"א שיהי רצון שיוכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, ירום ונישא וגבה מאד, להגדיל תורה ולהאדירה.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

David LauChief Rabbi Of Israel
President of The Chief Rabbinic Council**דוד לאו**הרב הראשי לישראל
נשיא מועצת הרבנות הראשיתבס"ד, ג' חשוון, תשע"ד
7 אוקטובר, 2013
הס"י - 130.עד

לכבוד

הרב שמואל ירושלמי שליט"א

מכתב ברכה

ראיתי עלים מספרך "שורשי הלכה וענפיה" בספר זה הבאת את ההלכות כשולחן ערוך, באופן המיקל על הלומד בהבנת נושאי ההלכה ומסייע לזכור את הדברים.

הדברים בנויים באופן תמציתי, ממקור ההלכה בתלמוד הולך סובב דברי הפוסקים הראשונים והאחרונים.

בספר זה קבצת כאמיר גורנה, חידושי הלכות הנוגעים לחלק אהע"ז הלכות חופה וקידושין. הכל מסודר באופן ראוי דבר דבור על אופניו. אין ספק שספרך יהיה לתועלת רבה עבור באי שערי בית המדרש, ובעיקר אלו שמאווים הוא להורות תורה בישראל, ורצונם לעבור את בחינות ההסמכה לכהן כרב בישראל, ספרך ישמש להם כאמצעי חזרה על מה שלמדו מתוך ספרי הטור, השו"ע ושאר הפוסקים.

אברך שתזכה להוציא לאור עולם עוד ספרי עזר להוגים בתורת ה', להגדיל תורה ולהאדירה.

המברך בכל לב,

דוד לאו

הרב הראשי לישראל

בית יהב ♦ ירמיהו 80, ירושלים ת.ד. 7525 ♦ מיקוד 91360 ♦ טל': 02-5313191 ♦ פקס: 02-5377872
Beit Yahav ♦ 80 Yirmiyahu St., Jerusalem ♦ P.O.B. 7525 ♦ Tel: 02-5313191 ♦ Fax: 02-5377872
Email: rabbia@rabbinat.gov.il ♦ דוא"ל:

Shlomo Moshe Amar
Rishon Lezion Chief Rabbi Of Israel
President of the Great Rabbinical Court

שלמה משה עמאר
ראשון לציון הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

בס"ד, כ"ב תמוז, תשע"ג
18-1-532/ע"ג

דברי ברכה

היו למראה עיני גליונות ועלים מפירות עמלו של האברך היקר חובר חברים מחוכם, הרה"ג ר' שמואל ירושלמי שליט"א, אשר דרך לימודו בטור וב"י וש"ע ונו"כ אסף כל השיטות אל פונדק אחד. והוסיף עליהם ציצים ופרחים מדברי גדולי הפוסקים בתשובותיהם. וכבר מילתי אמורה, כי יש לזהר שלא יהא עיקר הלימוד בספרי קיצורים היוצאים לאור בעת האחרונה, אלא על הלומדים הלכה להשקיע כל כחם ומרצם בשדה אשר ברכו ה', בסוגיות הש"ס, ובדברי מרן הקדוש זי"ע בבית יוסף, ובשו"ע ונושאי כליו, ורק אחר שהגיעו אל עומק הידיעה ותלמודם בידם, יחזרו בספרי הסיכומים מעת לעת לכל ישכחו את משנתם, ובוהו הדרך ישכון אור, ויתקיים תלמודם בידם.

וראיתי כי רבנים גדולים וחשובים הסכימו על ספרו, על כן מצטרפנא לברכה להרה"ג המחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה לזכות את הרכים. ויזכה לישב באהלה של תורה ולהמשיך במלאכתו היקרה, מתוך שובע שמחות וברכה וחיים עד העולם.

בברכת התורה,

Shlomo Moshe Amar

שלמה משה עמאר

ראשון לציון הרב הראשי לישראל

*Rabbi Baruch Shraga
Rav of Givat Shapira
Head of Rabbinical courts
of the Jerusalem Rabbinat*

ברוך שרגא
רב דגבעת שפירא
וראש אבות בתי הדין
רבנות ירושלים

בס"ד

יום: מ"ב למטמונים תשע"ג

הסכמה

היה למראה עיני גליונות הספר, שורשי הלכה וענפיה, בעיני אהע"ז וחופה וקידושין, מעשה ידי אומן, נטע נאמן הרה"ג שמואל ירושלמי שליט"א.

עברתי על הספר וראיתיו מלא וגדוש מראשונים ואחרונים עם מקורות ההלכה בש"ס ובפוסקים, וכבר אתמח' גברא בספריו הקודמים, מעגלי חיים שהוציא לאור עולם ורבים נהנים מאורו.

ולא נצרכה לברכה כי חפץ ה' בידו יצלח לברך על המוגמר בקרוב, וראוי לציין על גיל הנישואין, דבן י"ח לחופה מה שכתב במחזור ויטרי, ד"ח פעמים כתיב: אדם מבראשית עד כי מאיש לוקחה זאת, והרשב"ץ כתב דאסמכיה אקרא, והוא אשה בבתוליה יקח, והוא- גימטריא י"ח, וסמך לדבר, והוא כחתן יוצא מחופתו, ובשו"ת רשב"ן כתב דשיעורים אלו נאמרו למשה מסיני, וכתב החיד"א בספרו נחל קדומים, נגד אותם שאומרים דבזה"ז יכולים להמתין עוד, ורמז לדבר, אשה בבתוליה יקח- בסופי תיבות גימטריא י"ח, ובא הרמז בס"ת לרמז שגם באחרית הימים הדין לא ישתנה, וכ"כ החזון איש דכמו שלא נשתנה בן י"ג למצוות כך לא נשתנה בן י"ח לחופה, ובקובץ איגרות כתב, ויש מאחרין אבל אין דרך זה רק ליחידים, וכך כתב הגר"י קנייבסקי זיע"א- דיש להשיא את הבנים והבנות בצעירותם, בגיל שבע עשרה, שמונה עשרה, ובספר שערי הלכה ומנהג, שיבח בזה מנהג הספרדים שמנהגם טוב ונכון לישא סמוך לגיל שמונה עשרה, והלוואי שגם האשכנזים היו מתרגלים בזה.

והריני מברך מקרב לב את המחבר שיזכה להוציא לאור עולם כהנה וכהנה, לזיכוי הרבים.

בברכת התורה

ברוך שרגא

RABBI Z. N. GOLDBERGAbbad Badatz & Bies Horaa'h "Hayashar Vehatov"
Member Of Supreme Rabbinical Court**הרב זלמן נחמיה גולדברג**אב"ד בד"ץ ובית הוראה לדיני ממונות "הישר והטוב"
חבר בית הדין הרבני הגדול

בי"ה, יום ג' סיון תשצ"ג

ינני דעה לעקר שטחיו של תלמוד חכם
 מולק קמרה היה הרבה ר' שמואל ירושלמי שליטא
 ובעדו חידושי שו"ת האב"ד וצ"ל "אב"ד דאורייתא ודיוק
 כל דין חופה וקידושין בכל דיני הבע"ה והחזקתה
 ושאר עניינים אכן מה שמעתי אחרונים
 ודיוקני נחלק להוציא לאור עולם בין למעלה
 מספרי קידושין שיש איסור להתעסק בקידושין אם לא
 קיזיתם בהם וכן להוציא
 ולא נעמה אלא לבריה
 שיהיה יצאנו להוציא עולם וזה ספרים מחליף
 דבב"ב רב
 זלמן (חתי) גולדברג

BENEI DAVID INSTITUTE
SPIRITUAL LEADERS TRAINING
IN ISRAEL AND IN DIASPORA
P.O.BOX 5786 JERUSALEM 91057
TEL/FAX 02-5822581
E-mail: beneidavid@neto.net.il

בס"ד
מכון "בני דוד" ירושלים
להכשרת מנהיגות-רוחנית
לארצנו ולתפוצות
ת.ד. 5786 ירושלים 91057
טל/פקס: 02-5822581
beneidavid@neto.net.il דוא"ל:

ע"ש: ר' יששכר ורעייתו מרת שפּרה, ר' שלמה זבולון ור' רם זל"ה בן - דוד

וכשם שלגבי הבנין, המבין בבניה - בראותו התוכנית על שרטוטיה ופרטיה, יבין את כל הנעשה בבניה מראשיתה ועד לגמירתה. כן בתורתנו הקדושה - מי שיראה הכללות - כל מי שעמל והתייגע בלימוד יסודי, בראותו קיצורי הדברים בכל סימן סעיף ונקודה - יתעורר ויעלה פרי זכרונו - עמלו, כפי שלמדו במקורם בהרחבה.

ובדרך הלימוד באמתיות - מהמקורות ועד לפסיקה - כנ"ל, ראה נא הקדמת **דברי חמודות ומעדני יו"ט**, הקדמת **הסמ"ע**, הקדמת **ספר טהרת ישראל** ועוד. וכדברי רבינו **החפץ חיים** בהקדמתו למושגה ברורה, וז"ל: "... כי, הבית יוסף כשסדר השלחן ערוך, היה דעתו: שילמדו מתחלה אל עיקרי הדינים ומקוריהם בטור ובית יוסף, כדי, שיתיישב הדין לכל אחד בדעתו טעמו ונימוקו...".

לאור הנ"ל, כן עשה הרה"ג המחבר, שליט"א, דבר בעתו - בעטו, אחרי ששם כל כוחותיו ומעייניו ולמדו הסימנים ממקורם ושורשם, העלה על הכתב דבר דבור על אופניו - **שורשי ההלכה וענפיה**, עד להכרעת ההלכה לדורותיה ועד לדברי הכרעות רבותינו האחרונים, ובשלב: הצד ההלכתי - הרפואי, סכומים בסוף כל ענין - סימן, שאלות חזרה - וכל מגמתו לזכות את הרבים - לכל מי שלמד וקנה ביגיעה אמתית את הסימנים באבה"ע וחוו"מ - הנוגעים לנושא: חופה וקדושין - לצורבא מרבנן אלה, כלל את הדברים כללים, על מנת, שמהם ירעננו ויגיעו לפרטים בכל כלל.

ברכותינו מעמקא דליבא, יעזרהו ד' יתברך על דבר כבוד שמו להמנות בין מעלין בקודש בגודש, מתוך נחת רוחה ובריאות איתנה - יזכה לחבר עוד חיבורים לזכות אתב"י ויצלחהו אבהן קוב"ה להוציא לאורה את יתר חיבוריו אשר עמו בכתובים, בקרוב, אכ"ר.

אור וברכה - בכל מכלל, כל,

לעבו"י בשמחה תמיד.

הרב מאיר חוד ושלטי"א

ראש המכון

מכון בני דוד
ת.ד. 5786
ירושלים 91057

ללמוד וללמד לשמור ולעשות - אחרי הפעולות נמשכים הלבבות
עמותה מס' 0 - 252 - 005 - 58 חשבוננו בבנק דיסקונט: ירושלים סניף 64 חש' 753556

הרה"ג דוד כהן שליט"א מראשי ישיבת חברון וחבר מועצת גדולי הדור

כסף צדק אלו קלע

מכתב ידידא

לחיי אבות את סמך הנוסח לא ידעתי
והנאמר היה שמהלך יושלח אליהם ספר שולח
באם יענינו על ענין חופש וקדושתן הביטוי
בכח הביטויים ויבדלנו גזולת הנוסף ש דבר
ודבר על הכיין וס דבר ודבר עי' נקוה ספר
מאיר צדק ואלו תענין לענין ידידי הרבה נפח
איתנו קספין קדושים לנעקלן פארה ודבר
וכנא הוסף אלה בספרים וכן שהיה ידע
בכח מקומו אינו צריך לנסחם ואלו מאיר הענין
בספרים ינו אצן ואלו אחרים בידועים בנפוש ואין
א' אלא אלהם בפרט רבים באהבה אינן בנפוש
בגזולתם אלהם תורה ואהבה ואלו יענינו בנפוש
בכח אכסין של הרבה אלה

דוד כהן
ראש שולח בלויים הקל וחומר
בנסח יושלח בענין יושלח

הלכות פקדון

(שומר חנם)

זו"מ רצ"א: דין שומר זנב מאימתי מתזו"מ בשמירה,

וכיצד היא השמירה, ובו כ"ח סעיפים

הקדמה: פרשיות השומרים בתורה

שומר חנם (ש"ח): שמות פרק כב:

(ו): כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹכֵלִים לְשֹׁמֵר וְגִבָּב מִבֵּית הָאִישׁ אִם־יִמָּצֵא הַגִּבָּב יִשְׁלַם שְׁנָיִם:

(ז): אִם־לֹא יִמָּצֵא הַגִּבָּב וְנִקְרַב בְּעַל־הַבֵּית אֶל־הָאֱלֹהִים (להישבע) אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ:

שומר שכר (ש"ש): (ט): כִּי־יִתֵּן אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ תְּמוֹר אוֹ־שׂוֹר אוֹ־שָׂה וְכָל־בְּהֶמָה לְשֹׁמֵר וּמֵת אוֹ־נִשְׁבֵּר אוֹ־נִשְׁבָּה אֵין רֹאֶה: (י): שִׁבְעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם אִם־לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֶכֶת רֵעֵהוּ וְלָקַח בְּעֻלּוֹ וְלֹא יִשְׁלַם:

(יא): וְאִם־גִּבָּב יִגָּבַב מֵעֲמֹו יִשְׁלַם לְבַעְלָיו: (יב): אִם־טָרַף יִטָּרֵף יִבְאֶהוּ עַד הַטָּרְפָה לֹא יִשְׁלַם:

שואל: (יג): וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁבֵּר אוֹ־מֵת בְּעֻלּוֹ אֵין־ עֲמֹו שְׁלָם יִשְׁלַם:

(יד): אִם־בְּעֻלּוֹ עֲמֹו לֹא יִשְׁלַם אִם־שָׁכִיר

הוא בא בשָׁכָרוֹ:

שוכר: אִם־שָׁכִיר הוּא בָּא בְּשָׁכָרוֹ: (שמות כב-יד).

ומ"ש עוד רמז לדין רביעי דהיינו שוכר בהמה או כלים וכו'. בפרשת משפטים על פסוק אם שכיר הוא בא בשכרו (שמות כב יד)

פרש"י: אם השור אינו שאול אלא שכור בא בשכרו ליד השוכר הזה, ולא בשאלה ואין כל הנאה שלו שהרי על ידי שכרו נשתמש ואין לו משפט שואל להתחייב באונסין.

ונחלקו בגמ' מה דינו: ר"מ שומר – כשומר חנם. רבי יהודה אומר – כשומר שכר. והלכה כר' יהודה (הכל לקמן).

ב"מ (צד:): ת"ר – פרשה ראשונה נאמרה בשומר חנם, שנייה בשומר שכר, שלישית בשואל.

ופרש"י: פרשה ראשונה ש"ח – כי יתן איש

"שומר חנם" – מי שהפקידו בידו פקדון והוא קיבל על עצמו לשומרו ללא קבלת תמורה. "שומר שכר" – מי ששומר על פקדון ומקבל תמורה כל שהיא. "שוכר" – מי שלקח דבר מחברו להשתמש בו למשך זמן מסוים, ומשלם תמורת השימוש. "שואל" – מי שלקח דבר מחברו להשתמש בו למשך זמן מסוים בלא שכר שימוש. "שומר חנם" – אינו חייב אלא על פשיעה, ופטור על גניבה ואבידה, וכל שכן על אונס. אם המפקיד אינו מאמין לשומר שהחפץ נגנב או אבד שלא בפשיעה, על השומר להשבע שהחפץ נגנב או אבד ממנו מבלי שפשע בשמירתו. "שומר שכר" – חייב על גניבה ואבידה וכל שכן שחייב בפשיעה. "שומר שכר" – פטור על אונס. "שוכר" – דינו כ"שומר שכר". "שואל" – חייב אפילו על אונס, וכל שכן שהוא חייב על גניבה ואבידה ועל פשיעה. ברם, אם החפץ התקלקל מחמת המלאכה שעבורה שאל אותו, השואל פטור. כמו כן, אם היו הבעלים עמו בשעת שאילה, השואל פטור.

אל רעהו כסף או כלים לשמור ובה פטר על הגניבה דכתיב (שם) וגונב מבית האיש שטוען שנגנבה הימנו (שם שם ז) ונקרב בעה"ב אל האלהים ואוקימנא לשבועה שנשבע שלא שלח בה יד. פרשה שניה ש"ש: כי יתן איש אל רעהו חמור או שור או שה ובה חייב על הגניבה ופטור על האונסין בשבועה דכתיב (שם שם ט – יא) ומת או נשבר או נשבה שבועת ה' תהיה ואם גנוב יגנב ישלם. פרשה שלישית שואל: וכי ישאל וחייב בה את האונסין כשאין בעליו עמו ופטר בבעלים.

וביאר הרמב"ן: כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור פרשה זו נאמרה בשומר חנם ולפיכך פטר בו את הגניבה כפי קבלת רבותינו, ונזכר סתם בכתוב מפני שדרך שומרי כסף או כלים לשמרם בחנם. והפרשה השנייה שבשומר שכר הזכירה חמור או שור או שה וכל בהמה ודרך הבהמות לתת אותם ביד הרועים לשמור וירעו אותה בשכר, ופרשה שלישית בשואל.

● ד' שומרים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף ג: ביקש להכניס בהמתו לחצר חברו
22.....
סעיף ד: נתן לו לשמור דינר זהב וא"ל
24..... שהוא של כסף.
סעיף ה: מתי מתחייב בשומר בפשיעה..... 25
סעיף ו: תחילתו בפשיעה וסופו באונס... 26

סעיף א: ש"ח פטור בשבועה מגניבה
18..... ואבידה.
סעיף ב1: הלשונות הנח לפני, הנח לפניך,
19..... הנח סתם – שומר חנם.
סעיף ב2: הלך לדרך (שאינו מקום משתמר)
21..... וא"ל הניחם על החמור.

הלכות פקדון: חו"מ – רצ"א

סעיף יח: שמירת כספים במקום שאין
גנבים מצויים..... 36
סעיף יט: שמירת כספים של עיסקא..... 37
סעיף כ: המוליך כספים בדרך..... 38
סעיף כא: המפקיד על דעת אשתו ובניו
הגדולים מפקיד..... 38
סעיף כב: אם ידוע שהנפקד מוסר תמיד
הפקדונות ביד אחר..... 40
סעיף כג: שומר שנתן המעות לאמו ולא
ל"א דשל פקדון הם..... 40
סעיף כד: שומר שמסר לאשתו ולבניו
והודיעם שהוא פקדון..... 42
סעיף כה: אמר לשליח להטיל כשות לשכר
והטיל כשות של פקדון..... 43
סעיף כו: שומר שמסר לשומר..... 44
סעיף כז: התנה ש"ח להתחייב באונסים..... 48
סעיף כח: שאלה בבעלים..... 49

סעיף ז: השומר שלא יודע היכן הניח את
הפקדון..... 27
סעיף ח: בא עליו גנבים ולא צווה חייב..... 28
סעיף ט: יצאה הפרה לאגם בפשיעה ומתה
שם כדרכה..... 29
סעיף י-יא: נפלה הבהמה מראשי הצוקים
ומתה..... 30
סעיף יב: רועה שעזב את הבהמות ונכנס
לעיר ובא ארי ורדסם..... 31
סעיף יג: היכן צ' לשמור כל דבר..... 32
סעיף יד: הניח הפקדון במקום שאינו ראוי
ונשרף שם..... 33
סעיף טו: שמירה לכספים..... 33
סעיף טז: המפקיד כספים בערב שבת..... 35
סעיף יז: התנה הנפקד שלא לקוברו בקרקע
..... 36

סעיף א: ש"ח פטור בשבועה מגניבה ואבידה

סעיף א: שומר חנם פטור בשבועה מגניבה ואבידה, ואינו חייב לשלם כי
אם בפשיעה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פטור בשבועה מגניבה ואבידה"

סמ"ע (א): דבפרשת שומר חנם כתוב
"וגונב מבית האיש", פירוש שהשומר טוען
כן, "ונקרב בעה"ב אל האלקים", לשבועה,
שישביעו על טענתו.

"כי אם בפשיעה"

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (צג.): ד' שומרים הם: ש"ח – נשבע
על כל מה שכתוב הפסוק (גניבה ואבידה).
והשואל – משלם את הכל, שומר שכר
והשוכר – נשבעים על השבירה ועל
השבירה ועל המתה, ומשלמין את האבידה
ואת הגניבה.

מחייב באונסין עד שעת שבורה ומתה, אבל גזילה כיון דמשעת משיכה מחייב באונסין ונפקא נמי מרשות בעלים להקדש לא מחייבין ליה באונסין אלא דשעת משיכה, דגזילה כשעת שבורה ומתה דשאולה, וההיא שעתא חייב עליה.

והנתיבות (ביאורים א) תירץ – ע"פ התוס' דגזלן לאו שומר הוא (דהא בהריקבו מקצתן פטור), ואינו חייב רק בשינוי כיון דקני ליה ואי אפשר להשיב כאשר גזל ודמים בעי שלומי, ואם כן אי אפשר לחייבה על האונס מטעם שומר רק מטעם שגזלה ואשעת גזילה קא מחייבת ליה, ולכך אינו משלם כיוקרא דהשתא רק כשעת גזילה. מה שאין כן בשומר דבכך התחייב עצמו לשלם כשעת פשיעה דהא אשעת פשיעה מחייבין ליה.

סמ"ע (ב): ואף שנגנבה או נאבדה מחמת שפשע בשמירתו ג"כ חייב. כ"פ הש"ך. כ' הש"ך (ב) – וכשמשלם משלם מעידית כמזיקין. (וכ"פ הרי"ף והרא"ש, הנמ"י ומהרש"ל, וכ"ה לקמן סי' שפ"ה ושפ"ח ס"ב). ובעיסקא שהיא פלגא מלווה ופלגא פקדון גובה החצי פקדון מעידית והחצי של מלווה מבינונית. כ"כ בש"ג בשם ריא"ז. כ"כ הנתיבות.

קצות החושן (א): מבואר מה"ה – שביקרא וזולא כל השומרים משלמין כשעת הפשיעה, וכ"כ ש"ך (רצה-סק"ז). וקשה: דמאי שנא מגנב וגזלן דאין משלמין אלא כשעת הגזילה (ב"ק צג:)? ותירץ בשם הרמב"ן – ד"ל דשאני שואל דמשעת משיכה מחייב במזונותיה ולא

סעיף ב¹: הלשונות 'הנח לפני', 'הנח לפניך', 'הנח סתם' – שומר חנם

סעיף ב חלק 1: שומר חנם הוא שהפקיד אצלו כסף או כלים או בהמה או כל דבר לשמור והוא קבל עליו לשומרו. ואפילו לא קבל בפירוש, אלא שאמר לו: 'הנח לפני', הוא שומר חנם. אבל אם אמר לו: 'הנח לפניך', או: 'הנח', סתם, (או שאמר לו: הכי הבית לפניך) [רמב"ם], אפי' שומר חנם לא הוי ואינו חייב שבועה כלל, אבל מחריים על מי שלקח פקדון שלו ולא יחזירנו לבעליו...

ופרש"י: הנח לפניך – כיון שא"ל 'לפניך' שב ושמור לך אמר לו. והרמב"ם: הוסיף א"ל 'הבית לפניך' נמי אינו ש"ח ולא ש"ש (והוא מב"ב מט:). כ' הרמב"ם: אבל מחריים על מי שלקח פקדון שלו ואינו מחזירו לבעליו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (פ:): 'שמור לי' ואמר לו 'הנח לפני' – שומר חנם. גמ' (פא:): – אמר רב הונא: אמר לו 'הנח לפניך' – אינו לא שומר חנם ולא שומר שכר. איבעיא להו: 'הנח' סתמא מאי? ולא איפשטא.

ופסקו הרי"ף והרמב"ם – לקולא ופטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "כסף או כלים או בהמה"

סמ"ע (ג): קמ"ל לדינא שאין חילוק בין כסף וכלים לבהמה, אף שכ"א כתוב בפרשה אחרת.

"כל דבר לשמור"

נתיבות (ח' ב): כשלא ייחד לו מקום שמן הסתם צריך שמירת בעלים, נעשה שומר בסתם, אבל כשייחד לו מקום שאין צריך שמירת בעלים (שהמקום משומר), אינו נעשה שומר עד שיאמר שמור לי.

"והוא קבל עליו לשומרו"

פת"ש (א): כ' בת' צמח צדק – אשה אחת שלקחה תינוק של אחותה על זרועותיה לילך עמו לרחוב, ואחותה נתנה ליד בנה התינוק דינר אחד לשחוק בו, ונאבד אח"כ הדינר מן התינוק, ותובעת את אם הילד שתשלם לה הדינר, ואמרה שסמכה על אחותה שתהא משמרתו. תשובה – האחות פטורה מלשלם, כיון שלא אמרה לה כלום בעת שנתנה הדינר ליד התינוק, גרע מהנח סתם.

ושער המשפט – שתמה עליו שלא הזכיר דברי הטור ושו"ע והסמ"ע (שמ"ט, ב) דמבואר שם דהבעל צריך להישבע שבועת שומרים אף על גב דלא קיבל עליו שמירה, והיינו משום דמסתמא קיבל עליו השמירה, וה"ה בנידון זה מסתמא כשמסרה אחותה המטבע לתינוק סמכה עלה שתשמרנו יפה כיון שאין התינוק בן דעת, והיא נמי מסתמא קיבלה על עצמה כן. ומסיים דצ"ע לדינא.

ולענ"ד אין כאן תימה, שכ' הב"ח (שם) שטעם דהבעל צריך להישבע, כיון שהודיעה לבעלה שהיא שאולה ה"ז נכנס תחתיה, וזה לא שייך כאן.

"הנח לפני הוא ש"ח"

נתיבות (ח' ג): ואם קיבל שכר הוי שומר שכר בלשון זה.

ש"ך (ד): לפי התוס' 'הנח לפני' הוי כבר קבלת שמירה וחייב. לסברת הרמב"ם (ס"ה) שצריך משיכה, י"ל דמייירי שהניח הפקדון בסמטא (נמ"י) שחייב. כ"כ ה"ה בשם הרשב"א והראב"ד.

נתיבות (ג): אחד שקנה מחברו סחורה בקניין סודר או בשאר קנינים שאינו יכול לחזור בהן ונשאר אצל מוכר, פסק הב"י (קצ"ח בטור יח) – דאפילו שומר חנם לא הוי, שהרי לא אמר שמור לי.

אמנם נראה דווקא שכבר נתן המעות, או שאינו מקפיד על המעות, אבל אם אינו רוצה ליתן לו עד שיתן המעות הוי שומר שכר וכדין מלווה על המשכון.

עוד כ' שם: ואם זיכה החפץ לחברו ע"י אחר במתנה ונשאר החפץ אצל האחר, אז אם זיכה לקטן נעשה האחר שומר חנם בין שהקטן היה כאן כשזיכה בין שלא היה כאן, אבל כשזיכה לגדול, אז אם היה הגדול כאן לא נעשה שומר אבל אם לא היה כאן נעשה שומר (בחידושים ד).

"אבל אם אמר לו הנח לפניך"

קצות החושן (ב): אפ' שומר חנם לא הוי – ומשום דלא קיבל עליו שמירה ומש"ה פטור נמי מדין שבועה. ומיהו כתב הרמב"ם

הלכות שוכר

זו"מ ש"ז: דיני השוכר וזיובו ופטורו ואם השאיל או

השכיר, ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: שוכר הוי ש"ש..... 174
- סעיף ב: עד מתי יכולים המשכיר והשוכר לחזור בהם..... 175
- סעיף ג: שכר בית ונתן שם חיטים ונפלו הכתלים מחמת החיטים..... 176
- סעיף ד: אין השוכר רשאי להשכיר לאחר..... 176
- סעיף ה: המשכיר פרה לחברו והשאילה לאחר ומתה כדרכה..... 177
- סעיף ו: השוכר את הבהמה וקיבלה מכה..... 179
- סעיף ז: לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית..... 180

סעיף א: שוכר הוי ש"ש

סעיף א: השוכר מחברו בהמה או כלים – דינו כשומר שכר, להתחייב בגניבה ואבידה וליפטר מאונסין.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)** רבי מאיר, רבי יהודה אומר כשומר ב"מ(צג): תניא שוכר כשומר חנם דברי שכר.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"דינו כשומר שכר"

סמ"ע (א): ואף על גב דיהיב ליה שכר פעולתו, (ולא שכר שמירה), מ"מ בהנאתו

שנהנה ממנה נעשה שומר שכר. ואי לא דיהיב שכר הו"ל כששואל שחייב באונסין. וביאר הרב שפיץ – כיון שהשוכר משלם רק עבור השכירות (סכום קטן) ונהנה בכל הגוף (שהוא יקר מאוד) נקרא הנאה והוי ש"ש.

סעיף ב: עד מתי יכולים המשכיר והשוכר לחזור בהם

סעיף ב: א. יכולין המשכיר והשוכר לחזור בהם, עד שימשוך או שיעשה אחד מדרכי הקניין. וכן אינו מתחייב בגניבה ואבידה, עד שיעשה אחד מדרכי הקנייה.

ב. ויש אומרים שמשסילק הבעל שמירתו מעליה מדעת השומר, נתחייב בשמירתה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (צטט.): אמר רב הונא – השואל קרדום מחברו, בקע בו – קנאו, ולא מצי משאיל למהדר. לא בקע בו – לא קנאו ומצי משאיל הדר ביה
 ופליגא דרבי אלעזר – דאמר כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים.

משיכה בשומרים

ב. פ' הרא"ש – משעה שמשך לא מצי למהדר ביה, אבל להתחייב באונסין מיד שסילק בעל הבהמה שמירתו מעליה מדעת השומר קמה ליה ברשות השומר לשמרה (שהרי ש"ח מתחייב בלא משיכה וחייב בפשיעה, כדאיתא (ב"מ פ:) הנח לפני הוי שומר חנם, והוא הדין שומר שכר בגניבה ואבידה), מה שאין כן לענין חזרת הבעלים

כ"ז לא עסק בה השומר דבר הקונה יכול לחזור בו. כ"כ התוס' בשם ר"י והטור.

א. אבל הרמב"ם כ' – משיכה קונה לענין חיוב השמירה, דמשעה שמשך השואל החפץ שוב אין יכול המשאיל לחזור בו, והשואל מתחייב באונסים (לפי פ' ה"ה בדעת הרמב"ם).

[סיכום: מתי חל חיוב שמירה

לרמב"ם – משעה שמשכה.

לרא"ש – משעה שנסתלקו הבעלים.]

הוסיף הרמב"ם: השואל בהמה חייב במזונותיה משעה שמשכה (ולהטור והרא"ש משעה שנסתלקו הבעלים).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "עד שימשוך"

אבל התוס' והרא"ש פ' – דמשיכה בשומרים אינו אלא לחזרה דמשאיל ומשכיר, אבל באחריות השמירה נתחייבו שומרים תיכף משנסתלקו הבעלים משמירה.

כ' קצות החושן (א): טעמם דנתחייבו השומרים תיכף משנסתלקו הבעלים משמירה, דהו"ל כדין פועל דמשהתחילו במלאכה הוי להו קניין (כמבואר בשו"ע סימן של"ג).

סמ"ע (ב): ב"מ (צט.) – כדרך שתיקנו משיכה בלקוחות כך תיקנו בשומרים. ונחלקו הרמב"ם והתוס':

הרמב"ם מפרש – דקאי אחזרת המשכיר או השוכר, וגם אאחריות השמירה שאינו מתחייב עליה עד שעשה השוכר והוא הדין שאר שומרים משיכה ומאז חייב בכל חד כדינו.

סעיף ג: שכר בית ונתן שם חיטים ונפלו הכתלים מחמת החיטים

סעיף ג: ראובן שכר בית משמעון ונתן שם חטה, ומחמת (הכובד) שעמדה

שם ימים הרבה נתקלקלו הכותלים ונפלו והזיקו לשמעון ולשכניו, אם היה ניכר וידוע קלקול הכותלים, והתרו בו לסלק החטה ולא סלקם, פושע הוא וחייב לשלם כל ההיזק [ת' הרא"ש כלל פ"ז סימן ו'].

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"פושע הוא וחייב"

בידיים, ולכן אף בקרקעות צ' לשלם ההיזק (שאם הוי רק פושע, היה פטור מהיזק בקרקעות).

"והתרו בו לסלק החטה"

נתיבות (ביאורים א): דווקא אם נתרועעו אחר הנחת החטין, ומתחילה היה הכותל ראוי לעמוד, בעינן התראה, אבל אם היו הכתלים רעועים מעיקרא, חייב אף בלא התראה.

סמ"ע (ג): דכיון דידע שהכתלים רעועים והתרו בו הו"ל לסלקו, כיון שנעשה ההיזק מתבואתו הוי כידו והזיק בגיריה דיליה וחייב לשלם.

כ' ש"ך (א): פושע הוא – לאו דווקא אלא גרע מפשיעה דגירי דיליה הוא והוי כמזיק

סעיף ד: אין השוכר רשאי להשכיר לאחר

סעיף ד: אין השוכר בהמה או מטלטלים רשאי להשכיר לאחר, ואם השכיר לאחר, דינו כדין ש"ש שמסר לשומר אחר, שנתבאר בסימן רצ"א – כו.

כ' הטור: כל דיני ש"ש בשבועותיו

❖ שורשי הלכה (המקורות)

"אין השוכר"

סמ"ע (ד): כ' הטור שאם השכיר לאחר חייב אפילו באונסין, אלא אם כן יש לשני ראייה שיפטר בה הראשון – פירוש, צריך ראייה שלא שינה בה לעשות בה דבר שלא השכירה להכי, ואין השני נאמן בשבועה על זה, אבל הראשון נאמן בשבועה לומר ראיתי שלא שינה בה השני ונפטר. ומ"ש דחייב אפילו באונסין – י"ל אפילו יש עדים שנאנסה ביד השני, כל שאין עדים דלא שינה אמרינן דשינה והו"ל כשלח בה יד. דקמה ברשותיה להתחייב באונסין.

ובתשלומין ובענין קניית הכפל, נוהגין ג"כ בשוכר. וכשם שאין הש"ש רשאי למסור לאחר כך השוכר אין רשאי להשכיר לאחר, ואם השכיר לאחר חייב אפי' באונסין, אלא א"כ יש לשני ראייה שיפטר בה הראשון.

שו"ע (חו"מ רצא-כו): שומר שמסר לשומר, חייב, אפילו אם הוא שומר חנם ומסר לשומר שכר, דאמר ליה: את מהימן לי בשבועה היאך לא מהימן לי בשבועה. אפילו אם ידוע לכל שהשני טוב וכשר יותר מראשון.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

סעיף ה: המשכיר פרה לחברו והשאלה לאחר ומתה כדרכה

סעיף ה: א. השוכר פרה מחברו השאלה לאחר (שעבר על ציווי חכמים – סמ"ע. או שנתן לו רשות להשאל כשירצה – ש"ך) **ומתה כדרכה או נאנסה** (שהשואל חייב והשוכר פטור), **כיון שהשני (השואל) חייב, תחזור לבעלים הראשונים, שאין הלה (השוכר) עושה סחורה בפרתו של זה (המשאל),**
ב. ואם אמר לשוכר: אם תרצה תשאלנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך, אז ישלם השואל לשוכר.

(לו): הלכתא כרבי יוסי.

טעמו של ר' יוסי

תוס' – שוכר לא קונה הפרה אלא בשבועה, ולכן המשכיר יכול לומר לשוכר, "דל שבועתך, אנא משתעינא דיני בהדי שואל". ואפילו אם יש עדים שמתה כדרכה דאין השוכר צריך להישבע, מכל מקום לא קני לה אלא בהבאת עדים ויאמר לו אני פוטרך

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

ב"מ (לה:): השוכר פרה מחברו והשאלה לאחר ומתה כדרכה – ישבע השוכר (כשודע) שמתה כדרכה, והשואל ישלם לשוכר.

אמר רבי יוסי כיצד הלה (השוכר) עושה סחורה בפרתו של חברו (המשכיר), אלא תחזור פרה לבעלים. ואיפסיקא בגמרא

מהבאת עדים.

ואפילו אם יש עדים שמתה כדרכה דאין השוכר צריך להישבע מכל מקום לא קני לה אלא בהבאת עדים ויאמר לו אני פוטרך מהבאת עדים.

ואם המשכיר עצמו היה שם בשעה שמתה ביד שואל, מודה ר' יוסי לרבנן, דודאי קני לה במיתה גרידתא דהשתא אין השוכר צריך לעשות כלום.

והרא"ש כ' – טעמא דרבי יוסי משום דחשיב שוכר כאלו השאילו בשליחות המשכיר הילכך דין המשכיר עם השואל (ולכן כ' הטור – שאפילו אם המשכיר יודע שמתה כדרכה אפילו הכי חייב לשלם למשכיר). כ"כ כיו"ב נמ"י, כ"כ הרי"ף, הר"ן, הרמב"ם ות' הרשב"א.

ב.כ' הרא"ש: מיהו אם אמר לשוכר אם תרצה תשאילנה ויהיה דינך עם השואל ויהיה דיני עמך אז ישלם השואל לשוכר. כ"כ הטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"והשאילה לאחר"

סמ"ע (ה): פירוש, אם עבר על ציווי חכמים והשאילה לאחר. כ"כ הש"ך.

ביאר בת' אא"ז פנים מאירות – הסמ"ע קמ"ל שאף שעבר על ציווי חכמים לא הוי פשיעה, והכא אינו חייב אלא מטעם כיצד הוא עושה סחורה בפרתו של זה (והובא בפת"ש ב).

פת"ש (א): כ' השיטה מקובצת בשם הריטב"א – מיהו שומר חנם או שומר שכר, שאין לו רשות להשתמש בפקדון, והשכירו

או השאילו לאחר, לכו"ע חייב באונסין כדין שולח יד בפקדון. והובא בב"י ובש"ך. כ' בת' שבות יעקב – נתן שורו לשומר חנם ושומר חנם מסרו לשומר שכר ונגנב או אבד – ממה שהמשנה לא נקטה שומר חנם שמסר לשומר שכר ונגנב, משמע שדווקא בשוכר ושואל פליג ר' יוסי לומר איך הלה עושה סחורה, אבל בשומר חנם שמסר לשומר שכר שנותן מכיסו שכר לשומר שכר לשמור שמירה מעולה, מודה ר' יוסי, דזה לא מקרי אלא עושה סחורה בממון של עצמו, ובוזה בוודאי מקנה לו הפרה והיא שלו.

ופליאה בעיני: הרי התוס' (ב"ק יא:) כ' – ומיהו שומר שכר כי משלם לבעלים, כר' יוסי דאמר אין הלה עושה סחורה בפרתו של חברו? וכ"כ בשיטה מקובצת.

כ' בשיטה מקובצת: ש"ח ששילם לש"ש, האם הבעלים מחזירים לש"ח מה ששילם לש"ש שישמור טוב יותר?

■ מהר"י כ"ץ כתב – לא משלמים אף שהעלה בשמירות, ולא דמי ליורד לתוך שדה חברו דנותן לו דמי הוצאה, דהתם תקנתו דבעל שדה עביד, אבל הכא לא עלייה לשמירה בעבור הבעלים כי אם בשביל עצמו שהיה לו טורח לשומרו (משמע שאפילו אם נגנב מהשומר שכר דמרויחין הבעלים ממון על ידו, אפ"ה פטורין).

■ אבל ה"ר מאיר מסקסטה כ' – צריכים הבעלים לשלם לש"ח מה ששילם לש"ש, כיון דעלייה לשמירתו.

"תחזור לבעלים ראשונים"

והוא הדין אם השאילו השוכר למשכיר עצמו ומתה כדרכה אצל המשכיר – חייב המשכיר לשלם לו ולהעמיד לו אחרת כל ימי השכירות כשא"ל יהא דינך עם השואל. כ"ד הסמ"ע.

"אם תרצה תשאלנה"

קצות החושן (ב): ונראה דהו"ל כאומר קני פרה זו שתשאל אותה ושיהיה דינך עם השואל.

סמ"ע (ו): אף דהשוכר פטור באונסין דמתה כדרכה, מ"מ איך יסחר השוכר וישתכר בפרתו של בעלים. ובטור מסיים בזה וכתב ז"ל, ואפילו אם המשכיר יודע שמתה כדרכה. כ"כ הש"ך והנתיבות.

"ישלם השואל לשוכר"

ש"ך (ד): והשוכר פטור לשלם למשכיר כיון שמתה כדרכו, כשידוע בעדים או ישבע שמתה כדרכה.

סעיף ו: השוכר את הבהמה ונולדה בה מכה

סעיף ו: השוכר פרה מחברו ונולדה בה מכה בפשיעת השוכר שלא מחמת מלאכה: י"א – שהוא פטור מלשלם, כיון שסופה להתרפאות מאותה מכה לא הוי אלא שבת, ואין שבת בבהמה, לפיכך אם מתבטלת כמה ימים פטור, כיון שסופה להתרפאות. ויש – מחייבים. (והסברא הראשונה נראה עיקר).

דמי נזקו דלא הוי אלא שבת ואין שבת בבהמה. כ"כ הטור (ש"מ) ומרדכי ומוהר"ם. • ויש מחלקין – דודאי גבי אדם לא חשבינן ליה אלא שבת דאינו עשוי להימכר הילכך לא חשוב אפחתיה מכספיה, ועוד דאדם דמיו יקרים והקוניה פוחת מעט מדמיו כיון דסופו לחזור. אבל גבי שור נקרא נזק, שעשוי להימכר ונפחתו דמיו (ולכן חייב בנזק).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"ואין שבת בבהמה"

סמ"ע (ח): ה' דברים צ' לשלם בחבלת אדם – צער שבת בושת ריפוי ונזק, ובבהמה משלם רק נזק.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

(הכל בב"י סימן ש"מ).

ב"ק (פו.): הכהו על ידו וסופה לחזור: אביי אמר – נותן לו שבת גדולה ושבת קטנה. ורבא אמר – אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום. פ' הב"י: דאביי חשיב ליה נזק כיון דאפחתיה מכספיה, ורבא לא חשיב ליה נזק כיון דסופו לחזור.

כתב הרא"ש: השוכר בהמה מחברו ועלה בה מכה ברגליה בפשיעת השוכר כגון ששינה בה ולא הוי מחמת מלאכה:

• חכמי צרפת – פוטרים כיון דסופה להתרפאות מאותה פציעה פטור מלשלם

"ויש מחייבים" (שבת)

סמ"ע (ט): כ' הטור – דווקא באדם לא מחשבינן מכה שסופה להתרפאות נזק, אלא שבת, לפי שאינו עומד למכור הלכך לא אפחת ליה מכספיה, אבל בהמה שכל שעה עומדת למכור, ואם בא למוכרה ודאי תשווה פחות מחמת מכה זו, חשיב נזק וחייב.

"סברא ראשונה עיקר (שפטור)"

סמ"ע (י): הרמ"א פסק כן כיון שבסימן ש"מ פסק המחבר כן, כ"פ הטור. וקשה: שכאן דעת המחבר כ"א בתרא שחייב, ובש"מ פסק לפטור?

■ ויש לחלק – בש"מ מיירי בנכחש מאליו, והכא נכחש ע"י פשיעתו. ואף שבשואל (ש"מ) חייב אפי' באונסים ובהזק שבא מאליו! מ"מ בכה"ג שחזרו לבריות לא מקרי אלא שבת שפטור בבהמה. והש"ך (ה) – אין לחלק, דס"ס הכא והכא שבת הוא.

■ וקצות החושן (ב) כתב – דבהיזק שנעשה מאליו גבי שואל לא גרע מגזלן, כיון דאפילו גזלן יכול לומר הרי שלך לפניך מכ"ש שואל (שיטה מקובצת).

ונתיבות (ש"מ, באורים ד): ולפענ"ד תמוהין דברי השיטה, דודאי שומר גרע מגזלן (ע"ש ראייתו).

סיכום הש"ך: האם חייב בכחש שנכחש מאליו? ■ מה"ר חיים – חייב, כ"מ דעת מהר"ם, כ"כ רש"ל, פסקי התוס' וקצות החושן.

■ והטור והרמ"א – פסקו שפטור, כ"כ הב"י ב"ח ועיר שושן.

סיכום הש"ך: הלכה למעשה הוי ספקא דדינא ומוציא מחברו עליו הראיה.

ופת"ש (ג) כ' בשם ת' שבות – אם הוציא הוצאות על הריפוי לרפואתה, צריך השוכר להחזיר לו, שע"י כן מצילו מנזק שהיה צריך לשלם לו.

ערוך השלחן (י): יש מי שכתב שהחובל בהמת חברו והוציא בעל הבהמה הוצאות לרפואתה – חייב החובל לשלם, אף שאין בבהמה תשלומים (אחרים) רק נזק, מ"מ כיון שע"י הריפוי מתמעט הנזק הוי זה עצמו נזק. ואם יכולה לשוב לבריותה בלא הוצאת ריפוי א"צ לשלם הריפוי.

וכן מה שאוכלת כל ימי חליה צריך לשלם לו, דנהי דמה שהיתה מרווחת יותר על אכילתה מקרי שבת, מ"מ מה שמפסידו בהוצאת אכילתה הוי נזק גמור (שב"י) ודברי טעם הם. ופשיטא דלא גרע זה מגרמי [וכ"כ בנה"מ סי' ש"מ].

סעיף ז: לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית

סעיף ז: אין אדם רשאי לדוש בפרתו ערבית ולהשכירה שחרית [תוספתא ב"מ

פ"ח ה"ב, כ" הרי"ף הרא"ש הרמב"ם].²³

זו"מ ש"ז: השוכר בהמה לרכוב עליה כמה יטעון עליה,

ובו ז' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- 181 סעיף א: השוכר בהמה לרכיבת איש לא תרכב אשה
 182 סעיף ב: שכרה לרכוב אשה מרכיב כל אשה
 183 סעיף ג: כמה מניחים השוכר והמשכיר על משא החמור
 184 סעיף ד: המוסיף בנפח המשא אף שלא הוסיף במשקל
 185 סעיף ה: אם הוסיף על משא בהמה
 186 סעיף ו: שכר סתם בהמה הולכים לפנ מנהג המדינה
 186 סעיף ז: הוסיף על משא הכתף

סעיף א: השוכר בהמה לרכיבת איש לא תרכב אשה

סעיף א: א. השוכר בהמה לרכוב עליה איש, לא ירכיב עליה אשה (לפי

שהאשה כבדה יותר מהאיש – סמ"ע). לרכוב עליה אשה, ירכיב עליה איש.

והוא הדין (שלא ירכיב עליה) גוי. [מרדכי].

ב. מיהו י"א דווקא לכתחילה, אבל אם עבר והרכיב עליה אשה, אף על פי שניזוקה

הבהמה – אינו חייב לשלם [המגיד בשם הרשב"א]. ויש חולקין [שם לדעת הרמב"ם].

²³ איך נקנה שכירות מטלטלים?

במישרים בשם הרמב"ן כ' – ששכירות מטלטלין נקנה בכסף, כ"כ נמ"י, כ"פ שו"ע (קצח-י).

אבל נמ"י (פ' השואל) כ' – ששכירות מטלטלין הוי כמכירה ואינו נקנה אלא במשיכה. כ"כ

הרשב"א והסכימו עמו האחרונים.

ג. ולכלולי עלמא אס מנהג המקום להתייקר ברכיבת הנסים (שרכיבת נשים יקרה יותר), כריך להוסיף לו כפי המנהג [המגיד].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (עט:): ת"ר – השוכר את הבהמה לרכוב עליה אשה, לא תרכב אשה. אשה רוכב עליה איש.

כתב המרדכי בשם ריב"א: לא תרכב עליה אשה – כל שכן אם הרכיב גוי דגרע מאשה כי אינו חס על ממונו של ישראל. והיכא דשינה השוכר אם נפחת הסוס והשוכר אומר איני יודע אם נפחת ישבע שאינו יודע ויפטר.

ב. כתב ה"ה בשם הרשב"א: ואם הרכיב עליה אשה וניזוקה פטור, שאין שינוי מאיש לאשה פשיעה שיתחייב עליה, שהחמור עשוי הוא לרכוב עליה בין איש בין אשה אלא שלכתחלה אין לו לעשות כן.

ואפשר שהרמב"ם חולק, כמ"ש בסעיף ח': השוכר בהמה לשאת עליה משקל ידוע והוסיף עליה אחד משלשים וכו'. כ"כ ד"מ

מת' הרא"ש, כ"מ מסעיף ה'.

ג. ומסתברא שאם מנהג המקום להתייקר יותר בשכר רכיבת הנשים מרכיבת האנשים מוסיף לו שכר כפי המנהג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אינו חייב לשלם"

נתיבות (ח' א): אפילו אם ידוע שמתה מחמת מלאכה פטור, כיון שדרכו להשכיר אמדינן דעתו דאם היה אומר מתחילה לאשה היה ג"כ משכירה לו בהוספת שכר. ודווקא שהשוכר אמר לו שישכירו לו לאיש, אבל אם המשכיר אמר שמשכירו לאיש הוי קפידא וחייב כשרכבה עליו אשה. ודווקא שידוע שמתה מחמת מלאכה, אבל אם הכישה נחש לא הוי שליחות יד. ויש חולקין שהביא רמ"א – ס"ל שאפילו מתה מחמת מלאכה חייב, אפילו לא אמר המשכיר רק השוכר (סמ"ע סק"ג וי"א וש"ך סק"א).

סעיף ב: שכרה לרכוב אשה מרכיב כל אשה

סעיף ב: שכרה לרכוב עליה אשה, מרכיב עליה כל אשה, בין גדולה בין קטנה, ואפי' מעוברת ומניקה (שוולד נגרר אחריה – סמ"ע).

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (עט:): ת"ר – השוכר את הבהמה

לרכוב אשה, רוכב עליה איש.

גמ': לרכוב עליה אשה – בין גדולה ובין קטנה אפילו מעוברת והיא מניקה (שוולד

נגרר אחריה).

פרש"י: ואשה בין גדולה ובין קטנה – פסק לרכוב עליה אשה, מרכיב עליה כל אשה שירצה, בין שהיא גדולה ובין שהיא קטנה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"מרכיב עליה כל אשה"

ש"ך(ב): כ' הטור בשם הרמ"ה – דווקא שכרה לאשה סתמא אבל לאשה זו אין יכול לשנות לאשה אחרת, וכן למשא זה אין יכול לשנות למשא אחר, אפי' אינו כבד ממנו. וי"א – שיכול לשנותו אם אינו כבד

ממנו, כ"ד הרא"ש. כ"כ נמ"י וה"ה בשם רמב"ן ורשב"א. כ"כ הע"ש והסמ"ע שם סתם וכן עיקר.

ש"ך(ג): כל אשה – דווקא כשהשוכר או המשכיר הולכים עמם, דאם לא כן אפילו מכבד לקל לא ישנה להשכיר לאחר. שאין השוכר רשאי להשכיר, כ"כ הטור בשם הרמ"ה.

וסיים הש"ך – ונראה דאם הוא אחד מבני ביתו יכול לשנות אפילו אינו הולך עמה דכל המפקיד ע"ד אשתו ובניו הוא מפקיד.

סעיף ג: כמה מניחים השוכר והמשכיר על משא החמור

סעיף ג: א' השוכר את החמור לרכוב עליה, יש לו להניח עליה כסותו ולגינו ומזונותיו של אותו הדרך (אפילו במקום שמצוי לקנות בכל מלון צורך מזונותיו), לפי שאין דרך השוכר לחזור בכל מלון ומלון לקנות מזונות. יתר על זה (שבא להניח עליה שאר דברים – סמ"ע), הרי מעכב עליו בעל החמור. וכן יש לבעל החמור להניח עליה שעורים ותבן ומזונות של אותו היום (מזונות לו ולבהמתו), יתר על זה השוכר מעכב עליו, מפני שאפשר לו לקנות בכל מלון ומלון.

ב' לפיכך אם אין שם מאין יקנה, מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרך.

ג' וכל אלו הדברים בשוכר סתם, ובמקום שאין מנהג ידוע, אבל במקום שיש מנהג, הכל לפי מנהג [רמב"ם].

ולגנותו ומזונות של אותה הדרך, מכאן ואילך חמר מעכב עליו. חמר – מניח עליו שעורים ותבן ומזונותיו של אותו היום, מכאן ואילך שוכר מעכב עליו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (עט:): תנו רבנן – השוכר את החמור לרכוב עליה: שוכר – מניח עליה כסותו

נתיבות (ביאורים ב): בדיעבד אם הוסיף, נראה דתליא בפלוגתא שהביא הרמ"א בסעיף א' גבי איש ואשה.

ב. "אם אין שם מאין יקנה"

סמ"ע (ט): לשון הטור אינו כן, אלא ז"ל, ואם אינו מצוי לקנות בכל מלון ומלון כו'. דמשמע דבעינן שיהא מצוי בכל מלון ומלון, הא אם אין מצוי בכל מלון אף שבקצתן יש, מניח עליו.

למה חמר מניח רק לאותו היום, והשוכר לכל הדרך? אמר רב פפא: מיירי שאפשר לטרוח ולהשיג מזונות בלינת הלילה, חמר דרכו לטרוח ולהשיג מה שאין כן שוכר. כ"כ הטור והרמב"ם.

כ' הטור: לפיכך אם אין שם מאין יקנה, מניח עליו מזונותיו ומזונות בהמתו של כל אותה הדרך.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

א. "יתר על זה מעכב עליו בעל חמור"

סעיף ד': המוסיף בנפח המשא חייב, אף שלא הוסיף במשקל

סעיף ד': השוכר את הבהמה להביא עליה 200 ליטרין של חטים, והביא 200 ליטרין של שעורים, ומתה – חייב, מפני שהנפח קשה למשוי, והשעורים יש להם נפח. וכן אם שכרה להביא תבואה, והביא במשקלה תבן. אבל אם שכרה להביא עליה שעורים, והביא במשקלן חטים, ומתה – פטור, וכן כל כיוצא בזה [הכל לשון הרמב"ם].

לו להגדיל את הנפח. ואי מוסיף שלושה קבין, אפילו אם עדיין יהיה משקל המשא קל ממשקל חטין שרגילה לשאת, חייב, משום שהנפח קשה לה כמשקל.

✓ **רבא אמר:** קשה למשאוי תנן, כלומר, אם ירבה את הנפח עד שיגיע למשקל חטין שרגילה לשאת, חייב. שהרי משקלם שווה ונפחא הוי תוספת, ומקשה הוא עליה במה שהוסיף על הנפח.

כלומר: לאביי אם נפחם שווה אסור להוסיף במשקל, ולפי רבא אם משקלם שווה אסור להוסיף בנפח, אבל אם קל המשא ממשקל

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ב"מ (פ.): תנן – השוכר את החמור להביא עליה חטים והביא עליה שעורים (שהם קלים מהחטין, והוסיף על כמות השעורים שעליה עד שהגיעו למשקל חטין בכמות שרגילה היא לשאת בחטין), תבואה והביא תבן, וניזוקה הבהמה – חייב מפני שהנפח קשה למשאוי.

גמ': אביי אמר קשה כמשאוי תנן, כלומר קשה הנפח לבהמה כמו המשקל, וכיון שנפחם של השעורים שווה לנפחם של חטין, אין לו להוסיף משקל נוסף, שאין

"200 ליטרין של שעורים"

סמ"ע (י): פירוש, השעורים קלים מהחיטים, וכשמניח עליה שעורים במשקל החיטים יתוסף הנפח והוא מקשה על הבהמה אף על פי שאין במשקלו יותר. ערוך השלחן – ואם הלך עמו המשכיר ולא מיחה בו, אין השוכר חייב בנזקה דהיה לו למחות בו ומדלא מיחה מסתמא הוה ניחא ליה.

החטין, אף שבנפח רב הוא מאוד, פטור. כ"פ הטור: שכר החמור להביא ט"ו סאין של חטין והביא עליה שעורים שהם קלים מהחטין, במשקל ט"ו סאים – חייב, אף שלא הוסיף בכובד המשא ג' קבין, כיון שהנפח של שעורין הוא יותר משל חטין והוא קשה לבהמה – חייב. כ"פ הרמב"ם.

❖ **ענפי הלכה** (האחרונים)

סעיף ה: אם הוסיף על משא בהמה

סעיף ה: השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע, והוסיף על משאו, אם הוסיף חלק משלשים על השיעור שפסק עמו ומתה – חייב, פחות מכאן, פטור אבל נותן הוא שכר התוספת (וע"ל סי' ס"ה ס"א).

שהוסיף חלק משלשים (1:30) על המשקל ששכרה ומתה חייב.

● **אבל הרמב"ן** – חולק בזה, אם שכר החמור להביא עליה חצי לתך חטים והביא עליה יותר עד כדי משאוי כל חמור, ומתה, אף שאין לו לעשות כן, עבר ועשה אינו חייב לשלם, שמאחר שדרך כל חמור לישא לתך.

וכן שכרה לחמש מילין והלך י' מילין ומתה – פטור כיון שדרך כל חמור לילך י' מילין. אלא אם כן מתה ודאי מחמת המשאוי.

● **תלמידי הרשב"א** כ' – אם אמר ליה משכיר לשוכר שמשכירו לחצי לתך אם הוסיף על כך ומתה חייב, שהמשכיר ידע שחמורו חלוש. אבל אם אמר השוכר השכיר לי חמורך להביא עליו חצי לתך

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ב"מ (פ.): ואם מוסיף על משאו – חייב? וכמה יוסיף על משאו ויהא חייב? סומכוס אומר משום רבי מאיר: סאה לגמל, שלשה קבין לחמור (אחד מ 30 ממשאה).

✓ **כ"פ הרמב"ם**: השוכר את הבהמה לשאת עליה משקל ידוע, והוסיף על משאו, אם הוסיף חלק משלשים על השיעור שפסק עמו ומתה – חייב, פחות מכאן, פטור אבל נותן הוא שכר התוספת. כ"ד הרא"ש.

אם שם עליה יותר ממה שהתנה,

אבל דרכה לשאת יותר (ה"ה)

● ✓ **מהרמב"ם** נראה – אף שדרך הבהמה לשאת יותר ממה שהטעינה זה, כיון

המשכיר אמר להשוכר אני משכיר לך על משא כך וכך חייב בהוספתו אפילו לא ידעין הסיבה. ואם השוכר אמר הנני שוכרה על משא כך וכך אם לא ידענו הסיבה, פטור בהוספתו, ואם ידענו שהסיבה היתה מחמת ההוספה, חייב.

והשכירה לו סתם אפשר שאם הוסיף עד כדי משאו פטור. כ"כ הסמ"ע (יא).
כ' הב"י: ודברי טעם הם. ואפשר שגם דברי הרא"ש והרמב"ם יכולים להתפרש שכן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

פסק ערוך השלחן: ונראה דהכל אמת לדינא דכולם נכונים בטעמן, לפיכך: אם

סעיף ו: שכר סתם בהמה הולכים לפנ מנהג המדינה

סעיף ו: שכר סתם, אינו נושא אלא משקל הידוע במדינה לאותה בהמה. ואם הוסיף חלק משלשים, כגון שדרכה לשאת שלשים וטען עליה שלשים ואחד, ומתה או נשברה, חייב [רמב"ם].

סעיף ז: הוסיף על משא הכתף

סעיף ז: א. הכתף (אדם הנושא משא) שהוסיף על משאו קב אחד (היינו בימיהם שהיה דרכן לשאת ל' קבים – סמ"ע) והזקק במשא זה, חייב בנזקיו, שאע"פ שהוא בן דעת והרי הוא מרגיש בכובד המשא, יעלה על לבו שמא מחמת חוליו הוא זה הכובד.

ב. הגה: הלוקח חמורו של חצרו שלא מדעתו ועושה מלאכתו, וכוונתו ליתן לו שכרו, הוא כשואל שלא מדעת והוי גזלן. ואם החמור עומד לשכור, לא הוי גזלן. ומיהו אם מיחו בו בני ביתו ואומרים שבעל החמור צריך לחמורו, הוי כשלא מדעת והוי גזלן.

ואם לקחו להגיל את שלו, ורואה ליתן לבעל החמור הפסדו, לא הוי גזלן, דתנאי בית דין הוא [ת"ה סימן שט"ז], כדלעיל סימן רס"ד סעיף ה'. ועיין לקמן סימן רס"ד סעיף ה'. ועיין לקמן סי' קס"ג סעיף ה' מדינים אלו.

א. ב"מ (פ:): תנו רבנן: קב לכתף (פרש"י

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

שכר הסוס אתן ולקחו ונאנס הסוס בדרך. תשובה: שוכר שלא מדעת הוא גזול, ואף דסוס עומד לשכור מכל מקום עכשיו שאמרה האשה שלא יטלנו הוא שוכר שלא מדעת. מ"מ מאחר שנטלו להציל את שלו לא מיקרי גזול דתנאי בית דין הוא (כדאיתא ב"ק פא:).²⁴

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "הכתף שהוסיף על משאו"

פ"ה הסמ"ע (יב): שכר אדם פועל לשאת לו משא בכתף למקום פלוני, והטעינו חלק אחד מל' יותר ממה שרגיל להטעין בפעם אחת, והפועל סבר שהטעינו כפי המנהג.

"הרי הוא מרגיש בכובד המשא"

סמ"ע (יג): פירוש, אף שהוא בן דעת ומרגיש בכובד והיה לו להשליכו, חשב שמא תפש חולשה ולכן נראה לו כבד מדי, ולכן אם הוזק חייב בנזקו. וכ' הט"ז – בין כך ובין כך צ' לשלם לו התוספת על המשקל.

"שמא מחמת חוליו"

קצות החושן (ב): הקשה בשיטה מקובצת בשם הרמב"ן – תימה, וכי שומר הוא על גופו של הסבל שישלם לו, ואי בשוכר עבד מחברו אף הוא פטור מפשיעה. וכן

קב הוא תוספת לאדם הנושא בכתפו וחייב המוסיף בקלקולו, מכאן שמשא אדם 30 קב). שם: קב לכתף – אם אינו יכול לשאתו, הרי בר דעת הוא, ישליכנו לארץ! ואם לא השליכו, אחריותו היא, ולמה חייב השוכר בנזקיו?

● אב"י אמר – מיירי שהשליך המשא לארץ מיד ועכ"ז הוזק, שאם יכול לפורקו ולא פרק, פטור השוכר.

● רבא אמר – אפילו תימא שמדובר בשלא חבטו לאלתר, שכוונתו היתה לקבל שכר גבוה יותר ולכן נשא משא כבד ממה שסיכמו בתחילה.

● רב אשי אמר – אף אם היה יכול הסבל להספיק לפרוק את המשא מעליו, חייב השוכר בנזקיו, כיון שסבר הסבל שתפש חולשא זמנית, ושיוכל להתגבר על כך במשך הדרך, ולכן חייב בעה"ב. פסק הרא"ש: כרב אשי לאפוקי רבא שא"צ לתת לו שכר יתר, וכ"ש שאין הלכה כאב"י (שאם חבטו מיד פטור מנזקיו) כ"פ רמב"ם.

ב. תרומת הדשן: ראובן היה לו סוס, ובא שמעון לביתו ולקחו לרכוב עליו לילך להציל חוב אחד שהוא נפסד אם לא ילך להצילו, א"ל אשת שמעון אל תקחהו כי גם בעלי צריך לרכוב בעד חובו. השיב אם יפסיד בעלך חובו אני אפרענו לו וגם

ימים (שחייב לשלם עבור ח' ימים), ויכול לעשות בה מה שירצה, להשכירו בעיר ולהביא עצים מהיער ושאר מלאכות המצויות שם לעגלות.

24. כ' בתשובות מיימוניות: אחד ששכר סוס ועגלה מחברו עד מקום פלוני רחוק ח' ימים ונתן משכון על השכירות, וכשהלך שני ימים נמלך לשוב כי שמע שהדרך מסוכן. תשובה: הסוס והעגלה ברשות השוכר עוד ו'

"לא הוי גזלן"

קצות החושן (ג): אמנם נראה דווקא כשנאנס הוא דפטור ומשום דלא הוי גזלן כיון שעומד להשכירו, אבל אם מתה מחמת מלאכה חייב, דאע"ג דשוכר פטור במתה מחמת מלאכה, זה שנטלו שלא מדעת אף על גב דעומד להשכירו חייב. כ"כ כיו"ב נתיבות (ד): לא הוי גזלן – היינו דפטור מאונסין, אבל בפחת שמחמת מלאכה ודאי חייב.

"להכיל את שלו לא הוי גזלן"

נתיבות (ביאורים ה): כאן אף במתה מחמת מלאכה פטור, דכיון דתנאי בית דין הוא ודעת רחמנא איכא, וכשוכר מדעת דמי דפטור מחמת מלאכה.

"דתנאי בית דין הוא"

סמ"ע (יד): פירוש, כל שפגע בו היזק פתאום, התנו בית דין שרשות בידו ליקח כליו של חברו ולהציל את שלו ונותן לחברו שכר הכלי וכל כיוצא בזה (כדלעיל רס"ד/ה – זה בא בחבית יין וזה בחבית דבש, עיין שם).

הביא ב"י קושיא זו בשם הריב"ן והניח בצ"ע.

והקשה עוד בשיטה – לפי רב אשי שחולשא הוא דנקט ליה, תימה. מ"מ הסבל הטעה את עצמו ולמה יהיה זה חייב עליו? י"ל מפני שהוא גרם לו הטעות שהיה סבור שאמר לו אמת, וכיון שעל פיו ועל סמך שלו ניזוק הרי זה גירי, כמראה דינר לשולחני.

וסיים קצות החושן – וזה נראה טעמא דהרמ"ה שכ' שמסתברא דלא יהיב ליה אלא נזק בלבד, אבל ד' דברים לא מחייב אלא היכא דאזקיה בידים. פ' כיון דזה אינו נזק בידים אלא משום דינא דגרמי ולא מחייב בדינא דגרמי אלא בנזק ולא בד' דברים, אבל בחבטו לאלתר ורבץ תחת משאו בד' דברים נמי מחייב.

מיהו הנתיבות (ביאורים ג) כ' – דלא נהירא, דמכל מקום לא הוי רק כממונו שהזיקו דפטור מד' דברים, ואף שע"י גרמא שלו בא לו שהטעהו, מ"מ לא הוי רק גורם דפטור מד' דברים. ב.

זו"ב ש"ט: השוכר את הבהמה לילך למקום ידוע והוליקה

למקום אזור, ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: השוכר חמור להוליקה בהר והוליקה בבקעה.....189
סעיף ב: השוכר חמור להוליקה בבקעה והוליקה בהר.....190
סעיף ג: השכיר חמור להוליקה היום ולהחזירה למחר, והחזירה באותו היום.....192

- סעיף ד: השוכר פרה לחרוש בהר וחרש בבקעה והפוך..... 193
- סעיף ה: שכרה לדוש בקטנית ודש בתבואה..... 196

הקדמה : להוליך החמור בהר או בבקעה

להר ולבקעה יש יתרונות וחסרות, לפ"ז
 יתחייב השוכר או יהיה פטור.
 בהר: כיון שיש צוקים וסלעים יש ג'
 חששות: א) שהבמה תחליק, ב). שבחרישה
 היתד עלול להשבר מחמת הסלעים. ג).
 העליה הקשה עלולה להזיק לבהמה.
 ויש לה יתרון: שיש אויר.
 בבקעה: יתרונות הם החסרונות של ההר.
 ויש לה חסרון שאין מספיק אויר בבקעה,
 שהבקעה מעלה הבל.

סעיף א: השוכר חמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה

סעיף א: השוכר את החמור להוליכה בהר, והוליכה בבקעה: אם הוחלקה, פטור, אף על פי שעבר על דעת הבעלים. ואם הוחמה, חייב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (ע.ח.): משנה – השוכר את החמור להוליכה בהר והוליכה בבקעה: אם החליקה – פטור, ואם הוחמה – חייב. פרש"י: ואם החליקה פטור – שבהר היא ראויה להחליק יותר, שראש ההר חד ומשופע לצדדין. ואם הוחמה חייב – שהבקעה מעלה הבל, לפי שההרים סביבה, ואין אויר שולט בה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"השוכר את החמור"

ש"ך (א): כ' המרדכי – ראובן השכיר פרה לשמעון, במחיר של 6 פשיטים לכל שבוע. והתנה עמו שאם תמות חייב לשלם זקוק (מחיר הפרה) ומתה הפרה אחרי ו' שבועות

שעבד בה. ראובן מבקש את השכירות של ו' השבועות + מחיר הפרה. ושמעון טוען שאינו חייב רק מחיר הפרה, ולא השכירות דהוי ריבית (על הקרן שהוא מחיר הפרה) – דין זה מפורש בברייתא שחייב מחיר הפרה + השכירות. כ"ד הראב"ן.
 ומורי אמר שחייב רק מחיר הפרה, דמצי למימר לא קצבתי לך שכירות אלא בחזרת הסוס אבל בפריעתו לא אתן לך.
 ולפענ"ד הדין עם מורו שאף ראב"ן לא נחלק עליו דמיירי כשהתנה בהדיא שאף אם תמות ואשלם לך הפרה אשלם לך השכירות.

כ' הנתיבות (ביאורים ב) – דווקא ששם הפרה בזקוק כמו שהיא שווה בשעת שכירות, שאז אף אם תפחת מחמת מלאכה או תזול משלם זקוק (כפי מה ששווה בשעת משיכה),

לשלם השכירות (דכל המשכיר הוי כמוכר הכחש שמחמת מלאכה בעד פיסוק השכירות). להוליקה בהר והוליקה בבקעה ששינה, משלם השכירות כפחות שבפועלים.

א"צ לשלם השכירות, כיון דמשלם כפי מה ששווה בשעת המשיכה. מה שאין כן בשוכר סתם, דאז אם תוזל או תפחת מחמת מלאכה, שייך למשכיר, ואינו חייב לשלם רק כפי מה ששווה בשעת מיתה, ולכן חייב

סעיף ב: השוכר חמור להוליקה בבקעה והוליקה בהר

סעיף ב: א. שכרה להוליקה בבקעה והוליקה בהר, אם הוחלקה, חייב, שהחלקות יותר בהר מבקעה. ואם הוחמה, פטור, שבבקעה חמימות יותר מבהר, מפני הרוח שמנשבת בראש ההרים. ואם הוחמה מחמת המעלה, חייב, וכן כל כיוצא בזה.

ב. הגה: שניה מהר לזקעה ומזקעה להר ונתייגעה ומתה, חייב. וכן אם שכרה להוליקה למקום אחד, והוליקה למקום אחר, ואויר הדרך משונה מזמקום אחר, חייב, וכן כל כיוצא בזה [שור].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. שם: משנה –

(רישא): תנן השוכר את החמור להוליקה בהר והוליקה בבקעה, בבקעה והוליקה בהר אפילו זו י' מילין וזו י' מילין ומתה חייב (כ"פ שו"ע סעיף א).

(סיפא): השוכר את החמור להוליקה בהר והוליקה בבקעה: אם החליקה פטור, ואם הוחמה חייב, להוליקה בבקעה והוליקה בהר אם החליקה חייב, ואם הוחמה פטור ואם מחמת המעלה חייב (כ"פ שו"ע סעיף ב).

פרש"י: אם מחמת המעלה הוחמה – בעלותה מרגל ההר לראשו. חייב – שהמעלה גרמה לה, והוא שינה להוליקה

בהר.

גמ': מאי שנא רישא, שאינה מחלקת בין המקרים, (אם החליקה החמור או שהוחמה בהר ובבקעה, שמשמע שבשני הם חייב), ומאי שנא סיפא, דקא מפליג (בין אם החליקה לבין אם הוחמה)?

ומביאה הגמרא ארבעה הסברים לדברי המשנה ברישא:

א. אמרי דבי רבי ינאי – רישא עוסקת בבהמה שלא החליקה ולא הוחמה, אלא שהמשכיר יכול לטעון ולומר, שמתה הבהמה מחמת ששהתה באויר שאינה מורגלת בו (שאם שכרה להוליקה בבקעה, והוליקה בהר חייב שאויר ההר גרם למותה, וכן אם שכר להר והוליקה בבקעה חייב. שאויר הבקעה הוא זה גרם למותה).

מסכם פת"ש – אמנם לדינא הנכון שבעה"ב מזיק בדיינים ומחויב לשלם אחר שישבע פטור, רק מחמת שלא הודיע לב"ד הוי חברו כמה ניוק.

חכירות וקבלנות

ז"ו"מ ב"ש"כ: מקבל או זוכר מזוכר היאך יתנהג זה עם זה,

ובו ה' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: השוכר שדה מחברו או החוכר דין אחד להם 267
- סעיף ב: המקבל שדה לעובדה 268
- סעיף ג: מה על הבעל השדה לעשות בשדה ומה על החוכר 270
- סעיף ד: מנהגים לקצור או לעקור, לחרוש אחר קצירה 271
- סעיף ה: ליטול גם באילנות שבשדה, תלוי במנהג 273

סעיף א: השוכר שדה מחברו או החוכר דין אחד להם

סעיף א: אחד השוכר מחברו שדה לזרעה, או כרם לאכול פירותיו בדמים, או ששכר ממנו בפירות קצובים, דין אחד יש להם. והשוכר בפירות הוא נקרא חוכר.

כ' הטור: החוכר שדה מחברו ליתן לו ממנו דבר קצוב מן הפירות לשנה, דינו

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

ג). וקבלן – נקרא שנותן לבעל השדה חלק מהתבואה שתגדל שם (שליש או רביע הכל כפי תנאם, כעין אריס).
וכלל הדבר הוא ששוכר וחוכר דין אחד להם לפי ששכרן ידוע, וקבלן יש לו דין אחר והוא כעין אריס אלא דהקבלן הוא נותן כל ההוצאה והזריעה והוא נותן החלק לבעל השדה, ובאריס נותן בעל השדה ההוצאה והזריעה והוא נותן החלק להאריס (מהסמ"ע).

"או ששכר ממנו בפירות קצוצים"

סמ"ע (ב): בסימן שכ"ג יתבאר, שהחוכר צריך לתת לו דווקא פירות משדה, אף אם לא יהיו טובים או יותר טובים מפירות אחרים, ורק כשאין פירות מהשדה צריך לקנות לו פירות מהשוק.

כאילו שכרה ממנו במעות קצובים בכל שנה, ואין ביניהם אלא השם שזה נקרא שוכר וזה נקרא חוכר. וכ"ה בתוספתא דמאי (פ"ו ה"ב) כתבה הרי"ף.

❖ **ענפי הלכה (האחרונים)**

"אחד השוכר"

ערוך השלחן: ג' שמות יש בשוכר שדה מחברו:

א). שוכר – נקרא ששוכר השדה ומשלם לבעל השדה כך וכך מעות לשנה כמו שוכר בית.

ב). וחוכר – נקרא שאינו משלם לו מעות אלא תבואה מאותה שזורעה משלם לו כך וכך מדות לשנה (בין שתעשה השדה הרבה בין שתעשה מעט או לא תעשה כלל).

סעיף ב: המקבל שדה לעובדה, אריס

סעיף ב: א. המקבל שדה או פרדס כדי לעבוד אותו ולהוציא עליו יציאות ויתן לבעל הקרקע שליש התבואות או רביע או מה שיתנו ביניהם, הוא נקרא מקבל (פ' אריס).

ב. הגה: ואין כותבין שטר צניהם, אלא מדעת צניהם, שמסנכתב השטר אינו יכולין לחזור בו והוי ליה כמלווה בשטר.

ג. והמקבל נותן שכר הכתיבה מן השטר [טור].

שנקרא אריס) וזה דינו חלוק מהשוכר במקצת דברים. וכ"ה בתוספתא (דמאי פ"ו ה"ב) כתבה הרי"ף.

ב"ב (קסז:): אין כותבין שטר אריסות וקבלנות אלא מדעת שניהם.

❖ **שורשי הלכה (המקורות)**

א. ביאר הטור: וקבלנות הוא שמקבל שדה לעבודה והוא יתן לבעל השדה חלק ידוע מהיוצא השדה כפי מה שיתנו (וזה מה

משכתבו תהיה הכתיבה עליו כמלווה בשטר לטרוף על ידו ממשועבדים, מה שקצב עמו (ולא ניחא לסתם אנשים שיהיה עליהן שטר כזה). מיהו כתבתי בפרישה דה"ד כשפרט בתוך השטר קצבה ידועה ליתן לו, אבל אם כ' שיתן לבעל השדה שליש או רביעית מהיוצא מהשדה, אין זה דבר קצוב וידוע, אין מוציאים בשטר כזה ממשועבדין (כמ"ש בגיטין מ"ח:).

הקשה קצות החושן (א): הרי אפילו שוכר במעות וכתב שטר עליו נמי אינו כמלווה בשטר לטרוף ממשועבדים, משום דלא נכתב אלא דלא ליחזק עליה (כמ"ש תוס').

ואין לחלק ולומר דלענין פרעתי לא הוי מלווה בשטר אבל למשעבדי הו"ל דין שטר, דכיון דיכול לטעון פרעתי ממילא אינו גובה ממשעבדי דשמא פרע.

ולכן נראה לענ"ד דמ"ש הטור דהו"ל כמלווה בשטר לאו למשעבדי קאמר, אלא שאין יכולין לחזור בהן.

"שמנכתב השטר אינו יכולין לחזור"

פת"ש (א): כ' בת' נודע ביהודה (ל, ח) – על כרחך מיירי כאן בלא קניין, דאי בקניין למה לא יכתבו בלא דעתם, והרי סתם קניין לכתיבה עומד. ועוד, דאי בקניין א"כ שוב אין כתיבת שטר חוב להם, שהרי בלא"ה בקבלן לכו"ע אין יכול לחזור. אלא ודאי מיירי בשטר לחוד, ואפ"ה קבלן אין יכול לחזור, אף בלא קניין.

כ' הטור טעמו – שכל שלא כתבו יכולים שניהם לחזור בהם, ומשכתבו אינם יכולים לחזור בהם (לכן צ' דעת שניהם).

ג.שם (קס.): והמקבל נותן את השכר (כתיבת השטר). ובגמרא – פשיטא לא צריכא בבורה, ופר"ש שצריך להובירה שנה או שנתיים ואין ריוח עתה למקבל, עם כל זאת צ' לשלם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ויתן לבעה"ב שליש"

סמ"ע (ג): ודין מקבל אינו כדין שוכר וחוכר. שהשוכר אף אם ילקה השדה עכ"פ צריכים ליתן לבעל השדה שכירתו. אבל המקבל לעולם אינו נותן אלא אחוזים ממה שמוציאה השדה, אם מעט אם רב. עוד יש ביניהם נפק"מ כדלקמן.

"והוא הנקרא מקבל"

סמ"ע (ד): אמנם יש הבדל בין מקבל לאריס:

שהמקבל – נותן ההוצאות והזרע מכיסו ולכן כל הפירות שלו, אלא שנותן לבעל השדה אחוזים (שליש רביע). והאריס – רק עובד בשדה וההוצאות ע"ח בעל השדה, ולכן כל הפירות לבעל השדה, והוא נותן לאריס אחוזים מהפירות. כ"כ התוס'.

ב. "והוי ליה כמלווה בשטר"

סמ"ע (ה): גם זה נתינת טעם הוא למה אין כותבין אלא מדעת שניהן, שהרי

סעיף ג: מה על הבעל השדה לעשות בשדה ומה על החוכר

סעיף ג: א. כל דבר שהוא לסייג הארץ, בעל הקרקע חייב בו. וכל דבר

שהוא שמירה יתירה, החוכר או המקבל חייב בו. הקרדום שחופרין בו הארץ והכלים שנושאים בהם העפר והדלי והכד וכיוצא בהם שדולים בהם המים – על בעל הקרקע. וחטיטת המקומות שמקבצים בהם המים – על החוכר או על המקבל [רמב"ם].

ב. (וי"א דכחוכר אין על זעל השדה כלום) [טור בשם י"א ושהכי מסתברא, וכן נ"ל].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (קג:): אמר רב יוסף: בוכרא וטפתא וארכבתא וקני דחיזרא – דבעה"ב, וחזרא גופיה דאריסא. כללא דמילתא: כל עיקר בלמא – דבעה"ב, נטירותא יתירתא – דאריסא.

ואמר רב יוסף: מרא וזבילא ודוולא וזרנוקא – דבעה"ב, אריסא עביד בי יאורי.

פרש"י: בוכרא וטפתא וארכבתא וקני דחיזרא דבעה"ב – סביבות השדה עושין חריץ ונותנין העפר על המיצר להגביה סביבותיו, ולאחר זמן, כשנידש, חוזר הוא ומוסיף עליו עפר שנית, ראשון – קרי בוכרא, והשני – טפתא, והשלישי קרי ארכבתא.

קני דחיזרא – קנים שנועצים בארץ לארוג בו קוצים או נסרים סביבות השדה (לגדר). חיזרא גופיה – הקוצים שאורגין בו סביב בקנים – (ע"ח) דאריסא.

עיקר בלמא – עיקר שמירה, שאי אפשר בלא היא. נטירותא יתירתא דאריסא –

עליו להוציא, שאינו עושה אלא להקל מעליו, שלא יצטרך לטרוח כלל בשמירתה. מרא – מעדר. וזבילא – את. ודוולא – דלי להשקות שדה. וזרנוקא – נוד למלאות, במקום שנוהגין לדלות בנודות. אריסא עביד בי יאורי – עליו לעשות חריצין משפת הנהר עד סוף השדה, חריצין הרבה, שכשדולין המים מהנהר – שופכין בחריצין, והחריצין מוליכין עד סוף השדה, והיא שותה מאליה.

כ"פ הטור: במקבל – בעל השדה נותן עיקר הדברים הצריכים לעבודת קרקע, כמו הקרדום שחופרים בו והכלים שמוציאין בו העפר והדלי והכד שדולין בו.

והדברים שאינן מעיקר העבודה אלא להקל מעבודתו כגון היאורים שעושין להמשיך בהן המים על פני השדה על המקבל לעשותן.

וכל דבר שאין השדה נשמר זולתו כגון הסייג והחפירה שסביב השדה הוא על בעל השדה, וכל דבר שהוא כדי לעשות שמירה מעולה על המקבל הוא.

כדי להקל על המקבל שלא יצטרך לדלות ולישא בכתף המים מהנהר הגדול עד השדה. וי"מ חטיטת המקומות – ר"ל שהחריצין הן כבר חפורין ונסתמו קצת מטיט ועפר שנפל לתוכן וצריכין לחטטן ולנקרן.

ב. "דצחוכר אין על בעל הסדה"

סמ"ע (ט): טעמו, כיון שהוא צריך ליתן עכ"פ להמחכיר כדי חכירתו אף אם לא יצמח השדה, א"כ אין להמחכיר עסק בהשדה כל זמן חכירתו, משו"ה א"צ ליתן ולעשות שום דבר מכל הנ"ל להחוכר. ומהאי טעמא כ"ש שהשוכר שדה מחברו במזומנים, אין על המשכיר לעשות שום דבר מכל אלו.

ב.כ' הרמ"ה: ה"ה נמי בחכירות. כ"כ הרמב"ם (וכ' הב"י – שטעמו משום דכיון דחוכר נמי אינו משלם אלא מפירות השדה כמו שיתבאר הרי הוא כמקבל לענין זה) ומהטור כ' – דיי"א דבחוכר אין על בעל השדה לתקן כלום והכי מסתברא (ב"י – טעמם משום דכיון דדבר קצוב נותן לו בין יוציא השדה רב או מעט הו"ל כשוכר שאין לבעל השדה עסק בצרכי השדה). כ"פ הרמ"א.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "וחטיטת המקומות"

ביאר הסמ"ע (ח): וחטיטת המקומות שמתקבצים המים, שהם היאורים הנחפרים בידי אדם משפת הנהר הגדול עד משך פני השדות להשקותו ממנו, שכיון שהם עשויים

סעיף ד: מנהגים לקצור או לעקור, לחרוש אחר קצירה

סעיף ד: א. בין חוכר בין מקבל, מקום שנהגו לקצור התבואה אינו רשאי לעקור (עם השורש – סמ"ע), לעקור, אינו רשאי לקצור, ואיזה מהם שבא לשנות, חברו מעכב עליו.

ב. ובמקום שנהגו לחרוש אחר הקצירה, צריך לחרוש, אפילו אין מנהג לנכש עשבים רעים והוא ניכש. ואם פירש בשעת הניכוש שעושה זה כדי שלא יחרוש, ושתק בעל השדה, גלי דעתיה דניחא ליה.

ג. ואם נהגו לנכש, והוא אינו רוצה, אין שומעין לו אפילו אם ירצה לחרוש אחר הקצירה כדי לעקור העשבים.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (קג.): משנה. המקבל שדה מחברו (באריסות או בחכירות), מקום שנהגו לקצור,

לנכש, ואח"כ אחרשנה ואסלק בזה את העשבים הרעים, יכול המחכיר לומר: רצוני בחיטים מעולות, ואם לא תנכש, יתקלקלו החטין, ויכחישו.

ב). ואי אמר ליה החוכר: אקנה לך חטים מהשוק במקום אלו הגדלות בשדך, בשיעור הקצוב שהתחייבתי לך. מצי אמר ליה המחכיר: רצוני לקבל חיטים שצמחו בשדה שלי ולא בחיטים מן השוק.

ג). ואי אמר ליה החוכר: אנכש רק חלק מהקרע, את אותו חלק שבו צומחת כמות החיטים שאתה לוקח לעצמך מיבול השדה, ואת כל השאר, הנשארים אצלי, לא אנכש. מצי אמר ליה המחכיר: הינך מוציא שם רע על שדי, שגדלים בה חטין כחושות.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חברו מעכב עליו"

סמ"ע (יב): טעמו (ב"מ קג:), דפעמים ניחא לבעה"ב שישארו השורשים לזבל הקרקע, ופעמים כשאין צריך לזבלה ניחא ליה שתתנקה השדה (ואז חפץ יותר שיעקור). וכן המקבל פעמים צריך קש לבהמותיו, וניחא ליה לעקרה עם השורש, ופעמים חש על הטורח, כי טירחת העקירה היא טפי מהקצירה.

והכלל שהמקבל והנותן לשניהן יש בגוף התבואה והקש שגדל בארץ לפי מנהג מקומן, ומשו"ה יכול כל אחד לומר ניחא לי בשרשי התבן או לא ניחא לי.

ב. "שנהגו לחרוש"

סמ"ע (יג): היינו כדי להפוך שורשי

יקצור, לעקור – יעקור, לחרוש אחריו, יחרוש, הכל כמנהג המדינה.

פרש"י: לחרוש אחריו – אחר הקצירה, או העקירה, כדי להפוך שרשים של עשבים רעים שבו וימותו, ולא יחזרו ויצמחו לכשתזרע.

גמ' (קג:): תנא – מקום שנהגו לקצור – אינו רשאי לעקור, לעקור – אינו רשאי לקצור, ושניהם מעכבין זה על זה.

ב. שם: מקום שנהגו לחרוש אחריו יחרש. פשיטא? לא צריכא, באתרא דלא מנכשי, ואזל איהו ונכיש. מהו דתימא, אמר ליה: האי דנכישנא – אדעתא דלא כריבנא לה, קא משמע לן דאיבעי ליה לפרושי ליה.

פרש"י: ואזל איהו ונכיש – בעוד התבואה מחוברת עקר ממנה עשבים רעים, אלא שלאחר זמן חזרו וגדלו מקצתן.

כ' הרמ"ה: שאם פירש בשעת הניכוש שעושה זה כדי שלא יחרוש ושתיק בעל השדה גלי דעתיה דניחא ליה.

ב"י – קשה, תלמוד ערוך הוא, מאי קמ"ל? וי"ל דקמ"ל שאף ששתק ולא הודה, הוי הודאה.

ג. ב"מ (קה:): משנה – המקבל שדה מחברו ולא רצה לנכש, ואמר לו: מה איכפת לך? הואיל ואני נותן לך את חכירך. אין שומעין לו, מפני שיכול לומר לו: למחר אתה יוצא ממנה, ומעלת לפני עשבים.

גמ': טענות של החוכר כדי להיפטר מניכוש –

א). אי אמר ליה החוכר אני אקצור בלי

אלא אפילו אם קיבלה מתחילה בסתם, אם בשעת הניכוש פירש דבריו והוא שותק, שתיקתו הוה כהודאה.

"ואם נהגו לנכש"

סמ"ע (טז): טעמו, דיכול לומר זרע של העשבים הרעים שיפול מהן לארץ יצמחו אח"כ, לכך רוצה שינכש כפי המנהג קודם שיהיה בו זרע וישליכו חוצה.

העשבים הרעים שבו שלא יחזרו ויצמחו לכשיזרע.

סמ"ע (יד): והוא ניכש – והו"א כיון דניכש תו א"צ חרישה, קמ"ל דיכול בעל השדה לומר שמא לא ניכשת כל הצורך או לאחר הניכוש חזר וגדל שם עשבים רעים.

"ואם פירש בשעת הניכוש"

סמ"ע (טו): בפרישה כתבתי – דקמ"ל דאין צריך לפרש בשעת קבלת השדה לידו,

סעיף ה: ליטול גם באילנות שבשדה תלוי במנהג

סעיף ה: א – אם נוהגין שהחוכר שדה סתם נוטל חלקו באילנות שבו, יש לו חלק בהם אפילו אם הוסיף בעל השדה בחלק החוכר, ואינו יכול לומר: הוספתי לך בחלקך כדי שלא תקח חלק באילנות.

ב – ואם נהגו שלא ליטול חלק באילנות, אז הם של בעל השדה אפילו אם הוסיף (החוכר) בחלק של בעל השדה (ול"א שהוסיף החוכר כדי שיאכל מהפירות).

מהאריס רק רבע (והאריס יטול 3/4, ולא יטול מהפירות).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. **"נוטל חלקו באילנות"**

סמ"ע (יז): אילנות הגדילים באותו השדה, ואין להמקבל בהן טירחא כמו שיש לו בתבואות השדה, זה תלוי במנהג, אם נהגו שאוכל מהפירות מקבל חלק כמו בתבואות השדה, ואם לאו לא.

ב. **"ואינו יכול לומר הוספתי לך"**

סמ"ע (ט): ודווקא שלא פירש בשעת

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. **ב"מ** (קג:): ת"ר – מקום שנהגו להשכיר אילנות על גבי קרקע (השוכר יאכל מהפירות אף שלא טרח בהם – רש"י) – משכירין, מקום שאין נהגו להשכיר – אין משכירין.

ב. מקום שנהגו להשכיר משכירין, פשיטא? לא צריכא, דכולי עלמא יהבי בתילתא ואזל איהו ויהביה בריבעא. מהו דתימא, דאמר ליה: האי דבצרי לך – אדעתא דלא יהבינא לך באילנות, קא משמע לן דאיבעי ליה לפרושי ליה.

פרש"י: יהיב ליה ריבעא – של יטול

הקבלה, אבל פירש כן פשיטא דצריך לקיים תנאו.

זו"מ ש"כ א: המקבל בית השלחין ושדה האילן ויבשו, ובו

ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א 1: החוכר או המקבל ויבש המעיין 274
סעיף א 2: דין מכת מדינה 276
סעיף ב: עמד בשדה ואמר בית השלחין זה אני משכיר לך 278

הקדמה: אדם שמקבל שדה מחברו לעובדה ולשלם לו לפני מה שהתנו (מקבל חוכר וכו'), מתחשב במה שיש בשדה. אם השדה בית בית שלחים שצריכה השקייה, והיה שם נהר, כשקיבל השדה התחשב בנהר שיקל עליו להשקות השדה, או אם היו אילנות בשדה שיוכל לאוכל מפירותיהם. ואם יבש הנהר, או נקצץ האילן, יש לדון האם חייב באותם תשלומים שהתחייב, כדלקמן :

סעיף א 1: החוכר או המקבל ויבש המעיין

סעיף א חלק 1: א. החוכר או המקבל שדה מחברו, והוא בית השלחין או בית האילן, ויבש מעין בית השלחין ולא פסק הנהר הגדול (דאילו פסק הוי מכת מדינה ומנכה מן השכירות – סמ"ע), אלא אפשר להביא ממנו בדלי, או שנקצץ האילן של בית האילנות – אינו מנכה לו מחכירו.

ב. ואם מכת מדינה היא, כגון שיבש הנהר, מנכה לו מחכירו.

ג. הגה: אבל בקבלנות אינו מנכה לו כלום, אלא חולקין במה שנמאץ כפי תנאם [המגיד ונמ"י].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (קג:): משנה – המקבל שדה מחברו והיא בית השלחין או בית האילן, יבש המעין ונקצץ האילן – אינו מנכה לו מן חכורו.
פרש"י: בית השלחין – קרקע יבישה דלא דייה במי הגשמים, וממעין שבה משקה אותה. או בית האילן – ובשביל האילן ההוא חביבה על האריס, שנוטל חלק בפירות בלא טורח. מנכה לו מן חכורו – אם קיבלה ממנו בחכירות בכך וכך כורין לשנה, דמעיקרא לא גלי דעתיה דמשום מעיין או אילן טפי לה בחכירותה.

ב. גמ': היכי דמי? אילימא דיבש נהרא רבה – אמאי אינו מנכה לו מן חכורו? נימא ליה: מכת מדינה היא.
 אמר רב פפא: דיבש נהרא זוטא, דאמר ליה: איבעי לך לאתויי בדוולא.
פרש"י: נהרא רבה – שהכל משקין ממנו. נימא ליה מכת מדינה היא – ותנן לקמן (ב"מ קה:): המקבל שדה מחברו ואכלה חגב, או שנשדפה, אם מכת מדינה היא – מנכה מן החכירות. נהרא זוטא – אמת המים שהמשיכו מן הנהר הגדול אצל הבקעה, להשקות ממנה.

ג. יוכ' הרב המגיד: דווקא אחכירות אקשינן, אמאי אינו מנכה לו מחכירו אם יבש הנהר הגדול הואיל ומכת מדינה היא, אבל בקבלנות אף על גב דמכת מדינה היא לא מנכה לו, ומה שימצאו יחלקו לפי מה שהתנו. כן הסכים הרשב"א.

כ"כ ד"מ בשם נמ"י – שכן הסכימו האחרונים (רמב"ן ורש"י), מ"מ אין כן דעת הרמב"ם.

סיכום: פסק הנהר הגדול בקבלנות / רמב"ן והרשב"א – אינו מנכה לו, שהרי חולקים לפי תנאם. כ"כ רש"י ונמ"י. כ"פ הרמ"א.
 הרמב"ם – מנכה לו כיון שהיא מכת מדינת. כ"כ התוס' רא"ש והטור.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "והיא בית השלחין"

פ' הסמ"ע (א): שדה יבשה שאין די לה במי גשמים וצריכין להשקותה נקראת בית השלחין, על שם מה שנאמר (איוב ה' י') 'ושולח מים על פני חוצות', וכדי שלא יגדל הטירחא להביא מים מן הנהר להשקותה רגילין לחפור בה מעין שנוטלין ממנו מים להשקותה.
 או בית האילן – פירוש, שהיא שדה של תבואה שגדלים בה ג"כ אילנות, ופירות האילנות יבואו לידו דמקבל בלי טירחא.

"אלא אפשר להביא בדלי"

סמ"ע (ד): דאם יבש נהר קטן של כולם הוי מכת מדינה דמנכין לו לחוכר.

ג. "אבל בקבלנות אינו מנכה"

סמ"ע (ה): כ"פ הרמ"א כהנמ"י, אבל הטור וסייעתם (תוס' רא"ש) ס"ל שאפילו בקבלנות מנכה לו.
 וצ"ל להטור, אף דבאכלה חגב או נשדפה דג"כ מכת מדינה הוא (סימן שכ"ב) דאינו

והט"ז כ' – שאין מחלוקת, ואין חילוק לנתתו המכה קודם או אחר זמן. אלא אם המקבל לא עשה דבר יתר לא שייך ניכוי וחולקים, ואם עשה דבר יתר, כגון להביא מים מנהרות הרחוקים, לכו"ע בעל השדה צ' להוסיף לו ומנכה מחלק עצמו. והרמ"א מיירי שלא עשה דבר יתר. כ"כ ערוך השלחן.

מנכה בקבלנות, אלא מה שבשדה הן רב הן מעט נוטל כל אחד חלקו ע"פ תנאם, שאני הכא ביבש הנהר הגדול, דהמקבל יכול למנוע עצמו קודם שיגדלו התבואה והפירות יאמר לא אדלה מים מנהרות הרחוקים כי אדעתא דהכי לא קיבלתי. מה שאין כן באכלה חגב או נשדפה דשם מאי דהוה הוה ואין המקבל נמנע בשביל זה בשום מלאכה.

סעיף א²: דין מכת מדינה

סעיף א חלק 2: ^אוהא לאמרינן אם מכת מדינה הוא מנכה לו מן חכירו, הוא הדין בכל כיוצא בזה, לכל מקום שנפסד הענין לגמרי והוי מכת מדינה, מנכה לו משכירותו. ואם אפשר לתקנו על ידי טורח ותחבולות, אינו מנכה לו [מהר"ם פאדוואה].

^בוכל מקום שמנכה לו אין חילוק במה שעבר או להבא. וכן פסק מהר"ם – על מלמד שגזר המושל שלא ילמוד, דהוי מכת מדינה וכל ההפסד על דעה"צ [מרדכי].

^גויש חולקין וסבירא להו למכאן ולהבא בדין חזרה קאי, כמו לאמרינן לעיל סימן ט"י לענין השוכר חמור ומת, ואם לא חזר איהו לאפסיד אנפשיה ומחל [מהר"ם פאדוואה]. והסבירא הראשונה נראה לי עיקר.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

תשובה: אם ההזק ברור ואי אפשר לתקנו בטורח ולהלוות בתחבולות – הוי מכת מדינה, דומיא דנקצץ האילן או יבש הנהר (שמנכה לו). ואם ההזק ספק, קרקע בחזקת המשכיר קיימא והמוציא מחברו עליו הראיה ואף על גב דהשוכר עדיין לא נתן השכירות.

^גאמנם דין ניכוי משכירותו אינו שייך אלא על מה שעבר, אבל להבא יש לו דין

^אכ' ד"מ (א) בשם מוהר"ם פאדוואה: ראובן שהשכיר לשמעון חזקת חנותו על ז' שנים בעד שכר קצוב לשנה כדי שיוכל להלוות לגויים בריבית, בין ע"י משכון או באמנה. ואח"כ גזר השלטון שלא ללוות רק על משכנות, וע"י כך נתמעטו הרווחים, ורצה שמעון שראובן ינכה לו מן החכירות.

✓ **ב. אבל ד"מ כ' – ותמיהני, שלא דמי**
 לשכירות חמור שמת דאינו מכת מדינה,
 וכאן הוא מכת מדינה דאפשר דלעולם בדין
 ניכוי (שגם על העתיד מנכה לו) קאי ולא
 בדין חזרה.
 וכ"מ מת' מוהר"ם (שהביא המרדכי) בדין
 מלמד שאי אפשר לו ללמוד מפני גזירת
 המושל, ופסק שם דהוי מכת מדינה וכל
 ההפסד על בעה"ב, דמשמע דאף על מה
 שלהבא שייך מכת מדינה ולא יוכל בעה"ב
 לחזור בו. ³⁴

פירות ושם שדה עליה, כשאינה מכת מדינה
 הוי כל ההיזק על השוכר (ערוך השלחן –
 והראיה מחמור שנסתמא ושכר למשא, כיון
 שעדיין ראוי למלאכה, אין יכול לבטל
 השכירות)

● והנתיבות – מחלק אחרת, כשהקלקול נעשה
 בדבר ששכר עצמו, כמו בחמור והוא נתקלקל,
 יכול לבטל השכירות אף בלא מכת מדינה.
 אבל השוכר שדה, שהשדה עצמו לא התקלקל
 רק שהמעין פסק או הפירות התקלקלו ע"י
 חגב, כשאינו מכת מדינה ההפסד על השוכר.

וערוך השלחן (יא) כ' – שלא נ"ל, שכאן אינו
 דומה כלל לשוכר חמור, ששוכר דבר מחברו
 בלי שיחודש בזה דבר, כמו חמור לרכיבה ובית
 לדירה ובכלות ימי שכירותו ישובו לבעליהן
 כמו שהיו, זהו ודאי דצריך להיות קיים הדבר
 עד סופו ואם נתקלקלו נתגלה שבטלה
 השכירות מהיום.

אבל שוכר שדה מחברו אינו שוכרה בשביל
 רגבי האדמה אלא שיזרע עליה ותצמח
 ויקצרנה, ובעת ההשכרה נעלם זה מהבעלים
 מה יקרה, לפיכך אם אינה מכת מדינה מזלא
 דשוכר גרים (שהרי אם יהיו הפירות יותר

חזרה (שיכול לחזור בו, כדין השכיר לו חמור
 ומת או בית שנפל לעיל סימן ש"י (ס"א – ב)
 ויכול לחזור).

ולכן אם אמר ליה חנות זו, כיון נתקלקל
 מקצת השכירות לגמרי ומה לי קטלא כולא
 או פלגא שלא יכול להלוות באמנה (ול"ד
 לחמור שראוי עדיין למקצת מלאכה).

ודווקא כשחוזר בו מיד שראה הקלקול אבל
 אי נשתמש בו אח"כ, אמרינן דמחל (כמו
 שנתבאר לעיל סימן רל"ב (ס"ד) לענין מום
 הנמצא במקח).

³⁴ ומסכם ערוך השלחן: מכת מדינה

● מהר"ם פדוואה: דין מכת מדינה לא שייך רק
 על העבר, כמו אכלה חגב (שמה שנעשה נעשה
 כבר) אבל על העתיד (כגון שפסק הנהר ועכשיו
 אי אפשר להשקות) יכול לחזור בו (אבל לא
 לענין לנכות לו), כמו בשוכר חמור ונתקלקל
 באמצע הדרך שאינו ראוי עוד לרכיבה דמשלם
 לו רק עד חצי הדרך וחוזר בו. גם כאן יכול
 שמעון לבטל השכירות ברגע הקלקול, אלא
 שמפסיד על העבר. כ"ד הסמ"ע.

אבל דעת הרמ"א כמהר"ם – שאין חילוק בין
 עבר לעתיד, ובכל ענין במכת מדינה מנכה לו
 משכירותו. וכן הסכימו רוב הגדולים, וכן
 עיקר.

● הקשה הט"ז: למה בחוכר כשאינה מכת מדינה
 ההיזק על החוכר, ובשוכר חמור (סימן ש"י)
 כשמת החמור א"צ לשלם לו רק מה שהשתמש,
 אף שאינו מכת מדינה?

וי"ל בכל מקום שנתבטל הענין לגמרי, כמו
 במת החמור שאי אפשר יותר לרכב עליו, אין
 בזה שוב שכירות ולכן משלם עד עכשיו.
 אבל במקום שהוא עדיין בעין כמו שדה אלא
 שהתקלקלו הרבה ע"י חגב, אבל מ"מ יש עדיין

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "וכל מקום שמנכה לו"

הסמ"ע (ו): האריך לדחות דברי הרמ"א (ופסק כמהר"ם פדואה).
והש"ך (א) – דחה דבריו (ע"ש). כ"פ נתיבות
כהרמ"א.

סעיף ב: עמד בשדה ואמר בית השלחין זה אני משכיר לך

סעיף ב: א. היה עומד בתוך השדה, ואמר לו: בית השלחין זה (שיש בה

מעין) זה אני משכיר לך בית האילן הזה אני משכיר לך, יבש המעין או נקצץ
האילן – מנכה לו מחירו, ב. שהרי הוא עומד בתוכה ולא אמר לו הזה אלא
כמי שאומר: כמות שהיא עתה אני משכיר.

ג. הגה: וי"א דווקא שנקלצו האילנות שלא נשאר מטע עשרה לבית סאה, ויבש המעין
כולו, אבל אם נשאר מטע עשרה לבית סאה, או שלא יבש המעין לגמרי, אינו מנכה
לו [טור].

ד. לפיכך אם לא היה עומד בתוכה, ואמר ליה: בית השלחין אני משכיר לך,
או: בית האילן, ויבש המעין או שנקצץ האילן – אינו מנכה לו מחירו.

ה. הגה: ויש אומרים דווקא שאמר מחכיר לחוכר, אבל אם אמר חוכר למחכיר: בית
השלחין אני חוכר ממך, מנכה לו אף על פי שאינו עומד בתוכה [טור בשם הרמ"ה והמגיד
ובמ"י].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (קג:): משנה (סיפא) – ואם אמר

לו חכור לי שדה בית השלחין זו או שדה
בית האילן זה יבש המעין ונקצץ האילן –
מנכה לו מן חכורו (שגילה דעתו שבעבור

דאפשר שיריוח הרבה או מעט – אם אינה מכת
מדינה ההיזק הוא על השוכר ובמכת מדינה
ההיזק על שניהם.
אבל בשוכר לא לריוח, כגון חמור לרכוב ובית
לדור בו עד זמן פלוני, אף שאינה מכת מדינה
חוזר להבא.

מהאומד לא יתן יותר לבעלים, כך גם בהפסד).
אבל בחמור ובית לא שייך מזל דשוכר דהא
החמור והבית ישובו להבעלים מה שאין כן
פירות השדה.

● כללו של דבר כל שכירות שעניינו להוציא
ריוח מהשכירות (שדה, חנות לסחורה, מלמד)

השלחין, או שעומד בתוכו ולא הזכיר לו בית השלחין אין מנכה לו מחכירו.

ה. לעיל מחלוקת שמואל ורבינא:

✓הרי"ף והרא"ש – פסקו כרבינא, שיש לחלק בין עומד בתוכה או לא. אבל אין לחלק בין אמר חוכר או מחכיר. כ"פ הרמב"ם ושו"ע (ב.).

✓אבל הרמ"ה – פסק כשמואל, שיש לחלק בין אמר מחכיר או חוכר. כ"כ ה"ה בשם רמב"ן ורשב"א – שרבינא לא חולק על שמואל אלא בא להוסיף. כ"פ הרמ"א.

כ"כ נמ"י: ג' עניינים

(א). אמר חוכר למחכיר – הוי קפידא אפי' לא אמר 'זה' מנכה לו.

(ב). אמר מחכיר לחוכר בית שלחין סתם, שמא בעלמא מכר לו ולא מנכה לו.

(ג). אמר מחכיר לחוכר בית שלחין זה – הוי קפידא ומנכה לו.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "עומד בתוך השדה ואמר לו בית

השלחין זה"

סמ"ע (ח): בפרישה כתבתי – דלא בעינן שלשתן, דהיינו עומד בתוכו ואומר זה וגם יזכרו בשם בית השלחין, אלא אפילו עומד חוצה לו ואומר בית השלחין זה ג"כ קפידא הוא (דכשומר 'זה' הוי כאילו עומד בתוכה, וכשועמד בתוכה הוי כאילו אמר 'זה').

ובסעיף א': מיירי דלא אמר אלא שדה 'זו' אני משכיר לך ולא א"ל בית השלחין, ובזה דווקא אמרינן דלא קפיד על 'זו'

המעין או האילן שבשדה הוא לוקח את השדה הזאת דווקא).

ב. גמ' (קד.): אמאי, לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך (וכך נקראת ולא בשביל המעיין שבה העלתי בחכירתך)? אמר שמואל – ל"ק, הא דאמר ליה מחכיר לחוכר, הא דאמר ליה חוכר למחכיר, אמר ליה מחכיר לחוכר שמא בעלמא אמר ליה, חוכר למחכיר קפידא.

✓רבינא אמר – אידי ואידי דאמר ליה מחכיר לחוכר, מדקאמר 'זה' מכלל דקאי בגוה עסקינן, בית השלחין למה ליה? למימר דקאמר ליה בית השלחין כדקיימא השתא.

ב"י: וכאן אף שיבש רק נהר זוטא מנכה לו מחכירו.

ג. כ' הרא"ש בשם הירושלמי: נקצץ האילן – אמר רבי יצחק כשנקצץ האילן כולו, אבל אם נשתייר ממטע י' לבית סאה יכול לומר בתחילה היו צופים ולא עשו הרבה, עכשיו שהם מרווחים יעשו הרבה פירות.

יבש המעיין – אמר רבי יצחק לא יבש הנהר כולו אלא אם היה עמוק ב' אמות ונתייבש עד שחזר עמוק ג' אמות (שהמים עכשיו עמוקים ג'), שאין זרימה חזקה, ויותר קשה להגיע עליהם) אין מנכה לו מחכירו. ב"י: אף הרי"ף והרמב"ם שהשמיטו ירושלמי ס"ל כוותיה אלא שלא הזכירוהו מרוב פשיטותו.

ד. הטור (מרישא דמשנה לעיל): אבל אם אינו עומד בתוכו אף על פי שאמר בית

ואינו מנכה לו (כלומר: כשא"ל בית השלחין מספיק לומר זה, או שעומד בתוכה, וא"צ לומר שניהם).

ג. "או שלא יבש הנכר לגמרי"

סמ"ע (י): לא יבש לגמרי – אלא שיהיה לו טירחא יותר, כגון שמתחילה היה דולה בלא לשחות, ועכשיו שנתיבש בעומק צריך לשחות כדי לדלות.

ה. "שאמר מחכיר לחוכר"

סמ"ע (יא): דאז אמרינן כיון דאין על המשכיר להקפיד, ודאי מה שאמר בית השלחין אני חוכר לך לשם בעלמא נתכוין, אבל כשהחוכר א"ל בית השלחין מסתמא לקפידא אמר ליה, ואפילו אינו עומד בתוכה וגם לא אמר זה הוי קפידא.

זו"מ שכ"ב: מכת מדינה, ובו ב' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

סעיף א: שכר שדה מחברו ואכלה חגב.....280

סעיף ב: מתי מנכה לו מחכירו, עד מתי חייב לטפל אף שאכלה חגב.....282

סעיף א: שכר שדה מחברו ואכלה חג

סעיף א: החוכר או השוכר שדה מחברו, ואכלה חגב או נשדפה:

א. אם אירע דבר זה לרוב השדות של אותה העיר – מנכה לו מחכירו הכל, לפי ההפסד שאירעו.

ב. ואם לא פשטה המכה ברוב השדות – אינו מנכה לו מחכירו אף על פי שנשתדפו כל השדות של בעל הקרקע.

ג. נשתדפו כל השדות של השוכר או החוכר, אף על פי שפשטה המכה ברוב השדות – אינו מנכה לו מחכירו, שאין זה ההפסד תלוי אלא בשוכר.

השוכר את פועלים

זו"מ של"א: השוכר פועלים ינהג עמהם כמנהג המדינה,

ובו ג' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א' 1: אמר לפועלים להשכים ולהעריב 301
 סעיף א' 2: הדין בע"ש, לא היה מנהג בעיר. 302
 סעיף א' 3: הלך ממקום אחד למקום שני, מנהג צ"ל קבוע. 303
 סעיף ב' 1: לענין מזונות לפועל 305
 סעיף ג' 1: השוכר את הפועל לתת לו כאחד וכשנים מבני העיר. 306

סעיף א' 1: אמר לפועלים להשכים ולהעריב

סעיף א' חלק 1: השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב, מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב אינו יכול לכופן, אפילו הוסיף על שכרן, כיון שלא התנה כן בשעה ששכרן...

לא צריכא, דטפא להו אאגריהו (שהוסיף להם על שכרם). מהו דתימא, אמר להו: הא דטפאי לכו אאגרייכו – אדעתא דמקדמיתו ומחשכיתו בהדאי, קא משמע לן דאמרו ליה: האי דטפת לן – אדעתא דעבדינן לך עבידתא שפירתא.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (פג.): משנה – השוכר את הפועלים ואמר להם להשכים ולהעריב. מקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב – אינו רשאי לכופן.

גמ': פשיטא?

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"השוכר את הפועלים"

ערוך השלחן: שכירות פועלים וקבלנים
א"צ קניין ולא שטר, שכל שמבטיח לפועל
בעד מלאכתו אפי' בדברים בעלמא, חייב
לשלם (ב"י). (הרב שפיץ – כיון שישנה גמירות
דעת האנשים לגמור אפי' בדיבור).
ואין אונאה לשכירות פועלים, מפני שהוא
כקונה אותו לזמן, ולעבד אין אונאה.

בימנו הפועלים נשכרים ע"ד שיתפללו
בבית הכנסת במניין כל סדר התפילה
(כמ"ש באו"ח סימן ק"י).

"כיון שלא התנה כן"

ח' רעק"א: ואם יש הכחשה בין בעה"ב
לפועלים האם התנו להשכים ולהעריב, אין
בעה"ב נאמן, כי טענתו נגד המנהג.

סעיף א²: הדין בע"ש. כשלא היה מנהג בעיר

סעיף א חלק 2: א¹ הגה: לא היה מנהג בעיר, או שאמר להן: אני שוכר אתכם
כדין תורה, חייבין ללכת מציתם בזריחת השמש ולעשות מלאכה עד ללכת הכוכבים
[טור].

ב¹. ובערב שבת, מקדים עמנו לזיתו שיוכל למלאות לו חצית של מים וללכות לו דג קטן
ולהדליק את הנר [טור בשם הירושלמי].

ג¹. לא היה מנהג בעיר, אבל רוב אנשי העיר באו ממקום שיש שם מנהג, אזלינן בתר
מנהג העיר שצאו משם...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א¹. ב"מ (פג.): אמר ר"ל – פועל, בכניסתו
משלו, ביציאתו משל בעה"ב, שנאמר
"תזרח השמש יאספון ואל מעונתם ירבצון
יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב".
ולחזי היכי נהיגי? בעיר חדשה. וניחזי
מהיכא קא אתו? בנקוטאי.
פרש"י: בכניסתו – לעיר (שחזור מהעבודה).
משלו – צריך לוותר משלו אצל בעה"ב,
ולהחשיך אצלו (ורק אח"כ יצא לביתו).

וביציאתו – למלאכתו בבוקר. משל בעה"ב
– אינו צריך להקדים, אלא עם הנץ החמה.
יאספון – החיות, דלעיל מיניה כתיב תשת
חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יער
תזרח השמש וגו', וסמך ליה יצא אדם
לפעלו ולעבודתו עדי ערב – עד שתחשך.
ולחזי היכי נהיגי – בעיר, והכל כמנהג
המדינה, ודריש לקיש מאי היא? בנקוטאי
– שנתלקטו במקומות הרבה, וליכא
למיסמך אלא אדאורייתא.
[פ' הפרישה: שא"צ לצאת מביתו אלא בזריחה,

את הנר אחר שיבא לביתו. כ"כ הג"א.

ג.כ' ד"מ (ב) בשם נמוקי יוסף: אף שאין מנהג בעיר, אם נודע שרוב אנשי העיר באו ממקום אחד, ילכו אחר המנהג שבאו משם. כ"כ הר"ן והרשב"א.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "חייבים לצאת מביתם בזריחה"

סמ"ע (ב): מדכתיב (תהילים ק"ד כ"ב – כ"ג) "תזרח השמש יאספון... יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב", שיוצא לעבודה מביתו בזריחה. והכניסה מעבודה לביתו היא לאחר ששקעה השמש והיינו לאחר צאת הכוכבים. והטעם שצריך שיתעסקו מזריחת השמש עד שקיעתה בעבודת בעה"ב, ובהליכה היא צורך העבודה משו"ה סגי ביציאתו מביתו כשתזרח השמש, מה שאין כן חזרתו לביתו שהיא לצורכו (דרישה).

ב. "וללכות לו דג קטן"

סמ"ע (ג): ובטור לא כ' "קטן", ול"ד לאו"ח (רנו) דשם מיירי שבעה"ב בביתו כל ע"ש (ואפו ובישלו והכינו כל צרכן קודם לכן), מה שאין כן כאן שהפועלים נכנסים מהשדה צ' יותר זמן מצילת דג קטן.

דכ' "תזרח השמש" אז יצא לעבודתו. 'עדי ערב' עד אז יעבוד, היינו צאת הכוכבים].
והר"ח פ' הפוך – בכניסתו למלאכתו, משלו – נותן משלו לבעה"ב וממהר לצאת מעלות השחר כדי שיתחיל לעבוד בנץ. יציאתו מבעה"ב – יוצא לפני צאת הכוכבים כדי שיהיה בבית בצאת הכוכבים. והתוס' דחו פ' ר"ח.

סיכום:

- לפי רש"י: בכניסתו – לביתו משלו ויצא מהעבודה בצאת הכוכבים. ביציאתו – לעבודה מל בעה"ב ויצא בזריחה.
- לפי ר"ח: בכניסות – לעבודתו משלו, ויצא לעבודה מעלות השחר. ביציאתו – לביתו משל בעה"ב ויצא לפני צאת הכוכבים.

דהיינו:

יציאה מביתו	יציאה מהעבודה	
בזריחה	בצאת הכוכבים	✓ רש"י
עלות השחר	לפני צאת הכוכבים	ר"ח

הרי"ף והרמב"ם – השמיטו כל זה, דס"ל שהכל לפי מנהג המדינה.

ב.ירושלמי: בד"א בחול אבל בערב שבת בין השכמה בין הערבה משל בעה"ב, פי' שא"צ להעריב כמו בחול אלא כדי למלאות לו חבית של מים ולצלות לו דג ולהדליק

סעיף א³: הלך ממקום אחד למקום שני, מנהג צ"ל קבוע

סעיף א חלק 3: ^אהלך ממקום שנהגו להשכים ולהעריב למקום שנהגו שלא להשכים ולהעריב או איפכא, אזלינן צתר המקום ששכר שם הפועלים [נמ"י בשם

הירושלמי].

ב. ואינו קרוי מנהג אלא דבר הסכיה ונעשה הרבה פעמים, אבל דבר שאינו נעשה רק פעם אחת או שני פעמים אינו קרוי מנהג [ריב"ש].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הגהות אשיר"י בשם הירושלמי: בני טבריה לא משכימין ולא מעריבין, בני בית מעון משכימין ומעריבין. בני טבריה שעלו לשכור מבני בית מעון נשכרים כבני בית מעון, ובני בית מעון שעלו לשכור מטבריה נשכרים כבני טבריה. ומפרש: אדם שהלך מטבריה לשכור פועלים מבית מעון יכול לומר: ידעתי שאתם משכימים ומעריבים ולכן באתי לכאן.

ב. כ' ד"מ (ב*): חזן שרוצה לפטור עצמו ממס, אם מנהג העיר שחזן פטור ממס גם זה פטור, דבעניני שכירות פועלים הולכים אחר המנהג, ומכל מקום צריך להיות המנהג בדבר הרגיל תמיד ושכיה ואנו רואים שנהגו כן, אבל בלאו הכי לא מיקרי מנהג.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אינו קרוי מנהג"

ערוך השלחן: הטוען שהתנה נגד המנהג, עליו להביא ראיה בעדים או

בשטר, אבל בשבועה אינו נאמן במקום שיש מנהג.

פסקי דין רבניים (כרך ד' 127): תשלום פיצויים לעובד שעוזב:

עובדת במשרה חלקית 13 שנה, ופוטרה בגלל רשלנותה ותובעת פיצויי פרישה, דבר פשוט ומקובל לשלם פיצויים חודש לשנה, בדיני פועלים הולכים לפי מנהג המדינה. ואף בלא המנהג יש סימוכים למנהג הפיצויים מדין הענקה לעבד עברי "הענק עניק לו וכו"

שם (כרך ג' 227): תשלום פיצויים לנהג המסייע תלמידים לבית הספר: אם הוא נקרא קבלן אין לו פיצויים, ואם שכיר יום יש לו פיצויים. מאחר ומנהג המדינה לא ברור פסק ב"ד ע"פ ההלכה, כיון שהנהג עובד בשעות קבועות ולא בזמנו החופשי דינו כשכיר ומגיע לו פיצויים.

הרב שפיץ: במקום שמקבלים נסיעות בצורה אוטומטית, נוהגים כמקובל אף שהוא נוסע בטרמפים מקבל הנסיעות.

אבל במקום שמגיש קבלה על כל נסיעה, אם נסע בטרמפ אסור לרמות (להגיש קבלה פקטיבית).

חופשת מחלה מקובל לשלם, אבל ביגוד והבראה, אם לא היה הסכם מפורש פטור.

סעיף ב: לענין מזונות לפועל

סעיף ב: מקום שנהגו לזון, יזון, לספק בגרוגרות או בתמרים וכיוצא בהם, יספק, הכל כמנהג המדינה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (פג.): משנה – מקום שנהגו לזון – יזון, לספק במתיקה – יספק, הכל כמנהג המדינה.³⁶

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הכל כמנהג המדינה"

סמ"ע (ד): ואפילו היה המנהג בעיר ליתן להם מזונות והוא שכר פועלים ופסק להן מזונות, ל"א שהרבה להם מזונות, מאחר שכן המנהג (וכרשב"ג שם).

"מקום שנהגו לזון"

קצות החושן (א): כתב בתרומת הדשן ראובן שכר את שמעון עבור עשרה זהובים שילך לו למדינה פלונית, ועשה שליחותו ותובע מראובן הוצאות הדרך, השיב ראובן

על הוצאות לא היה דעתי ובשביל כך קצבתי לך עשרה זהובים לשכרך אלמלא כך לא היה ראוי לתת לך עשרה זהובים, ושמעון טוען מנהג כל השוכרים כה"ג שיתנו לעולם הוצאות לבד השכירות.

תשובה – הדין עם ראובן שהדמים מודיעים ששכרו כולל הוצאות, ואף שמנהג סתם שוכרים כה"ג שיתנו הוצאות עם השכר, מכל מקום י"ל דהדמים מודיעין.

ואף דקי"ל כרבנן גבי מכר את הצמד דאין הדמים ראיה (ב"ב עז:), הא מחלק באשר"י בשם ר"ת דאפילו רבנן מודי דהדמים מודיעין היכא דאין מכחישין עיקר הלשון. ועוד שהתוס' מחלקים בשם ריב"ם דהא דסברי רבנן אין הדמים ראיה היינו היכא דליכא רובא או חזקת ממון דמסייע לדמים, אבל אי איכא חזקה או רובא בהדי

לומר, הכל כמנהג המדינה.

גמ': מעשה לסתור? חסורי מחסרא, והכי קתני: ואם פסק להם מזונות ריבה להם, ומעשה נמי וכו'.

פרש"י: ריבה להם – יתר על המנהג, דכיון שלא צריך להתנות, מזוני יתירי קאמר.

✓ ופסק הרמ"ה: כרשב"ג, כ"כ הב"י בדעת הרי"ף והרא"ש שכתבו המשנה סתם. וכנ"ד הרמב"ם.

³⁶ שם: מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו: צא שכור לנו פועלין. הלך ופסק להם מזונות. וכשבא אצל אביו, אמר לו: בני, אפילו אם אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא יצאת ידי חובתך עמהן, שהן בני אברהם יצחק ויעקב. אלא, עד שלא יתחילו במלאכה (יכול לחזור, שאין כאן אלא דברים) צא ואמור להם: על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקטנית בלבד (דאילו התחילו לא יכול לחזור). רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא היה צריך

הוסיף על שכרן לא מצי אמר אדעתא דלהשכים ולהעריב, ולא אמרינן הדמים מודיעין, וכן במקום שנהגו לזון יזון משמע דאפילו הוסיף בשכרן.

הודעת דמים אמרינן שפיר הדמים מודיעים (ונדון דידן נמי איכא חזקת ממון לראובן והדמים מודיעים לו גם כן).
ותימה, דהא בהדיא אמרו (ב"מ פג.) במקום שנהגו שלא להשכים ושלא להעריב דאפילו

סעיף ג: השוכר את הפועל לתת לו כאחד וכשנים מבני העיר

סעיף ג: השוכר את הפועל, ואמרו לו: כאחד וכשנים מבני העיר, מחשבין היתר שבשכירות והפחות שבשכירות, ומה שביניהם נותן החצי, כגון אם היתר בשש והפחות בארבע, נותן להם חמש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (פז.): תניא – השוכר את הפועל

ואמר לו (שכרך) כאחד וכשנים מבני העיר, נותן לו כפחות שבשכירות דברי רבי יהושע. **✓** וחכמים אומרים משמנין ביניהם.

משמנים בניהם

רש"י כ' – נותן להם כמו שנותנים לבינוני. **✓** והרמ"ה כ' – ממוצע בין הגדול שבשכירות לקטן (אם גדול 6, וקטן 4 נותן 5). כ"ד הרמב"ם והרן בדעת רמב"ן והרשב"א.³⁷

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"כגון אם היתר בשש"

סמ"ע (ה): ולפי זה אם קצתן נשכרין בג' וקצתן בה' וקצתן בו', אין נותנין להם ה' כשער הבינוני, אלא כשיעור המחצה שבין הג' לו', והיינו ארבע וחצי (3+6) לחלק לשנים).

קצות החושן (ב): שכיר שנשכר אצל בעה"ב לזמן ידוע וקנה לו בגדים: אם יצא תוך זמנו – אדעתא דהכי לא יהיב ליה ומחזיר הבגדים, אבל אם יצא בזמנו כיון דידע בעה"ב דאורחיה דשכיר למיפק בזמניה – אין מחזיר הבגדים.

מהרי"ק: ראובן הבטיח לשמעון להשתדל בעדו בעסק מה בחנם, וכשקרב הדבר לגמור חזר בו ראובן ורוצה לקבל שכר, נתן לו שמעון ופייסו, ואחר כך הגיעו מעות ראובן ביד שמעון, ואמר לקחת שלי שלא כדין כי אנוס הייתי לשלם לך – הדין עם ראובן.

³⁷ כ' הריב"ש: כל שנודר בשכירות אפילו בעל פה ובלא שום קניין יש להשלים כל שהנשכר עשה מלאכתו.
כתב מהרי"ק: המבקש מחברו להצילו מהסכנה וכן עשה, ואמר שנתן שוחד כך וכך – נאמן בשבועתו כמה הוציא ואינו צריך לגלות למי נתן השוחד מפני הסכנה.

זו"מ של"ב: דין האומר לשלוזו: צא ושכור לי פועלים,

ושכרן יותר ממה שאמר לו, ובו ו' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: אמר לשליח לשכור פועלים בג' ושכר בד'.....307
 סעיף ב: אמר לשליח לשכור פועלים בד' ושכר בג'.....309
 סעיף ג: בעה"ב אמר בג' והשליח בד' ואמרו הפועלים כמ"ש בעה"ב.....310
 סעיף ד: בעה"ב אמר ד' והשליח בג' ואמרו הפועלים כמו שאמר בעה"ב.....311
 סעיף ה: ירד או עלה מחיר הפועלים וחזרו ונתפייסו.....314
 סעיף ו: הוריד משכר פעולתם ואח"כ הוזל מחיר הפועלים.....316

סעיף א: אמר לשליח לשכור פועלים בג' ושכר בד'

סעיף א: אמר לשלוחו: צא ושכור לי פועלים בשלשה (דינרים), והלך ושכרן

בארבעה:

א. אם אמר להם השליח: שכרכם עלי, נותן להם ארבעה, ונוטל מבעה"ב שלשה, ומפסיד אחד מכיסו. ^ב (וי"א אם כל הפועלים אינן נשכרים רק בארבעה, הצעה"ב נותן לשליח כפי מה שההנהגה) [טור ס"א ועיין בב"י].

ג. ואם אמר להם: שכרכם על בעה"ב, נותן להם בעה"ב כמנהג המדינה: היה במדינה מי שנשכר בשלשה ומי שנשכר בארבעה, אינו נותן להם אלא שלשה, ויש להם תרעומת על השליח.

ד. במה דברים אמורים, כשאין מלאכתן ניכרת (כגון שחפרו ונתמלא מים, ואינן יכולין לשער מה שבתוך המים – גמ' והסמ"ע), אבל אם היתה מלאכתן ניכרת והרי שווה ארבעה, נותן להם בעה"ב ארבעה, שאילו לא אמר להם שלוחו ארבעה לא טרחו ועשו שווה ארבעה.

ב"מ (ע"ה): משנה – השוכר את האומנין

❖ שורשי הלכה (המקורות)

והטעו זה את זה – אין להם זה על זה אלא תרעומת.

שם (עו.): מיירי שהפועלים הטעו זה את זה. היכי דמי? דאמר ליה בעה"ב: זיל אוגר לי פועלים, ואזל איהו ואטעינהו.

אי דאמר ליה בעה"ב בארבעה, ואזיל איהו אמר להו בתלתא – תרעומת מאי עבידתיה? סבור וקביל!

א. אי דאמר ליה בעה"ב בתלתא, ואזיל איהו אמר להו בארבעה, היכי דמי? אי דאמר להו שכרכם עלי – נתיב להו מדידיה! דתניא: השוכר את הפועל לעשות בשלו, והראהו בשל חברו – נותן לו שכרו משלם, וחוזר ונוטל מבעה"ב מה שההנהו. לא צריכא...

וחוזר ונוטל מבעה"ב מה שההנהו

✓ הרי"ף והרא"ש כ' – יקחו הפועלים מהשליח ד', ויחזור השליח ויקח מבעה"ב ג'. כ"ד הרמב"ם (וכ' הב"י – אינו לוקח מבעה"ב רק ג', אף שפועלים לא נשכרים פחות מד', שלא היה לו לשכור יותר מג', ומה ששינה השליח הפסיד לעצמו). כ"פ שו"ע.

✓ ורש"י והרמ"ה – נוטל מבעה"ב מה שההנהו אפי' ד'. כ"כ ד"מ, הב"ח בדעת הרי"ף והרא"ש, טור ופרישה. כ"פ הרמ"א בשם וי"א.

כ' הרמ"ה: נוטל מה שההנהו – דווקא עד ד', אבל יותר אינו נוטל מבעה"ב, אפי' שהמלאכה שווה יותר.

ג. שם: לא צריכא, דאמר להו שכרכם על בעה"ב, שמשלם כמנהג המדינה. כ' הרי"ף והרא"ש: אם אמר שכרכם על

בעה"ב – יקבלו לפי מה שנשכרים באותו מקום, דכיון ששינה השליח בטלה השליחות והוי כשכרם בעה"ב בסתם שמקבלים פי המנהג. כ"כ הפרישה בשם האשרי.

שם: לחזי פועלים היכי מיתגרי (אם נשכרים בד' יתן בעה"ב ד' בע"כ שהרי ההנהו ד')?

לא צריכא, דאיכא דמגר בארבעה ואיכא דמתגר בתלתא. דאמרו ליה: אי לאו דאמרת לן בארבעה – טרחינן ומתגרין בארבעה. לא צריכא דמיירי בחפירה שהתמלאה מים שאי אפשר לדעת אם העבודה טובה ד'.

ופסקו הרי"ף והרמב"ם – אפי' יש פועלים הנשכרים בד' יקבלו רק ג', שדעת האנשים לשכור בפחות השכר.

ד. כ' הרי"ף והרא"ש: טרחינן ומתגרין בארבעה – ואם האמת העבודה שווה ד' נוטלים ד' כמו שטוענים הפועלים, שאם לא שאמר להם השליח ד' לא היו טורחים לעשות עבודה ששווה ד'. ואם אי אפשר לדעת שוי העבודה כגון שחפרו ונתמלא מים לא יקבלו רק כמנהג המדינה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ומפסיד אחד מכיסו"

סמ"ע (ב): כן הוא לשון הרמב"ם הרא"ש והרי"ף.

ובדרישה הוכחתי – דגם הרי"ף והרא"ש ס"ל דאם כל הפועלים נשכרים בד' או בג' וחצי או שעשאו מלאכה ששווה ד', שחוזר השליח ונוטל מהבעה"ב כמו שהיה צריך

לשכור פועלים בשיווי המלאכה, ואף על גב דבעה"ב אמר לו לשכור בשלשה. והיו כדעת וי"א שכתב הרמ"א.

וגם מ"ש הרמב"ם ומפסיד אחד מכיסו, היינו כשהפועלים נשכרים בג'.

אבל לפי הב"י ישנה מחלוקת, שהשלוח מפסיד אחד משלו, אף אם כולם נשכרים בד'.

כ"ד הש"ך שכ' – אם יש פועלים הנשכרים בג' מפסיד השליח אחד מכיסו. דמשמע שאם כולם נשכרים בד' נוטל מבעה"ב ד'. כ"כ ערוך השלחן – שאף לדעת המחבר אם כולם נשכרים בד' נוטל מבעה"ב ד'.

ג. **"שכרכם על בעה"ב"**

ש"ך (ד): ואם שכרם סתם, ואין הפועלים יודעים שאין המלאכה שלו, דינו כאומר שכרכם עלי.

"אינו נותן להם אלא שלשה"

סמ"ע (ג): דמסתמא דעת הבעה"ב לפי שער הזול, והפועלים צריכים להתנות שאינן נשכרין אלא בד', ולא הו"ל לסמוך על דברי השליח שאמר להם בד' מאחר

שאמר להם ג"כ שכרכם על הבעה"ב (ובעה"ב רוצה בזול).

כ"כ הש"ך (ה) – אפי' הפועל הוא בעה"ב לעצמו אינו נוטל אלא ג'.

סמ"ע (ד): ויש להם תרעומות – דיאמרו, לולי שאמרת לנו בד' הווי טרחנו עצמינו להשכיר נפשינו בד' שהרי יש שוכרין בד'. וכ' הש"ך (ו) – ולפ"ז אם כל הפועלים נשכרים בג' אין להם עליו אפי' תרעומות.

ד. **"והרי שווה ד' נותן להם ד"**

ש"ך (ח): משמע אפי' כל הפועלים נשכרים בג' כיון ששווה מלאכתן ד' נותן ד', וכן משמע בטור.

אבל בהרא"ש משמע – דהיינו דווקא כשיש נשכרים בד', וכן פי' רבינו ירוחם.

ונלפע"ד דלא באו אלא לומר שיש נשכרים לעשות בד' מלאכה יפה זו שעשו עכשיו, אבל אם יש הנשכרים בג' למלאכה יפה זו פשיטא דאין נוטלים ד'.

ובטור מיירי אפי' כולם נשכרים בג' לעשות המלאכה הפשוטה ולא פליגי.

סעיף ב: אמר לשליח לשכור פועלים בד' ושכר בג'.

סעיף ב: א. אמר לו בעה"ב: שכור לי בד', והלך השליח ושכר בג', אף על פי שמלאכתן שווה ארבעה אין להם אלא ג', שהרי קבלו על עצמם, ויש להם תרעומת על השליח.

ב. (ולא שנא חמר: שכרכם עלי, או שאמר להם: שכרכם על צעה"ב) [טור].

א. ב"מ (עו.): הכי דדמי שיש לפועלים

❖ **שורשי הלכה** (המקורות)

ש"ך (יא): כתב ב"י בשם תלמידי רשב"א שאף ששכרם סתם אף שעשו עבודה טובה ששווה ד' מקבלים רק ג'. וסיים הש"ך – ה"ד כשאמר בעה"ב ג'. אבל כשאמר בעה"ב ד' או שא"ל סתם שכור לי פועלים והוא שכרם סתם ועשו עבודה שווה ד' נותן להם ד', מיהו באם שכרם בפ' בג' אף על גב שא"ל בעה"ב בד' אינו נותן אלא ג'.

"תרעומות על השליח"

סמ"ע (ז): דאמרי ליה וכי לית לך מאי דכתיב (משלי ג' כ"ז) 'אל תמנע טוב מבעליו' (ב"מ עו.), ור"ל כיון שבעה"ב אמר לך לשכור בד' לא היה לך למנוע אותה טובה ממנו.

תרעומת? דאמר ליה בעה"ב בארבעה, ואזל איהו אמר להו בתלתא. ודקאמרת סבור וקביל – דאמרי ליה: לית לך 'אל תמנע טוב מבעליו'? (ולכן יש להם עליו תרעומת). כ' הרי"ף והרא"ש: ואף שעבודתם שווה ד', אין להם אלא ג', מ"מ יש להם עליו תרעומת.

ב.כ' הטור: ולא שנא אמר שכרכם עלי, או שאמר להם שכרכם על בעה"ב.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין להם אלא ג' מבעה"ב"

ש"ך (י): ונראה שאף לשליח א"צ ליתן בעה"ב הדינר הד'.

סעיף ג': בעה"ב אמר בג' והשליח בד' ואמרו הפועלים כמ"ש

בעה"ב

סעיף ג': אמר לו בעה"ב: בג', והלך השליח ואמר להם: בד', ואמרו: הרינו כמו שאמר בעה"ב, אין דעתם אלא שיתן בעה"ב יתר על ארבעה. לפיכך שמין מה שעשו, אם שווה ארבעה נוטלין ארבעה מבעה"ב, ואם אינו שווה או שאינו ידוע, אין להם אלא שלשה.

הגה: ואם אמר השליח: שכרכם עלי, בכל ענין נותן להם ד', וכן אם לא היו פועלים נשכרים רק בארבעה [טור].

שאמרו לו הרי אנו נשכרים כמ"ש בעה"ב, לא לפחות מקצבתו של זה אמרו, אלא להוסיף.

וכ' הרי"ף – ואם הם שווים ד' נותן להם ד'. וכן הסכים הרא"ש.

כ"כ הרמב"ם – ואם אינו ידוע או שאינם

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א.ב"מ (עו.): אי אמר ליה בעה"ב בתלתא, ואזל איהו א"ל: בארבעה, ואמרי ליה: כמו שאמר בעה"ב – דעתייהו אעילוּא. פרש"י: דעתייהו אעילוּא – אף על פי

שווים ד' נותן להם ג'.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"אין דעתם אלא שיתן"

סמ"ע (ח): פירוש, ולא תאמר כיון שאמרו כמו שאומר בעה"ב, לא יתן להם הבעה"ב אלא ג' אפילו מלאכתן שווה ד' (או שכל הפועלים אינן נשכרין אלא בד'), קמ"ל דלא, דודאי לא לגרוע חלקן ממה שאמר להן השליח כיוונו, אלא כונתן היתה שאם אמר בעה"ב יותר מד' אזי יתן להן יותר כפי מה שאמר.

וזה אינו – דאין הדין נותן לילך אחר כוונתן, אלא הדין בזה הוא כמו שנתבאר בסעיף א' באמר בעה"ב שכור לי בג' והשליח אמר להם בד', לא אמרו כלום שהשליחות בטלה ונוטלים הפועלים

מבעה"ב כפי שווי מלאכתן, ורק שא"ל שכרכם עלי נותן בכל גוונא ד'. וזוהי כוונת המחבר והרמ"א, וכד" הרא"ש בהדיא.

כ"כ הש"ך (יב) – לפיכך שמין כאילו לא אמר "כמו שאמר בעה"ב" ודינו כמו ס"א ששמין מה שעשה ואם שווה ד' נוטל ד' מבעה"ב, ואם כל השוק נשכרים בד' נוטל ד' אף שאינו שווה ד'. ואפ' יש הנשכרים בג' ויש בד' נוטל רק ג' (דלא כהב"ח בהבנת הרא"ש והטור).

"ואם אינו שווה... אין להם אלא ג'"

סמ"ע (ט): גם בזה דינם כאילו לא חזרו ואמרו כמו שאמר בעה"ב דנתבאר דינו לעיל בסעיף ב' (דבכל ענין אין להם אלא ג' משום דסברו וקיבלו).

סעיף ד': בעה"ב אמר ד' והשליח בג' ואמרו הפועלים כמו שאמר

בעה"ב

סעיף ד': א. אמר לו בעה"ב בד', והלך השליח ואמר להם בג', ואמרו לו כמו שאמר בעה"ב, אף על פי שמלאכתן שווה ד' אין להם אלא ג', שהרי שמעו ג' וקבלו עליהם.

ב. הגה: צעה"צ שאמר לפועלים: עשה עמי מלאכה צד' כמו שעשו חציריכם, ואמרו: כמו שעשו חצירינו, ואשתכח דיהיב להו יותר, כריך ליתן לאלו כמו לחציריהם [ב"י בשם תלמידי רשב"א].

ג. צעה"צ שהטעה פועלים ואמר להם: עשו עמי צד' כמו ששאר פועלים נשכרים, ונמאלו שנסכרים ביותר, או שהפועלים הטעו צעה"צ ככי האו גוונא, הוי כאילו לא שכרו זה את זה כלל, ונותן להם צפחות שפועלים [רבינו ירוחם בשם רשב"א].

ד. צעה"צ ששכר פועל וא"ל ליתן לו חפץ צשכרו, יכול ליתן לו אח"כ דמיו, הואיל ולא מסך החפץ לא קנאו [שם ח"ב ואשירי ותשובת מהר"ם].

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (ע.ו.): אי אמר ליה בעה"ב בד', ואזל איהו אמר להו בג', ואמרי: כמה שאמר בעה"ב, מאי? אדיבורא ידיה קא סמכי, דאמרי ליה מהימנת לן דהכי אמר בעה"ב, או דלמא אדיבורא דבעה"ב קא סמכי? ולא איפשטא.

ב"י: ופסקו הפוסקים לקולא דלית להו אלא ג'.

פרש"י: אדיבוריה דשליח סמכי – והכי אמרו ליה: מהימנת לן דהכי אמר בעה"ב, ולית להו אלא ג', ותרעומת דאל תמנע טוב. או דלמא – לאו לדידיה הימנוהו, אלא הכי אמרו: אחר דברי בעה"ב נלך, ולא סבור וקבול, ושקלי ד'.

✓ פסק הרמב"ם: הלכך אין להם אלא ג', אף שמלאכתן שווה ד', שהרי שמעו ג' וקבלו עליהם. כ"פ הרי"ף והרא"ש.

ב. תלמידי הרשב"א: א"ל בעה"ב בואו ועשו עמי בה' כדרך שבאו חבריכם, ואמרו לו כמו חברינו, ונמצא שכרם י'. נותן להם י' דעתייהו אעילוויי וזה ברור.

ג. כ' רי"ו בשם הרשב"א: אם הטעה בעה"ב לפועלים, שא"ל תבואו עמי כמו שנשכרים בה', והיו נשכרים בעשרה, וכן אם הטעו פועלים לבעה"ב ואמרו לו שרובם נשכרים בי' ונמצאו רובן בה': כתב בירושלמי – שאין להם זה על זה אלא

תרעומת (שהרי הסכימו לכל).

וליתא – כי כשהבעה"ב הטעה אותם נתבטל תנאם והוה ליה פועלים בלא קציצה ונוטלים כפחות שבפועלים, וכשהפועלים הטעו לבעה"ב שכירות בטעות היתה ואין להם אלא חמשה.

ד. כ' עוד שם (חלק א): מי שהתנה עם פועל שיתן לו חפץ פלוני בשכרו, אחר שעשה המלאכה נותן לו החפץ או הדמים מה שירצה בעה"ב מאחר שלא משכו הפועל לא קנאו. כ"כ ד"מ בשם הר"ן והאשירי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אין להם אלא שלשה"

ש"ך (יד): בעיא בגמ' דלא איפשטא ופסקו הפוסקים לקולא, וכ"כ הסמ"ג, הלכך המוחזק בממון עיקר. ולפ"ז אם תפסו פועלים ד' לא מפקינן מינייהו. למאי דס"ל להרמב"ם וסמ"ג וסייעתם בעלמא דתפיסא מהני בבעיא דלא איפשטא, ואפי' אין מלאכתן שווה ד'.

קצות החושן (ב): קשה – בשכירות בתים (שיב-טו) י"ב דינרים לשנה, דינר לחודש ונתעברה השנה, חייב השוכר לשלם חודש העיבור מטעם דקרקע בחקת בעלים. והרי גם פועל (שמספק עבודה) מוחזק בעבודתו (כמו בעל הדירה) ולמה לא יטול ד'?

וי"ל – שהפועל עשה מעצמו והוי כאילו תפס בעה"ב ברשות (ולא הוי הפועל מוחזק

בעה"ב שנותן ד', דדעתייהו אעלוייא וה"ט לא שייך אלא בכה"ג.

ג. "ונמצאו שנשכרין ביותר"

סמ"ע (יא): נשכרים ביותר – פ' כולם נשכרים ביותר מד' אך יש נשכרים יותר ויש פחות (כגון: ה', ו', ז', ח'). נותן להם הפחות שבפועלים – ר"ל מה שכרן בד' בטל ומשלם להם ה' שהוא בפחות שבפועלים. אבל אם נמצא מי שמקבל ד' א"צ לתת יותר מד'.

"או שהפועלים הטעו להבעה"ב"

סמ"ע (יא): פ' שהפועלים אמרו לו סתם תן לנו י' שגם שאר פועלים נשכרים בי', ונמצא שכולם נשכרים בפחות, ואותו פחות אינו שווה רק קצת בט' וקצתם בח' ז' ו', וקאמר דנותן להן בפחות, כיון דקציצת שכירתן בטלי אמרינן דדעתו דאינש אתרעא זילא.

ש"ך (טז): נ"ל שהרשב"א לא חולק על ירושלמי (ראה שורשי הלכה) אלא בהטעו פועלים לבעה"ב, אבל בעה"ב שהטעה את הפועלים לא חולק הרשב"א שנותן לפי מה ששכרן.

[כלומר: אם בעה"ב א"ל ד' ובשוק נשכרים ה, ז':

לפי הסמ"ע – נותן להם ה' הפחות שבפועלים. ולפי הש"ך – נותן ד' כפי ששכרם.]

הג' הש"ך: ואף בהטעו פועלים לבעה"ב אם קבלו כבר שכרם לא יכול להוציא מהם.

"כפחות שבפועלים"

הט"ז: ול"ד ל (שלא-ג) דממצעים בניהם, דהתם אמר כאחד כשנים מבני העיר, אבל

יותר). מה שאין כן בדירה שנכנס לחצר חברו בלא רשות (שהרי הקרקע לא עשתה מעצמה פעולה) ולכן בעה"ב מוחזק עדיין. ולפ"ז: אם באמצע העבודה הרגיש הפועל בזה ואמר שלא רוצה להמשיך אלא אם כן יקבל ד' יכול להפסיק.

ב. "כמו שעשו חבריכם"

סמ"ע (י): דמה שחזרו ואמרו כמו שעשו חבריננו, היתה דעתם אעילוי, שאם נתן להן יותר יתן גם להם יותר, ואף די שפועלים דנשכרין בפחות וגם מלאכתן אינה שווה כל כך.

קשה: כאן צ' ליתן להם כמו חבריהם, וברישא שבעה"ב אמר בד' ושליח אמר ג' כמ"ש בעה"ב נותן להם רק ג' ולא ד'? תירץ הסמ"ע – דשאני הכא דהטעה אותם ואמר להם שגם לאחרים השכיר בד', מה שאין כן התם דלא תלה השליח שכירתו בשכירות פועלים אחרים אלא אמר להם סתם בשלשה (ערוך השלחן – ולפ"ז אם השליח הטעה אותם שאמר בעה"ב אמר ג', צ' לשלם להם ד').

והש"ך (טו) – הקשה: אף שאמרו כמו שעשו חבריננו ואשתכח דיהיב להו יותר, מ"מ הרי בעה"ב פירש עשו עמי מלאכה בד' א"כ לא נתרצה להם ביותר מד', וא"כ הוי כאלו לא שכרו זה את זה כלל ונותן להם כפחות שבפועלים?

לפענ"ד – דט"ס הוא ונתחלף י' בה', וכך צ"ל "בואו עמי בי' כדרך שבאו חבריכם ואשתכח דבה', יהיב להו י' כו", דהוי כמו אמר בעה"ב ג' ושליח ד', ואמרו כמ"ש

ממה שיגבה צ' לתת לו מה שהבטיח ולא ממה ששווה לפני הפרעון.

פת"ש (ד): אם הבטיח לשכיר בשכרו דבר שלא בא לעולם כגון פירות דקל ולא אמר דקל לפירות:

קצות החושן – אף שאין חייב לתת לו הפירות עצמן, צ' לתת לו שווי הפירות כשיגדלו, שחייב שכירות חל אף על דבר שלא בא לעולם (ולפי זה ברור שביעקב ולבן בעקודים נקודים דהו"ל וולדות דבר שלא בא לעולם וקנה יעקב מלבן בשכירות, דנקנה אפילו דבר שלא בא לעולם).

והנתיבות כ' – א"צ לשלם רק כפי שווי הפירות בשעת גמר המלאכה, דאז חל חיוב השכירות.

אם נשרף החפץ

קצות החושן – חייב לתת לו מעות, כיון שלא יכל הפועל לקחת החפץ על כרכו של בעה"ב.

והנתיבות – כיון שבעה"ב יכל לתת לפועל החפץ בעל כרכו (אף שאינו קונה אותו, היינו שיתחייב לתת לו החפץ) לא גרע מאפותקי מפורש שאם נשרף אינו גובה משאר נכסיו, וההפסד לפועל.

אם היה אומר סתם כדרך בני העיר הולכים אחר הפחות.

ד. "ליתן לו חפץ בשכרו"

ערוך השלחן: אף שעצם השכירות א"צ קניין, זהו כדי להתחייב בדמי השכירות, אבל לקנות החפץ (שיתחייב לתת לו רק את החפץ) א"א בלא קניין, ולכן מתחייב רק בדמי החפץ.

קצות החושן (ד): אם המשכיר רוצה לתת לפועל החפץ והפועל רוצה מעות – לא חייב לתת לו מעות. אף שבמכר כשהמעות אינן קונות שניהם חוזרים (א"כ גם כאן שניהם יחזרו), שאני הכא כיון שהפועל לא יכול להחזיר פעולתו כמו במכר.

סמ"ע (יב): דווקא בחפץ דינא הכי ולא בשט"ח (וכמ"ש בפסקי מהרא").

ש"ך (יט) – ר"ל דבשט"ח אם לא יתן לו השט"ח א"כ לא נתקיים התנאי ולא יתן לו כלום, והשוכר שיעבד את עצמו לתת לו שכרו. לפי זה אם ירצה יתן לו מה ששווה השט"ח כפי מה שהוא שווה למכור כמו גבי מוחל שט"ח.

כ' קצות החושן – כיון שהבטיח לו רביעית

סעיף ה: ירד או עלה מחיר הפועלים וחזרו ונתפייסו

סעיף ה: א. שכר בעה"ב (פועלים) בעצמו בסלע, ונזדלזלה המלאכה (הוזלה

המלאכה) והראה להם בעה"ב פנים זועפות ופייסוהו בדברים, אינו יכול לומר: לא נתפייסתי אלא על דעת שתפחתו משכרכם כפי הזול, שהם יאמרו: לא פייסנוך אלא לדעת שנעשה המלאכה טובה וכן עשינו.

ב. הגה: ויש מחלקין לאס צעה"ב אמר בפירוש: איני נותן לכם אלא כך (כלומר סך מסוים, לאפוקי חזר בו בסתם – ש"ך), והיה יכול לחזור בלא תרעומת, אף על גב דחזרו ופייסוהו אינו נותן אלא כמה שאמר [נמ"י].

ג. וכן (הפוך) אם הוקרה המלאכה והם הראו לו פנים זועפות ופייסם בדברים, אינם יכולים לומר: לא נתפייסנו אלא על דעת שתוסיף על שכרינו כפי היוקר, שהוא ישיב: לא פייסתי אלא על דעת להוסיף לכם אכילה ושתייה וכן עשיתי.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (עז.): שכר בעה"ב פועלים, וזל עבדתא (ירד מחיר הפועלים), אימר בעה"ב (שמרד ורצה לחזור בו מהמחיר) הלכו הפועלים ופייסוהו וחזרו לעבוד. מד"ת מצי בעה"ב למימר ע"ד פחות שכירות נתפייסתי, קמ"ל שיכולים הפועלים לומר ע"ד שנעשה עבודה טוב יותר, וכן עשינו. כ"פ הטור.

ב. כ' ד"מ (ד) בשם נמ"י: כ' הרמב"ן, דאפילו אמר הבעה"ב אין רצוני ליתן לכם אלא כך וכך ופייסוהו, הואיל והיתה ביניהם קציצה תחילה צריך ליתן להם כפי תנאם הראשון, ודווקא במקום שהיה לפועלים תרעומת אם היה חוזר בו, אבל במקום דיכול בעה"ב לחזור ואפילו תרעומת ליכא עליו, אם התפייס בסתם דעל תנאי הראשון חזר, אבל אם אמר בפירוש אין רצוני אלא בכך וכך תנאו קיים.

ג. שם: (כן הפוך) אם הוקרה המלאכה והפועלים הראו לבעה"ב פנים זועפות ופייסם בעה"ב בדברים, אינם יכולין לומר

לא נתפייסנו אלא על דעת שתוסיף על שכרינו כפי היוקר, קמ"ל שיאמר בעה"ב ע"ד שאטרח עבורכם באכילה ושתייה, וכן עשיתי.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "ע"ד שנעשה מלאכה טובה"

ערוך השלחן: דביכולתם לתרץ פיוסים באיזה דבר שהוא, כיון שלא דברו בפירוש. ול"נ שא"צ לתת אמתלא כלל, אלא אם כן משמע מהפיוסים איזה הוספה או פחת.

ב. "ויש מחלקים"

ש"ך (כ): בעיר שושן השמיט הג"ה זו ולא ידעתי למה, ואולי לא ידע מקורה שהוא מהנמ"י בשם הרמב"ן והאחרונים, ודבריהם נכונים וברורים.

"והיה יכול לחזור בלא תרעומות"

ש"ך (כב): כגון שחזרו בהן הפועלים תחלה ובטלה שכירותם אלא שמנכה להם (וכדלקמן סימן של"ג ס"ד), ואח"כ נמלכו ורוצים לגמור המלאכה וחזר בו בעה"ב ואמר בפ"י איני נותן לכם אלא סך פלוני ופייסוהו (שאו אין תרעומת) יכול בעה"ב

הלכות שואל

ז"ו"מ ב"ש"מ: השואל זי"ב באונס, ובהמה שמתה מזומת

מלאכה, ואם שלוזה על יד בנו או עבדו, ובו ח' סעיפים

הנושאים שבסימן זה:

- סעיף א: שואל חייב באונסים..... 399
- סעיף א: שואל פטור אם מתה מחמת מלאכה..... 400
- סעיף ב: נכחש הבשר וסופו לחזור..... 402
- סעיף ג: השואל בהמה ובאו ליסטים בדרך ואנסוה ממנו..... 403
- סעיף ג: חתול שאכלוהו העכברים..... 404
- סעיף ד: מתי מתחייב במזונות בהמה ששאלה..... 406
- סעיף ה: השואל פרה ושלחה ע"י אחר..... 408
- סעיף ו: שלחה המשאיל ביד עבדו הכנעני ומתה, השואל פטור..... 409
- סעיף ז: א"ל השואל: הכישה במקל ותבוא מאליה..... 409
- סעיף ז: וכן בשעה שמחזירה לבעלים..... 410

הקדמה: פרשיות השומרים בתורה

ומ"ש עוד רמז לדין רביעי דהיינו שוכר
בהמה או כלים וכו'. בפרשת משפטים על
פסוק אם שכיר הוא בא בשכרו (שמות כב
יד)
פרש"י: פרשה שלישית שואל: וכי ישאל
וחייב בה את האונסין כשאין בעליו עמו

● שואל: שמות פרק כב:

(ג): וְכִי־יִשְׁאַל אִישׁ מֵעַם רֵעֵהוּ וְנִשְׁכַּר
אוֹמֶת בְּעֵלָיו אֵין עִמּוֹ שְׁלָם יִשְׁלָם:
(יד): אִם־בְּעֵלָיו עִמּוֹ לֹא יִשְׁלָם אִם־שָׁכִיר
הוּא בָּא בְּשֹׁכְרוֹ:

הלכות שואל: חו"מ – ש"מ

ופטר בבעלים.

המלאכה שעבודה שאל אותו, השואל פטור. כמו כן, אם היו הבעלים עמו בשעת שאילה, השואל פטור.

● "שואל" חייב אפילו על אונס, וכל שכן שהוא חייב על גניבה ואבידה ועל פשיעה. ברם, אם החפץ התקלקל מחמת

סעיף א¹: שואל חייב באונסים

סעיף א חלק 1: ^אהשואל מחברו בהמה או מטלטלים ונאנסו בידו, כגון שמת או נשבר או נשבה, חייב. (*) ואין צריך לומר שחייב בגניבה ואבידה.

^ב.(*) הגה: ודווקא שאירע האונס מכח השואל, אבל אם אירע האונס מכח המשאיל, פטור. ולכן מי שיש לו משכון אלכ עוצד כוכבים, והשאילו לחצרו ליקח עליו עוד מעות, ונשרף המשכון, פטור השואל, דהא בלאו הכי היה נשרף מכח המשאיל [מרדכי]...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

^א.ב"מ (צג.): תנן – השואל משלם הכל (חוץ ממתה מחמת מלאכה כדלקמן).
כ"פ הטור – השואל מחברו בהמה או כלים או כל מטלטלין ונאנסו בידו, כגון שמתה או נשבר או נשבה – חייב. ואין צ"ל שחייב בגניבה ואבידה.

^ב.ד"מ (ג): כ' מרדכי בשם מוהר"ם – ראובן שהיה לו משכון (יקר) בידי גוים המלוים ברבית, ושמעון הוצרך ללוות ובקש מראובן שירשהו ללוות גם על אותו המשכון שלו אשר ביד הגוי וכן עשה, ואחר כך נשרף בית הגוי וגם המשכון, שמעון פטור:

(א). דהא לא משך שמעון המשכון שיתחייב באונסין.

(ב). ועוד דהא בלאו הכי היה המשכון ביד הגוי בשביל חוב של ראובן והיה נשרף.

(ג). ואין ראובן יכול לומר לשמעון הא נפטרת מחובך על ידי משכוני זה, תתן לי (שלפי חוקי הגויים כשנשרף המשכון פקע שעבוד הגוי), דמשיא הוא דרחמי עליה דשמעון. כ"פ שו"ע (עב-מד) והרמ"א כאן.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

^ב. "שאירע אונס מכח השואל"

עיר שושן: אבל אם אירע שלא מחמת השואל, כגון השואל בית מחברו ונשרף באונס, אינו חייב לשלמו.
וכ' הסמ"ע (א) – ולא דק, דבכה"ג בלאו הכי פטור משום דאין דין שומרים בעבדים וקרקעות. כ"כ הש"ך (א) – ועוד דזה הוי מחמת השואל, כיון שהיה ברשותו.

"בלאו הכי היה נשרף"

נתיבות (ביאורים א): דווקא כשהתנה עם השואל שתיכף כשיפרע המשאיל מחויב השואל להוציא המשכון מהגוי, אבל אם

הלכות שואל: חו"מ – ש"מ

משפטי התורה (א-נח): ראובן שאל משכנו דירה לשבת עבור אורחיו. בשבת כשהלכו לבית הכנסת נכנסו גנבים וגנבו, מי משלם הגניבה?

תשובה: אם לא נעלו האורחים הדירה כראוי, האורחים חייבים.

ואם נעלו כראוי: אם גנבו דברים שנתן בעה"ב רשות להשתמש בהם, כגון מטות וכו' האורחים חייבים כדין שואל. ואם גנבו שאר חפצים, כגון כלי כסף וכו' שלא נתן להם רשות להשתמש פטורים שעל זה אינם שואלים.

איך האחרים מקבלים קניין השאלה? לפי הרמב"ם ע"י פתיחת הדלת וסגירתו, ולפי הנתיבות עצם ההשתמשות הוא קניין שמחייבם באונסים כשואל.

ואם האורח לא מוכן לשלם, יכול בעה"ב לגבות מראובן ששאל הדירה לאורחים מדין ערב.

נתן לו רשות לשעבדו אף אחר שיפרע חוב שלו, אז אם נשרף אחר שפרע חוב שלו חייב השואל בכולו, אבל אם נשרף קודם אינו חייב לשלם רק כפי ערך.

וה"ד כשהמלוה גוי, אבל הוא ישראל דקנה המשכון, בכל גוונא חייב השואל כנגד חובו, דהו"ל כאילו נתן רשות למלוה להקנות בו לשמעון כנגד מעותיו.

"פטור הסואל, דהא בלא"ה היה נסרק"

כ"פ בשו"ע (עב-מד): ראובן שהיה לו משכון ביד עובד כוכבים המלוה ברבית, ושמעון הוצרך למעות, ובקש מראובן שירשהו ללות ממנו על אותו משכון, ועשה כן, ונשרף המשכון ביד העובד כוכבים, פטור שמעון מלשלם לראובן דמי המשכון.

ש"ך (ב): פטור – המרדכי הביא ב' טעמים לדבר: (א). דהא בלאו הלוואתו נמי היה נשרף הבית, (ב). לא עשה השואל שום מעשה קניין שיתחייב עליו.

סעיף א²: שואל פטור אם מתה מחמת מלאכה

סעיף א חלק 2: א. אבל כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מבעיא אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה, פטור.

ב. והוא שלא ישנה לעשות בה דבר אחר חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה. שאם שינה ועשה בה מלאכה אחרת חוץ מהמלאכה ששאלה בשבילה, אפילו היא קלה ממנה, תלינן דמחמת אותה מלאכה ששינה מתה.

ג. ואפילו באותה מלאכה עצמה אפשר לשנות (ומקרי שינוי להתחייב בה – סמ"ע), כגון ששאלה לחרוש, וחרש בה ביום ובלילה שלא כדרך כל הארץ.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"מ (צו:): איבעיא להו: כחש בשר מחמת מלאכה מאי? אמר רבא: לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה – נמי פטור. דאמר ליה: לאו לאוקמא בכילתא (בכילה אלא להשתמש בה) שאילתה (וביאר הרב שפיץ – שבשואל יש שני מצבים של פטור: א.) שמירה בבעלים פטור מהתורה, (ב.) מתה מחמת מלאכה פטור מדרבנן).

ב. ב"מ (צו:): ההוא גברא דשאל דוולא מחבריה, איתבר. אתא לקמיה דרב פפא, אמר ליה: אייתי סהדי דלא שנית ביה, ואיפטר.

פרש"י: ואפטר – דהו"ל מתה מחמת מלאכה שפטור.

כ"פ הטור: כל קלקול שאירע בה מחמת מלאכה ששאלה בשבילה, לא מיבעיא אם הוכחשה מחמת מלאכה שהוא פטור מכל, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה פטור.

"דלא שנית ביה"

כ' הרמב"ם: שאל בהמה מחברו לחרוש בה, ורכב עליה או דש בה (ששינה) ומתה (בשעת רכיבה או דישה) – חייב.

וכ' ה"ה – טעמו, כיון ששינה ממה ששאלה, אפילו היתה מלאכה קלה זו שעשה בה ממלאכה ששאל חייב.

ג. ואפילו באותה מלאכה אפשר לו לשנות ויתחייב כגון ששאלה לחרוש וחרש בה ביום ובלילה שלא כדרך כל הארץ חייב, וכן כל כיוצא בזה. וכמ"ש הרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "אלא אפילו מתה"

סמ"ע (ג): טעמו, כיון דלא שינה בה וברשות בעלים עבד בה מלאכה, הבעלים הפסידו לנפשם, דלא היה להם להשאיל פרה למלאכה שאינה יכולה לעמוד בה.

"מחמת מלאכה פטור"

קצות החושן (א): יש להסתפק אם התנה השואל להתחייב מחמת מלאכה אם בעי קניין או לא?

שכ' תוס': מתנה שומר חנם להיות כשואל בדברים בעלמא, ובעבדים ושטרות וקרקעות בעינן קניין.

טעמו (דעבדים ושטרות דבי קניין)?

א.) כיון שעבדים ושטרות אף משבועה פטורים לכן בעי קניין.

ב.) אי נמי כיון שמתחייב כשואל כסבורים העולם שהשאל לו (ויש לו בזה כבוד) בהאי הנאה משעבד נפשיה ואף בלא קניין מהני. לפי טעם זה דסוברין שהשאל לו, א"כ

טפי משואל (להתחייב במתה מחמת מלאכה) לא מתחייב (שהרי אין לו הנאה יותר בזה שמתחייב מחמת מלאכה) אלא בקניין.

אבל לתירוץ הראשון שבתוס' שם, שדווקא בעבדים וקרקעות שפטורין אפילו משבועה בעי קניין, לפ"ז אפילו שואל יכול לחייב עצמו יותר מדינו.

מיהו בשיטה מקובצת – משמע דמצי לחייב עצמו במתה מחמת מלאכה בדיבור בעלמא. (ראה שם בקצות דעות לכאן ולכאן)

לסיום מסכם קצות החושן: מידי ספיקא לא יצאנו, ופטור השואל אפילו התנה אלא אם

כן קנו מידו.

והנתיבות (ביאורים ב) – לפענ"ד נראה, דלכו"ע השואל יכול לחייב עצמו במתה מחמת מלאכה (אף בלא קניין). עיין שם בטעמו.

ב.

"אפילו היא קלה"

סמ"ע (ד): ואף דמבואר בסימן (ש"ח-ד) דמותר לשנות למלאכה אחרת שאינה

כבידה, מ"מ הכא הכי קאמר, שאם שינה אפילו לקלה ומתה שיש שום ענין לתלות שמחמת השינוי מתה חייב (כמו ברמ"א סימן ש"ט – ב' דתלינן באויר המקום).

כ"כ הנתיבות (ח' ג) – והוסיף, אבל כשאין שום צד לתלות האונס בשינוי פטור, דהא אפילו בהשאל לאחרים ונפסד ויש ראייה שלא שינה השני פטור כמבואר בסימן שמ"ב.

סעיף ב: נכחש הבשר וסופו לחזור

סעיף ב: א. נכחש הבשר מאליו, וסופו לחזור – פטור. ב. אבל אם נכחשה מאליה ומתה אחר כך, שהוא חייב לשלם, כיון שאינה בעין משלם כמו שהיתה בשעת שאלה.

(שלא מחמת מלאכה) חייב לשלם (שהשואל חייב בכל), ומשלם כשעת שאלה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"וסופו לחזור פטור"**

סמ"ע (ו): דאין דין שבת בבהמה. וכתבתי בדרישה – שנראה שכאן כיון שנכחש מאליו ולא מחמת פשיעה לכו"ע (אף לחולקים על חכמי צרפת) פטור הטור. ואף ששואל חייב באונסים, כאן שסופו לחזור פטור. ודלא כהב"י – שהבין שזו מחלוקת חכמי צרפת וי"א.

והש"ך (ד) – חולק על הסמ"ע, כיון שהשואל חייב אף בהיזק דמימלא, א"כ מה לי היזק בידיים או ממילא, ולכן דברי

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. ב"ק (פו.): הכהו על ידו וסופה לחזור: אביי אמר – נותן לו שבת גדולה (נזק) ושבת קטנה (שבת). ורבא אמר – אינו נותן לו אלא שבתו שבכל יום ויום (שבת). דאביי חשיב ליה נזק כיון דאפחתיה מכספיה, ורבא לא חשיב ליה נזק כיון דסופו לחזור.

ולפ"ז כ' הרא"ש: השוכר בהמה מחברו ועלה בה מכה ברגליה בפשיעת השוכר, כגון ששינה בה ולא הוי מחמת מלאכה: פסקו חכמי צרפת – כיון דסופה להתרפאות מאותה פציעה פטור מלשלם דמי נזקו דלא הוי אלא שבת (ואין שבת בבהמה).

ב. כ' הטור: אבל אם נכחשה מאליה ומתה

לקדמותה בלא ריפוי, בכלל נזק הוא ומחויב לשלם, אבל כל שאפשר לחזור לקדמותה בלא ריפוי רק שצריך ריפוי למהר רפואתה פטור. והמזונות, בזמן שאין יכולה לעשות ולאכול, מחויב השומר לשלם.

והחזון איש כ' – שהוצאות הריפוי בכל מקרה אינם בכלל נזק, ופטור.

ב. "כיון שאינה צעין משלם כשעת שאלה"

סמ"ע (ז): דאמרינן תחילת כחישתה תחילת מיתתה היא ומאותה שעה נתחייב לשלם.

הב"י וסייעתו נכונים והעיקר דגם כאן יש חולקין דחייב. והוי ספיקא דדינא.

נתיבות (ח' ד): וסופו לחזור – ודווקא כשסופו לחזור לקדמותו לגמרי בלי שום חסרון, דאז לא חשיב נזק, אבל אם כשתחזור יחסר אפילו קצת מהעור שתעשה צלקת, חייב לשלם כל ההיזק, דהיינו במה שנודלזלה מחמת חבלה אם ירצה למוכרה תיכף. ולכן מי ששכר בהמה מגוי ובא אחד והזיקה שאין השוכר יכול לעשות מלאכתו במשך הזמן של השכירות, חייב לשלם דמי שכירותו.

שם: לענין הריפוי, כל שאי אפשר לחזור

סעיף ג¹: השואל בהמה ובאו ליסטים בדרך ואנסוה ממנו

סעיף ג חלק 1: ^א. השואל בהמה מחברו לילך דרך ידוע, ובאו עליו לסטים

באותו הדרך, או חיות רעות, ואנסוה ממנו – חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה.

ב. הגה: ויש חולקין בזה וסבירא להו ללא מיקרי מחמת מלאכה, דהרי אף בלא הליכת הדרכ איפשר שיצא לה אונס כזה [טור בשם הרא"ש]...

❖ שורשי הלכה (המקורות)

א. הרמ"ה: מי ששואל בהמה לילך דרך ידוע ובאו עליו ליסטים באותו הדרך או חיות רעות ואנסוה ממנו חשיב שפיר מתה מחמת מלאכה, כיון שמחמת הדרך ששאלה לילך בה הוליכה ונאנסה.

ולמד כן ב"מ (צז): ההוא דשאל שונרא מחבריה ואכלה עכברים טובא ומתה דהוי מחמת מלאכה אף על פי שלא הרגתה המלאכה גופה כיון שבמלאכה ששאלה לצרכה מתה בגרמתה (עיין ביתר פירוט

לקמן סעיף ג חלק 2).
ב"י – פ' שלא הרגתו האכילה עצמה אלא מחמת שאכלה הרבה עכברים מתה.
ובפרישה – ול"נ דעיקר המלאכה דשאלה לא היתה לאכול אלא להרוג, אלא שהאכילה באה ממילא.

ב. והרא"ש – חולק, לא הוי מחמת מלאכה. ול"ד לחתול שבאותה מלאכה עצמה נאנסה, והוי שואל בהמה למהלך יום ומחמת ההילוך מתה, אבל נאנסה בדרך (ע"י ליסטים), אונס אחר הוא ואינו מחמת

ב. "ויש חולקים"

ש"ך (ה): וכן נראה עיקר. וכמ"ש הרמב"ן: קשה ולמה מתה מחמת מלאכה פטור, הרי מתה מעצמה חייב אף דמלאך המות הוא דקטלה, כ"ש שמתה מחמת מלאכה שהוא גרם לה יהיה חייב?

וי"ל – דשואל ודאי חייב בכל האונסים אבל לא בפשיעה דמשאיל, וכאן משאיל פשע בה שהשאילו למלאכה שאינה יכולה לסבול אותה. כ"כ הרשב"א והריב"ש והנתיבות.

א"כ כאן (בליסטים) שלא פשע המשאיל חייב השואל. ול"ד לשונרא דקטלוה עכברים דהשאילה לצורך עכברים.

הרב שפיץ: השואל מחברו בגד לילך לחתונה, והתלכלך בחתונה, מי צ' לשלם על ניקוי הבגד, האם זה מקרי מחמת מלאכה?

יש שכתבו – לפטור מחמת מלאכה וכדעת המחבר.

■ **אך** למעשה יש לחייבו, והראיה ממסכת גידה – אשה ששאלה חלוק מחברתה ונתלכלך בכתם, השואלת חייבת לנקותה.

■ **ועוד** שאין לפטור מחמת מלאכה, דווקא כשלא היתה אפשרות אחרת כלל דהוי אונס, אבל בבגד אם היה נזהר מספיק לא היה מתלכלך, לכן חייב.

המלאכה, שאף בלא המלאכה אפשר שתאנס.

ובבדק הבית כ' – דהוי מחמת מלאכה, שהרי אין חיות וליסטים מצויים בעיר, ומחמת המלאכה שהלכה חוץ לעיר נאנסה, דהוי מחמת מלאכה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. **"חשיב מחמת מלאכה"**

הרב שפיץ: נפק"מ לימינו – מי ששאל רכב מחברו, כשהגיע לרמזור עצר, ורכב שבא מאחוריו פגע בו מאחור, ונמלט, מי צריך לשלם (את ההשתתפות העצמית, שהשאר הביטוח משלם)?

לפי המחבר – הנזק על המשאיל, דהוי מחמת מלאכה.

ולפי הרמ"א – על השואל לשלם, דלא הוי מחמת מלאכה.

להלכה: המוציא מחברו עליו הראיה ואי אפשר להוציא מהשואל, אלא אם כן תפס המשאיל.

"ליסטים באותו הדרך"

נתיבות (ביאורים ה): ודווקא באנסוה, אבל נגנבה בדרך חייב, דכל דאפשר שיבוא לה אונס כזה אפילו לא היה בדרך חייב, דלא הוי מתה מחמת מלאכה.

סעיף ג: חתול שאכלוהו העכברים.

סעיף ג חלק 2: אכל המשאיל לחצרו שונרא (חתול) לרדוף עכברים, ואכלוהו העכברים – מיקרי מחמת מלאכה, דכא לה האונס מחמת המלאכה, וכל כיוצא בזה

[טור].

ב. זהמה שנתייגעה במלאכתה ונתחממה ומתה אחר כך, או נכסלה בדרך ונפלה ומתה, מיקרי מחמת מלאכה.

ג. ודווקא שהרגיש בעודו במלאכה, אבל אם לא הרגיש מיד, לא יכול להיפצע דמתה מחמת מלאכה, דלמא צלחו הכי נמי היתה מתה [שם בשם ר"י והרא"ש].

ממש.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

וכן מבואר ממ"ש הרמב"ם: השואל כלים או בהמה וכו' אפילו נאנס אונס גדול חייב לשלם הכל, בד"א שנאנס שלא בשעת מלאכה אבל אם שאל בהמה מחברו לחרוש בה ומתה כשהיא חורשת הרי זה פטור, אבל אם מתה קודם שיחרוש בה או אחר שחרש בה הרי זה חייב לשלם.

והרמב"ן חולק עליו – אף שמתה אח"כ הוי מחמת מלאכה שפטור.

כ"כ ה"ה – שלא נזכר בגמרא שעת מלאכה אלא מחמת מלאכה, והכוונה שכל שלא שינה בה מהמלאכה ששאלה והיא נתיגעה מחמת המלאכה שעשה בה ומתה אפילו שלא בשעת מלאכה פטור. כ"כ הרמב"ן והרשב"א.

ג. כ' הרא"ש: אם לא הרגיש בה עייפות

טורח הדרך, לא יוכל להישבע דמחמת מלאכה מתה, דשם אף אם היתה עומדת על אבוסה היתה מתה. ב"י – תימה אטו משום שמא מחייבין ליה, אדרבה זה ראה דכיון דמתה בדרך מסתמא מחמת מלאכה מתה ואין צריך להישבע אלא שמתה בדרך ופטור.

א. ב"מ (צז): ההוא גברא דשאל שונרא מחבריה, חבור עליה עכברי וקטלוהו (התאחדו העכברים נגדו והרגו אותו).

יתיב רב אשי וקמיבעיא ליה: כי האי גוונא מאי? כי מתה מחמת מלאכה דמי, או לא (שמא הוי כשינוי מדרך ההשתמשות בחתול)? אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרונא משמיה דרבא: גברא דנשי קטלוהו – לא דינא ולא דיינא (דהוי מחמת מלאכה).

איכא דאמרי: מיירי דאכיל עכברי טובא וחביל ומית, האם הוי מחמת מלאכה? יתיב אמר ליה רב מרדכי לרב אשי, הכי אמר אבימי מהגרונא: גברא דנשי קטלוהו (שבעל הרבה בעילות ומת) לא דינא ולא דיינא (דהוי מחמת מלאכה).

ב. רמב"ם: השואל מחברו בהמה לילך בה למקום פלוני ומתה תחתיו באותו הדרך, או ששאל דלי למלאות ונקרע ונפל לבור בשעת מילוי – פטור (דהוי מתה מחמת מלאכה) שלא שאלה אלא לעשות מלאכה זו והרי לא שינה.

ב"י: משמע דווקא מתה בשעת מלאכה

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א.

"אכלוה העכברים"

סמ"ע (ח): והוא הדין אם שאל כלים להלחם עם השונאים ונפלו בני העיר ליד השונאים ולקחו הכלי זיין, הוה מחמת מלאכה ופטור על הכלים, כ"כ בתרומת הדשן (שכ"ח) וד"מ.

אבל הש"ך (ו) – בסמ"ע והביא ראיה לזה מעכברים שהרגו החתול. אבל אינו דומה, שבחתול מיקרי מתה מחמת מלאכה שמחמת שרצתה להרוג העכברים חברו עליה והרגוהו, וא"כ פשע המשאיל (שלא נתן לו חתול חזק יותר). אבל בכלי המלחמה אין הכלים עושים המלאכה רק הלוחמים, וקרי מתה מחמת מלאכה שלא נצחו מלחמה, ולא פשע המשאיל. והלכך על הכלים הו"ל אונסים וחייב.

ובנתיבות (ביאורים ו) כ' – דאם באו על עסקי נפשות דפטור השואל ואפילו שואל שלא מדעת, וכן השואל כלים להציל מן הדליקה.

ב.

"לא יוכל להישבע"**סעיף ד: מתי מתחייב במזונות בהמה ששאלה**

סעיף ד: א. השואל בהמה, חייב במזונותיה משעה שמשכה עד סוף ימי שאלתה.

ב. הגה: ויש אומרים ללא צענין מסיכה, אללא מיד שנסתלקו הצעלים [טור כדעת הר"י והרא"ש] וע"ל ריש סימן רכ"א וס"ז.

ג. ואם כחש בשרה כחשא דלא הדר, חייב לשלם מה שפחתה בדמים. ואם היה הכחש מחמת מלאכה, פטור, וישבע שבועת השומרים שמחמת מלאכה כחשה.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (צט.): אמר רב הונא: השואל קרדום מחברו, בקע בו – קנאו, ואינו יכול לחזור בו משאיל. לא בקע בו – לא קנאו. ויכול לחזור בו משאיל.

ופליגי על ר"א דאמר – כדרך שתקנו משיכה בלקוחות כך תקנו משיכה בשומרים.

להלכה:

ב. הרא"ש – השומר הזה מיד כשמקבל עליו לשמור או שאמר הנח לפני ונסתלקו הבעלים משמירתו חייב עליו אם פשע אף על פי שלא משך. כ"כ הר"י

א. והרמב"ם כתב – שאינו חייב עד שימשוך ובמקום שמשיכה קונה.

וכ' הב"י: דחייב מזונותיה תלוי בחיוב שמירתה, וכיון דלהרא"ש זמן חיוב שמירתה הוא משעה שנסתלקו הבעלים משמירתה ממילא הוא זמן חיוב מזונותיה מאותה שעה, ולרמב"ם – חייב במזונותיה משעה שמשכה.

ג. ב"מ (צו:): איבעיא להו: כחש בשר מחמת מלאכה מאי? אמר רבא: לא מיבעיא כחש בשר מחמת מלאכה דפטור, אלא אפילו מתה מחמת מלאכה – נמי פטור. כ' הטור: נכחש הבשר מאליו וסופו לחזור פטור (הא אין סופו לחזור חייב).

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

א. "השואל בהמה"

קצות החושן (ה): שואל הוא כשכל הנאה שלו, והיכא דבעלים נהנין גם כן הו"ל דין שוכר ופטור מאונסין. ונראה דאפילו נתן השואל לבעלים פחות משווה פרוטה תו לא הוא עלה דין שואל כיון דגם הבעלים נהנין מיהת (אף דש"ש לא הוא בשכרו בפחות משווה פרוטה, מ"מ לגבי משאיל סגי לה בפחות משווה פרוטה כיון דהא לא הוא כל הנאה שלו).

"משעה שמשכה"

נתיבות (ח ח): ואם התחיל להשתמש, אפילו בלא משיכה ובלא סילוק שמירה נתחייב באונסין.

ש"ך (ח): כיון שמשך הבהמה או הכלי חייב גם באונסים אף על גב שלא נשתמש בהן.

ומי שהפקיד כלי אצל חברו בין שהוא ש"ח או ש"ש ואח"כ נתן לו רשות להשתמש בו הוא שואל אף על פי שעדיין לא נשתמש בו.

נתיבות (ביאורים ח): ויש לעיין בשואל שלא משך וגם לא היה סילוק שמירה ונשתמש בה, כגון ששאל ספסל לישב עליו בחצר המשאיל ואצל המשאיל או ספר ללמוד ממנו ולמד ממנו בלא הגבהה ומשיכה ונאנס מידו אם נתחייב? ונראה לפענ"ד דודאי חייב בזה, ע"ש טעמו.

ב. "מיד שנסתלקו הבעלים"

סמ"ע (ט): אף דהמשאיל יכול לחזור בו כל זמן שלא משך הבהמה, מ"מ כיון דלא חזר בו ונסתלק הבעל משמירת הבהמה

מחמת שקיבל השומר שמירתו עליו, נתחייב באונסין.

ש"ך (ט): כ' בת' נ' לב – שיכול המוחזק לומר קים לי כהרמב"ם דבלא משיכה לא התחייב.

ג. "ונשבע שבועת השומרים שמחמת

מלאכה כחשה"

הקשה קצות החושן (ו): לפי דעת השו"ע (רצ"ד-ב') – עיקר שבועה הוא

שאינו ברשותו אבל נאנסו מדין גלגול, וכיון שהפרה כאן ליכא שבועה שאינו ברשותו ולמה צריך להישבע שכחשה מחמת מלאכה?

ונתיבות (ביאורים ט) תירץ – הטעם שכתבו הפוסקים לעיל דשלא פשע הוא רק גלגול, הוא מטעם דאחזוקי אינשי בפושעים לא מחזקינן, ובשואל דחייב באונסין והחשש הוא שמא נאנס, ודאי דשבועה אם מתה מחמת מלאכה היא עיקר שבועה.

סעיף ה: השואל פרה ושלחה ע"י אחר

סעיף ה: א. השואל פרה מחברו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו

(היינו שכירו ולקיסו – נתיבות) או ביד עבדו, אפי' שלחו לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל, ומתה קודם שתכנס לרשות השואל – הרי זה פטור.

ב. ואם אמר לו השואל: שלחה לי ביד בני או ביד עבדי או ביד שלוחי או ביד בנך או ביד עבדך העברי (לאפוקי כנעני – סמ"ע) או ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל: הריני משלחה לך ביד בנך או עבדך או ביד שלוחך או ביד בני או ביד עבדי העברי או ביד שלוחי, ואמר לו השואל: שלח, ושלחה ומתה בדרך – הרי זה חייב.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (צח:): משנה.

א. השואל את הפרה ושלחה לו ביד בנו (של המשאיל), ביד עבדו, ביד שלוחו, או ביד בנו, ביד עבדו, ביד שלוחו של שואל, ומתה – פטור (מפני שעדיין לא התחילה השאלה).

ב. אמר לו השואל: שלחה לי ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי, או ביד בנך, ביד

עבדך, ביד שלוחך, או שאמר לו המשאיל: הריני משלחה לך ביד בני, ביד עבדי, ביד שלוחי או ביד בנך, ביד עבדך, ביד שלוחך, ואמר לו השואל: שלח, ושלחה ומתה – חייב (כי הם שלוחים של השואל, ונחשב הדבר כמו שקבל השואל את הפרה בעצמו). וכן בשעה שמחזירה.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

ב. "אם אמר לו השואל שלחה לי"

נתיבות (ביאורים יא): כ' בשיטה מקובצת
שהקשה הר"ן – איך נעשו שלוחיו של
שואל, והלא השואל לא דיבר עמהם
ושלוחיו של משאיל הן ולא של שואל?
ותירצו ב' תירוצים:

(א). הוי כאילו אמר לו אמור לו בשמי
שיביאה לי, וכיון שאמר לו וקיבל על
עצמו, נעשה שלוחו של שואל.
(ב). והר"ן תירץ – דהכא מטעם ערב חייב,
דהוי כאילו אמר לו תן מנה לפלוני
ואתחייב לך, דכל מי שמוציא ממון
מרשותו על פי חברו נתחייב לו חברו כדין
ערב.

סעיף ו: שלחה המשאיל ביד עבדו הכנעני ומתה, השואל פטור

סעיף ו: שלחה לו המשאיל ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר ליה
השואל: שלח, ומתה – פטור, שידו כיד רבו ועדיין לא יצאה מרשות המשאיל.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

ב"מ (צט.): ביד עבדו חייב, הרי יד עבד
כיד רבו?

✓ אמר שמואל – בעבד עברי, דלא קני
ליה גופיה.

רב אמר – אפילו תימא בעבד כנעני,
נעשה כאומר ליה: הכישה במקל והיא
תבא.

פרש"י: יד עבד כיד רבו – ולא יצאה
מרשות משאיל, והוי כאילו הוליכה
המשאיל עצמו, ולא השואל פטור.

סעיף ז: א"ל השואל: הכישה במקל ותבוא מאליה

סעיף ז: אמר לו השואל: הכישה במקל והיא תבא מאליה, ועשה המשאיל
כן, אין השואל חייב בה עד שתכנס לרשותו.

❖ שורשי הלכה (המקורות)

לעיל (צט.): ביד עבדו חייב. הרי יד

עבד כיד רבו?

שמואל אמר – בעבד עברי דלא קני ליה גופיה.

רב אמר – אפילו תימא בעבד כנעני באומר לו הכישה במקל והיא תבוא.

איתמר: כיון שיצאת מרשות משאיל ומתה חייב. נימא מסייע ליה: השאילני פרתך.

ואמר ליה: ביד מי? ואמר ליה: הכישה במקל והיא תבא, כיון שיצאת מרשות

משאיל ומתה – חייב. – אמר רב אשי: הכא במאי עסקינן – כגון שהיתה חצרו

של שואל לפניו מחצרו של משאיל, דכי משלחה לה ודאי להתם אזלא (שאל"כ

פטור).

להלכה: הכישה במקל

● רמב"ם – פטור.

ב"י: דסל ששמואל חולק על רב, והלכה כשמואל. כ"כ התוס' בשם ר"ח, הרי"ף, ונמ"י בדעת הר"ן.

● והרא"ש – פסק שחייב.

ע"פ התוס' שכ' – ששמואל לא חולק.

ב"י: קי"ל כהרי"ף והרמב"ם.

❖ ענפי הלכה (האחרונים)

"הכישה במקל"

ש"ך (י): כן הוא דעת הרמב"ם, וכן עיקר.

אבל הרא"ש אזיל לשיטתו שמשעה

שנסתלקו הבעלים מתחייב באונסים. אבל

לפי הרמב"ם שרק במשיכה מתחייב א"כ

פטור.

וא"כ קשה על הרמ"א שלא כ' כאן דעת

הרא"ש כמו ב (רצא-א).

סעיף זז: וכן בשעה שמחזירה לבעלים

סעיף זז: א. וכן בשעה שמחזירה השואל לבעלים, אם שלחה ביד אחר ומתה

קודם שהגיע לרשות המשאיל – הרי זה חייב, שעדיין היא באחריות השואל.

(*) ואם שלחה מדעת המשאיל ע"י אחר ומתה – פטור.

ב. (*) (וי"א דהוא הדין אם החזירה ליד אשת המשאיל ונאנסה, חייב) [ב"י מס"ב בשם

הרשב"א] (ועיין לעיל דסיומן ע"ב סל"א, ובס"ס ק"כ מ"ס מזה, ועיין לעיל סי' רכ"א

סעיף כ"א).

ג. שלחה ביד עבדו הכנעני, אף על פי שאמר לו המשאיל: שלח, אם מתה בדרך

– חייב, שיד העבד כיד רבו ועדיין לא יצאה מיד השואל [כדלעיל סעיף ו].

ד. בד"א, כשהחזירה תוך ימי שאלתה, אבל אם החזירה אחר ימי שאלתה, יצתה

מדין שאילה והרי הוא כשומר שכר.

שאלות ממבוזני הרבנות הראשית

באדיבות ארץ חמדה מכון גבוה ללימודי היהדות ירושלים,
ולעקיבא כהנא על הקובץ. הזכויות על השאלות שמורות להם

(www.erezhemdah.org)

סימן רצ"ב

1. הגביה ארנק על מנת לקנות דינר, האם נקרא שולח יד על הכל? סעיף ב'.
2. שולח יד על ידי שליח מי חייב השליח או המשלח? סעיף ה, ב"מ מד. אימתי חייב המשלח, ומה הבעיה בדין זה. קצות ונתיבות
3. היה בידו מעות של פקדון והשתמש בהם בין ברשות ובין שלא ברשות והרוויח בהם למי מגיע הרווח. אם תבע ממנו בעל הפקדון ואמר לו אני רוצה להרויח לעצמי, מה הדין? ומה הדין במלווה ולווה. מה הדין בתובע גולן על הדמים שגזל ממנו (4*)⁴⁹. סעיף ז רמ"א
4. המבטל כיסו של חברו האם חייב? ומה הדין בהרוויח כסף של חברו בלא רשותו? סעיף ז' וראה גם סימן שלג סעיף ב'
5. מסר פקדון של חברו לגנבים שבאו אצלו, מתי הוא פטור והאם יש חילוק בין שומר לאינו שומר ומי גרוע יותר (2*) סעיף ח'.
6. א. אדם הפקיד אצל חברו חפץ והנפקד ערבו עם חפציו הדומים לזה. ונגנב חלק מהם של מי ההפסד.
ב. אם שניים הפקידו אצל אחד חפצים שווים ונגנב חלק מהם איך דנים בזה והאם יש חילוק איזה סוג חפץ? (2*) סעיף י בהגהת הרמ"א.
- ג. ראובן קבל משמעון עשרת אלפים שקל כדי להוליכם לעיר אחרת. גם לוי העביר בידי ראובן סכום של אלפיים שקל בכדי להוליכם לאותה כתובת. אם כל הכסף הכניס ראובן לארנקו שבו היו אלף שקל משלו בדרך התנפלו שודדים על ראובן ולקחו מארנקו סכום של אלפיים שקל, כיצד יחלק סכום הכסף שנותר בארנק? הסבר.
7. מי שהפקיד אצל חברו סכום גדול של דולרים והנפקד שמע שמחיר הדולרים עומד לרדת האם רשאי למוכרים לפני הפיחות או לא. סעיפים טז-יח. האם יכול לקחנו לעצמו? סעיף יט.

⁴⁹ הערה: כשמופיע * - פירוש כמה פעמים הופיעה שאלה במבחנים קודמים. דוגמא: 3* – שאלה זו הופעה 3 פעמים בבחינות קודמות.

בחינות הסמכה לדיינות

סימן רצ"ג

1. ארבעה שומרים שקבלו שמירה לזמן קבוע, האם יכולים השומרים לחזור בהם בתוך הזמן, והאם בעל החפץ יכול לחזור בו בתוך הזמן. שם שז, סימן שמא' סעיף א', סימן עד קצות א'

סימן רצ"ד

1. שמעון שהפקיד אצל ראובן פקדון וכשבא המפקיד לדרוש את הפקדון טען הנפקד שנגנב או נאבד במקום כלשהוא, והמקום היה ידוע כמקום שמתאספים בו אנשים. האם הנפקד יהיה חייב שבועה שהוא דובר אמת ולא פשע או שחייב להביא ראיה אחרת. סעיף ב, ג.

סימן רצ"ה

1. שואל שהתנה שיהיה דינו כשומר חנם ונגנב הפקדון, והשואל רוצה לשלם, ועדיין לא שילם, ונמצא הגנב, האם השואל זוכה בכסף?
2. ראובן הפקיד אצל שמעון דבר חביב עליו אך בסך הכל שווה פרוטה אחת. שמעון מכחישו או טען שנגנב ממנו. האם חייב שבועה או לא? האם הנפקד צריך שיודה במקצת ואח"כ ישבע או אפילו כפר הכל? סעיף ג'

סימן רצ"ז

1. הפקיד אצל חברו בעדים או שלא בעדים ומת הנפקד, מתי רשאי המפקיד להוציא את הפקדון מן היתומים?

סימן רח"צ

1. ראובן הפקיד אצל שמעון ארנק סגור וחותרם ואמר לו שהארנק מכיל דולרים ופשע שמעון בשמירתו ונתחייב בדין כדין שומר חנם. אך הם חלוקים בסכום הכסף שהיה בארנק, המפקיד טוען שבתוך הארנק היו עשרת אלפים דולרים ואילו הנפקד טוען שאינו יודע כמה הכיל הארנק, אך אינו מאמין שהיה בו סכום גדול כל כך, מאחר והמפקיד אינו אדם אמיד? מה הדין? סימן שא סעיף א.
2. המפקיד שטרות של חברו והתנה השומר שיהיה חייב בשטרות בדיני השומרים, האם צריך קניין או מתחייב בדברו בלבד? סעיף ד', ב"מ צד. ב"מ נח. תוס' שם רמב"ם, עיין רצ"א שאלה קצג שאלה 3
3. א. בדיני השומרים קי"ל דאין נשבעים על הקרקעות ועל ההקדש והעבדים, האם נשבעים שבועה שאינה ברשותם או לא.
ב. האם ישנה שבועה אחרת כל שהיא או כלל לא. סעיפים א-ג.

בחינות הסמכה לדיינות

4. השוכר או השואל דירה מחברו ופשע ולא נזהר ונשרפה הדירה, במה יהיה חייב ובמה יש פוטרים.
5. מסר לשומר שכר לשמור אילנות טעונים פירות, ולא שמר כראוי ונגנבו הפירות, האם חייב השומר לשלם לבעלים? סעיף ה.
6. מה דינם של גבאי צדקה בזמנינו שיש קופות צדקה עירונית, או שכונתית המקבלים צדקה מהתורמים, כשפשעו הגבאים, בטרם שהעבירו לקופה. האם חייבים להשיב לקופה? ומה הדין שנגנב מהגזברים המחלקים? סעיף ה ונו"כ, ועיין נתיבות עב סק"ט אם הוא כשומר אבידה.

סימן ש"ג

1. ראובן הפקיד אצל שמעון חפץ לשומרו כשומר חנם, לימים נפלה דליקה בביתו של שמעון, והלה עסק תחילה בהצלת חפציו הפרטיים, ובינתיים נשרף החפץ של ראובן. האם ניתן לחייב את שמעון? ציין מקור. ש"ך סק"ז, קצות ונתיבות
2. א. שומר שכר שפשע בשמירתו ובעליו היו עמו, האם זכאי המפקיד שלא לשלם לו שכרו? ציין מקור. ראובן קבל משמעון חפץ לשומרו כשומר שכר, לבסוף נאנס החפץ על ידי שודדים. שמעון המפקיד שהפסיד את החפץ מסרב לשלם לראובן את שכרו. האם יש הצדקה לסירובו? הוכח (*2). בבא מציעא נח ע"א ובהגהות רע"א שם ששולח להגהות מרדכי. ש"ך סימן שה סק"ב, וכאן סעיף ג וש"ך סק"ג וקצות, נתיבות, פת"ש שם

- ב. מה הדין בשומר שכר שהתנה להיות כדין שומר חנם ונגנב. האם מגיע לו שכרו? ש"ך סק"ב. שומר שכר שנגנב או נאבד, האם מפסיד שכרו? מאירי ב"מ שם, וקצות רכז סק"א וחזון איש ב"ק ז - יח. שומר שכר שיש לו פטור של בעליו עמו ונגנב, האם מפסיד שכרו? קצות סימן שה סק"ב.

סימן ש"ד

1. עיין סימן שו שאלה 4

סימן ש"ה

1. ראובן הפקיד אצל שמעון כספים וצ'ק שניתן לראובן, ונגנבו באונס. ואחר כך חזר הגנב בתשובה והחזירם לשמעון השומר. ותבע ראובן את שמעון שיחזיר את הכספים ואת הצ'ק ואמר שמעון איני יודע היכן הם מה הדין. גמ' ב"ק ק"ח ע"ב למטה, הגהות רע"א כאן.

סימן ש"ו

בחינות הסמכה לדיינות

1. האם אומן קונה בשבח כלי? (*3),
 - א. האם זה קניין גמור או משכון בעלמא.
 - ב. לסוברים שקונה, האם גם בהשביח קרקע שייך לומר שאומן קונה בשבח.
 - ג. אם יש הבדל בין קבלן לשכיר.
2. האם יכול בעל החפץ לומר לאומן תן לי דמי המוצר, או האם האומן יכול לומר לבעה"ב טול דמי החפץ. אם לא רוצה לקחת, האם חייב לשלם, והאם יש בזה משום בל תלין. בל תלין - קצות כאן סק"ג ועיין סימן שלט קצות סק"ג
3. א. מה הדין אם נתן לנגר עצים לעשות ריהוט טוב ועשה ריהוט גרוע, האם יכול לדרוש את העצים כמו שנתן לו. סעיף ג'
 - ב. נתן בהמה לטבח ונבלה, מה הדין בוודאי ובספק. סעיף ה'
 - ג. נתן דולרים לבדיקה ואמר לו טובים הם, ונמצאו מזויפים (*2) סעיף ו'
4. אומן ששינה ממה שציווהו בעל החפץ, ועשה דבר אחר או צבע בצבע אחר האם חייב בעל החפץ לשלם לאומן. סעיף ג'
5. אומן ששבר כלי האם חייב לשלם, האם יש בזה לפנים משורת הדין לוותר לאומן, והאם יש הבדל בין אומן עני לאומן עשיר, והאם חייב לשלם לו שכר עבודה. עיין סימן שד ס"א - ט"ז וסמ"ע

סימן ש"ז

1. א. מה הדין בשומר חנם על חפץ, ומסרו מדעת הבעלים לשומר שכר לשמור ונגנב או שאבד, למי ישלם השומר שכר? סעיף ה, פת"ש א
 - ב. שוכר בית שביטח הבית בחברת ביטוח ושילם דמי הביטוח, ונשרף הבית, מי זוכה בדמי הביטוח? עיין באור שמח הלכות שכירות פרק י
2. מה הדין שכר פרה ונולד בה מכה בפשיעת השומר שלא מחמת מלאכה וסוף המכה להבריא. סעיף ו

סימן שי

1. מי ששכר מכונית מחברו למספר ימים כדי להגיע למקום מסוים ובחזרתו נגרמו עיכובים ותקלות והתעכב ימים נוספים.
 - א. באיזה עיכובים ותקלות אין מחייבים אותו לשלם עבור הימים הנוספים ובאיזה מקרים מחייבים?
 - ב. במקום שחייב לשלם האם הוא ישלם את הסכום המלא או ישלם כפועל בטל שהרי המכונית עומדת ולא נוסעת? סעיף ג
2. ראובן שכר מונית לנסיעה מיוחדת מתל אביב לירושלים, במחיר 1000 שקל,

בחינות הסמכה לדיינות

בהגיע לשער הגיא חלה תקלה במונית, וראובן נאלץ להזמין מונית מיוחדת מירושלים שתקחהו ליעדו. עבור המונית השניה שילם ראובן 700 שקל. בעל המונית הראשונה דרש מראובן שישלם לו לפחות את מחיר הנסיעה מתל אביב לשער הגיא בסך 500 שקל. ראובן מוכן לשלם לו רק 300 שקל (כסכום ההפרש בין מחיר הנסיעה מת"א לירושלים, לבין הסכום ששילם עבור הנסיעה משער הגיא לירושלים) הצדק עם מי? ציין מקורות. גיטין עג. קצות ענין דומה סעיף ג' בשו"ע ובהגהת הרמ"א

3. מה הדין שכר רכב מחברת השכרה ליום שלם, ובחצי היום נתקע הרכב, האם משלם על חצי היום השני, ומי ישלם את שכר הגרר.

סימן שי"ב

1. ראובן השכיר בית לשמעון לתקופה של שנתיים, ובתוך הזמן הציע שמעון לראובן שיפנה את הבית ויחזירנו לו, וראובן הסכים, או להיפך ראובן ביקש משמעון שיפנה לו את הבית, ושמעון הסכים, האם יכולים לחזור בהם או לא?
2. המשכיר בית לחברו לשנה וקבעו גובה השכירות ובנתיים עלה שכירות הבתים. האם המשכיר יכול לדרוש יותר, ומה הדין אם נחרב ביתו של המשכיר, האם השוכר חייב לצאת. או אם מת השוכר האם יורשיו חייבים לשלם עד תום שנת השכירות? סעיף א'

סימן שי"ג

1. מציאה בחצר המושכר קונה לשוכר או למשכיר. והאם יש הבדל בין מציאה שנפלה בחצר לבין מעות? סעיף ג וסימן רסח

סימן שט"ז

1. א. שכר בית מחברו לשלוש שנים ובתוך השנים האלו השכיר הבית לאחר במחיר יותר גבוה, למי שייך הרווח הזה? סימן שסג סעיף י בהג"ה, ועיין רעק"א כאן
ב. ומה הדין אם רוצה השוכר להחזיק בדירה עד תום המועד ולהשאירה ריקה ולהמשיך לשלם את השכירות? סעיף א ונו"כ
2. חמשה אנשים שלמו לנהג מונית עבור נסיעה של אלף ש"ח, שני נוסעים ירדו בדרך והנהג העלה שני נוסעים חדשים וגבה מהם מאתיים ש"ח עבורו, הנוסעים טוענים כי הכסף הזה שייך לחברים ששילמו עבור הנסיעה ולא נסעו, הדין עם מי? סעיף א
3. ישיבה הנמצאת במבנה בשכירות מוגנת. האם רשאית להשכיר לכולל שאינו שייך לישיבה להשתמש בנכס המושכר. למי ישלם הכולל דמי שכירות, לבעלי המבנה

בחינות הסמכה לדיינות

או לשיבה? סעיף א

4. שיב' שאלה 2

5. ראובן ושמעון שכרו דירה בשותפות ומבקש ראובן להושיב אדם אחר במקומו, האם יכול שמעון להתנגד והמקור לכך. סעיף ב

סימן שי"ט

1. הכניס סחורה לבית חברו או למחסן של חברו שלא בידיעתו או שפשוט הטעה אותו ונעלם. האם יכול בעה"ב להוציא החפץ למקום הפקר, ואם עליו להודיע לבעלים?

סימן שכ"א

1. בקיץ הזה יש מצב מלחמה בדרום הארץ בעיקר.
א. מה הדין במי שסיכם עוד לפני כמה חדשים צימר לתחילת החופש הגדול בדרום הארץ וכעת מתוך פחד אינו יכול לנסוע ורוצה לבטלו?
ב. מה הדין באם טרם שילם ורק הזמין, ואיך הדין באם כבר שילם, האם על פי הדין יכול לתבוע בחזרה את הכסף? סעיף א (ועיין ברמ"א סימן שלד שה"ה לשכירות)

שכירות כללי

1. משכיר ושוכר, מי נקרא מוחזק לגבי תשלום השכירות, גובה השכירות, סיום זמן השכירות. שיז', שיב'.

סימן של"ב

1. שכר פועלים בשכירות או בקבלנות וסיכם לשלם ד' במקום שכולם משתכרים ג', אם חייב לשלם להם ד', ומה הדין בשדכנות? ש"ך סק"ח

סימן של"ג

1. א. קי"ל פועל יכול לחזור בו וידו על העליונה, פרט מקרים שאינו יכול לחזור בו כלל, ומתי יכול לחזור וידו על התחתונה? סעיף א בגר"א ש"ך ה' ונתיבות ב, ג'.
ש"ך יד וס"ד.
ב. כלא בהמת חברו ובטלה ממלאכה אם חייב לשלם קצות סק"ב
ג. כלא עבד חברו ובטלו ממלאכה אם חייב לשלם. קצות סק"ב
2. הלכה ידועה שפועל יכול לחזור בו אפילו בחצי היום. מהם ההבדלים בין פועל לקבלן, ומהם המקרים שגם פועל אינו יכול לחזור בו. ומה הדין במלמד תינוקות או סופר, ומה הדין אם השתעבד הפועל בקניין הסבר את הטעמים? סעיפים ג - ד

בחינות הסמכה לדיינות

3. השוכר פועל וחוזר בו או הפועל חזר בו, באיזה מקרים יש חיוב א' לשני ובאיזה מקרים בעה"ב חייב לשלם את מלא השכר, ובאיזה מקרים כפועל בטל? (2*.) מה הדין בשליח שנשלח להביא איגרת שהלך חצי מהדרך והפסיק אז את שליחותו. סעיפים א, ב וכו'. עיין גם סימן שלה, נתיבות סק"ג
4. פועל שהתחיל במלאכתו, ואח"כ דורש תוספת שכר, ואומר שאם לא יוסיפו לו לחזור בו לגמרי, האם יכול לחזור בו? רמ"א סעיף ד, ופת"ש ד
5. פועל שעובד בחנם אצל בעה"ב האם יכול לחזור בו בחצי היום בדבר האבד, והאם מורה שחוזר בו באמצע שנת הלימודים מיקרי דבר האבד. סעיף ה בהג"ה ש"ך ונתיבות, סעיף ו בהג"ה וקצות סק"ח בסוף
6. פועל שחלה לפרק זמן מסוים, ונפל למשכב למשך מספר ימים – האם חייב בעה"ב לשלם לו "דמי מחלה" עבור התקופה שנפל למשכב? סעיף ה' בהג"ה
7. האם רשאי מלמד תינוקות או מורה להתפטר בתוך תקופת עבודתו? ציין מקור ונמק. סעיפים ו, ח בהג"ה
8. פועל שיכול לחזור בו בחצי היום. אם עשה קניין האם ישתנה הדין? אם הולך לעבוד אצל אחר האם יכול לחזור בו? ש"ך סקי"ד וקצות סק"ה, פת"ש סק"ד
9. מלמד או מורה שפוטט בתוך תקופת עבודתו על ידי המעסיק, במכתב פיטורים או בעל פה, האם זכאי המעסיק לחזור בו מן הפיטורים ולדרוש ממנו לחזור להשלמת תקופת עבודתו? כיצד הדין בפועל בכגון זה. הסבר. סעיף ח בהגהת הרמ"א. ועיין שאלה 3
10. מלמד שהפסיק את לימודיו בישיבה באמצע השנה, ועזב עם תלמידיו. האם צריך להחזיר שכרו שכבר קיבל מהישיבה
11. פועל שקבל את שכרו מראש לכל תקופת עבודתו, האם יכול לחזור בו בחצי היום? קצות סוף סק"ה, נתיבות סק"א
12. אדם שעבד במוסד בתנאים מסוימים שנה אחת ואחר כך המשיך שנה שניה, אימתי אמרינן שזה לפי התנאים הראשונים, ומה הדין אם התחלפו מנהלי המוסד, ומה הדין בשוכר שהמשיך בשנה שניה מבלי לדבר על תנאים. סעיף ח' בהג"ה
13. ראובן חתם חוזה עבודה לשנה עם חברת הי-טק הנ"ל קיבל משכורת חודשית ותנאים נלווים נוספים כגון רכב, מגורים וכד'. מה דין השכירות והתנאים הללו לאחר שנה כאשר: א). הנ"ל המשיך לעבוד ללא כל דיבור על תנאי העסקתו. ב). כאשר סיכמו שהמשכורת תמשיך כדאשתקד ולא דיברו על התנאים הנוספים. ג). כנ"ל ונעשה שינוי בגובה המשכורת. שם
14. אברהם מסר כתב יד ליצחק כדי שיקליד לו, וסיכמו מחיר. לפני שיצחק התחיל בעבודה, חזר בו אברהם ורוצה את כתב היד בחזרה. האם יכול לחזור בו?